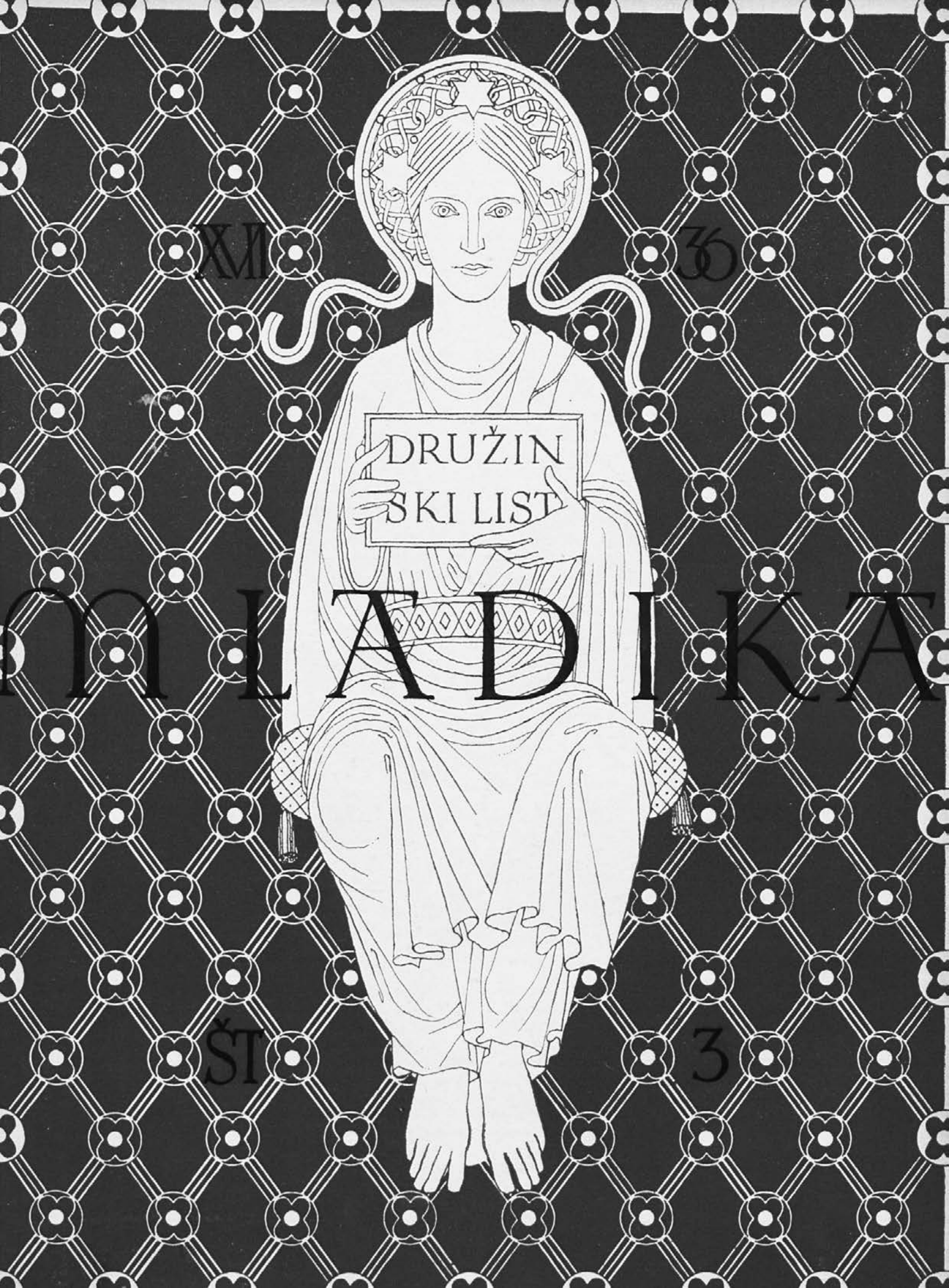

DRUŽIN
SKI LIST

m LAD IKA

ŠT

3

V S E B I N A M A R Č N E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Dobravski bogovi (Venceslav Winkler) // Peta zapoved (France Bevk) // Zimsko spanje (dr. Angela Piskernik) // Iz nižav in težav (Ivan Zorec) // Kralj Svetopolk (Ivan Stodola) // Narodne pravljice (Vinko Möderndorfer) ★ PESMI Iskanje (Jože Dular) // Gozd (Lado Borc) // Planine (Vinko Beličič) // Pomlad pod Krasom (Stanko Vuk) ★ PISANA TRATA Slikar Peter Žmitek (Karel Dobida) Baragov spomenik // S smučmi v bosenskih planinah (Drago Ulaga) // K reprodukcijam Žmitkovih slik Nove knjige ★ DOM IN DRUŽINA Najino oznanjenje (Joža Likovič) // Preludij (Marija Kmetova) // Beg z dežele (Krista Hafner) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA ★ SLIKE Peter Žmitek: Pred nevihto; Starka; Ribe; Hiša v Malem Obrežu pri Brežicah; Hiša v Srednji vasi v Bohinju; Umetnikova tragika; Češka kmetica; Ženska glava; Ruska bojarka; Finžgarjeva zibelka // Francè Gorše: Portret Franceta Bevka Slikar Peter Žmitek; Peter Žmitek kot dijak umetnostne akademije v Petrogradu // Jugoslovanski kulturni vrt v Clevelandu; Glavni odbor Jugoslovanskega kulturnega vrta pred Baragovim spomenikom; Pri odkrivanju Baragovega spomenika v Clevelandu; Baragova stolnica v Marquetteu po požaru 3. novembra 1935 KROJNA POLA Pripombe o ročnem delu; O negi dojenčka; O negi kože; Ko otrok okreva; Kako napravimo našim malčkom majhno gašperčkovno gledališče; Kaj imejmo na umivalniku; Čiščenje tal; Nasveti

D O B I L I S M O V O C E N O

Monumenta artis slovenicae. 13. snopič. Srednjeveško slikarstvo. Spisal dr. France Stele. Akademska založba Ljubljana, 1935. ★ Armirani beton. I. Tablice za dimenzioniranje armiranega betona. Ing. Klopčar. Ljubljana, 1936. Komisijska naklada: Nova založba, Ljubljana. Tisk Učiteljske tiskarne, Ljubljana. Brošura 15 strani z dvema tablicama za izračunavanje armiranih betonskih konstrukcij po na novo uveljavljenih švicarskih predpisih. Pisana v hrvaščini. Za strokovnjake. ★ Hagarin sin. I. Paul Keller. Prevedel prof. Fr. Omerza. Izdala Delavska založba v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna, podružnica Novo mesto. Platnice in ovitek opremil E. Justin. ★ Duševni profili slovenskih preporoditeljev. Ivan Prijatelj. Za šestdesetletnico izdali Prijateljevi učenci. V Ljubljani, 1935. Natisnila tiskarna Merkur v Ljubljani. Jubilantovo podobo je naslikal Božidar Jakac. ★ Simon Jenko, Izbrano delo. Priredil dr. Ivan Pregelj. 7. zvezek Cvetja iz domačih in tujih logov. 1935. ★ Žitja Konstantina in Metodija. Prevel in razložil Franc Grivec. 8. zvezek Cvetja. Založila Družba sv. Mohorja. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju, 1936. ★ Fr. S. Finžgar, Zbrani spisi. 8. zvezek. Založila Nova založba v Ljubljani, 1935. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Primož Trubar, Catechismus in der windischen Sprach. Faksimilirana izdaja prve slovenske tiskane knjige iz leta 1551. Izdala Akademska založba v Ljubljani, 1935. ★ Pravna zgodovina za slovensko ozemlje. Sostavni načrt. Spisal Metod Dolenc. Izdala Akademska založba v Ljubljani, 1935. Tiskal Slatnar v Kamniku. Kraljica Jelena. Roman iz dobe hrvatskih narodnih vladarjev. Spisal Lovre Katič. Ilustriral Vjekoslav Parač. Izdanje Jeronimske knjižice dobrih romanov. Zagreb, 1935. ★ Slovenska Krajina. Zbornik ob petnajstletnici osvobodjenja. Uredil Vilko Novak. Beltinci, 1935. Tiskala Mariborska tiskarna.

L I S T N I C A U R E D N I Š T V A

Creditor. Zakaj posnemaš tudi ti Kocbeka? Gledati pa znaš, n. pr.: »Samotno jabolko na omari prijetno dehti in njegov rdeči blesk je svečan. Eno samo vrtnico sem imel v vrču in še ta se je razsula: njeni listi krvavijo na belem prtu. Spokojen vonj poslavljanja in umiranja polni sobo od stene do stene — moje srce je neskončno mirno ob tej sveti skrivnosti.« Delaj!

J. K. Jesensko občutje je nastalo bolj pod vplivom podobnih pesmi kakor pa iz lastne tvorne sile. Prav te osebnosti

sile pogrešam v njej. Morda je res ni v vas. Poskušajte le, silite se pa ne. Tudi če ne boste ustvarjali, je tako delo in zanimanje vedno dragoceno za vaš poklic.

Selski. Takole vam tečejo verzi, a žal, v njih nič ni:

Zvezda jasnosvetla vstaja
znad temotnih mojih dni,
svit prekrasen jo obdaja,
ko zro vanjo mi oči.

Zdi se mi, da Prešerna in Gregorčiča precej znate kar na pamet. Ne bo nikdar priobčljivo, kolikor vas poznam.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150. NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

Venceslav Winkler

DOBRAVSKI BOGOVI

4.

Tudi Kerina je zbadlo, kar je pripovedoval Luka Bertoncelj. Prav zadnje čase je začel kupčevati in se mu je zdelo, da bo šlo. Prej ni bil nikoli posebno vnet za take stvari. Bil je načelnik dobravske posojilnice in je vedel, kako tišči, če je človek dolžan. Poznal je prav do kraja žlasti Potokarja. Hrastarja pri posojilnici ni mogel prijeto, drugače pa tudi ne, saj mu je pomagal do županskega mesta in ne bi bilo lepo, če bi ga podiral.

»Zdaj bomo morali tako držati skupaj,« si je rekel. »Marsikaj bo treba pozabiti.«

Zdelo se mu je, da se mora z nekom porazgovoriti, in krenil je k Potokarju. Spotoma je zvedel, da je umrla Tonejčevka. Obstal je za trenutek, zamrmral nekaj, a potem skomizgnil z rameni, kakor bi ga vse skupaj nič ne brigalo.

»Mogoče bo Blaž zdaj nekaj časa miroval. Spodobilo bi se,« je preračunal.

Pri Potokarjevih Andreja ni bilo doma.

»Kod pa hodi?« je vprašal nezadovoljno.

»Saj mora priti vsak čas,« je razložila gospodinja. »Kar v sobo, gospod župan, kar v sobo!«

Nekaj je zamrmral, da nima časa, a se je vendarle vdal. Ko je sedel v mehki naslanjač, je vzdihnil:

»Kaj takega si moram tudi jaz napraviti. Človek pride ves zmučen od dela in ne ve, kako bi legel, da bi se bolje odpočil.«

Potokarica mu je ponudila likerja. Vzdignil je čašico in ji nazdravil.

»Zdaj boste pa kaj povedali,« je rekla. »Andrej je ves v kupčiji, nobene prave besede ni iz njega.«

Kerin se je nasmehnil. »O ko bi ti vedela!« si je mislil. »Seveda, tri sto tisoč Dobravska posojilnica in še obresti nič koliko, dve sto tisoč pa Jugoslovanska banka. Mi molčimo, oni ga pa ves čas drezajo. Pri takih težavah ni mogoče biti razposajen.« Odgovoril ji je: »Andrej že ve, kaj dela. Kod pa hodi?«

»V Podgoro je šel. Prašiče naklada.«

»Aha!« se je spomnil župan.

Nato sta govorila same vsakdanjosti. Tožila mu je, da je na Dobravi dolgočasno, neznosno. Z nobenim človekom se ne more prav razgovoriti. Prosila je že Andreja, naj proda vse skupaj in se preseli kam bliže mesta, a se je samo zasmel in šel svojo pot. Seveda, nekaj dolga je že res, natančno sicer ne ve številk, a to se bo že poravnalo.

Župan ji je prikimal, gledal po stenah in po omari in zdelo se mu je, da sedi že vso večnost.

»Teško je na svetu, težko,« je ponavljal ves čas. Vzdigniti se pa le ni mogel. Čisto odločil se je, ker ga je čakanje ujezilo, iztegnil že roke, da bi se oprl na mizo in vstal, a se je srečal s Potokaričinimi očmi in obsedel. Čisto nove misli so se mu priklatile od nekod, oči so mu zagorele in žile so začele utripati hitreje. Praznil je čašico za čašico in se smehljaj. Hotel je že prijeto za njeno roko in jo pritegniti k sebi, a tedaj je zaslišal po stopnicah korake. Spogledala sta se, župan je čudno vzdihnil in se pretegnil. Ona je porinila steklenico na drug konec mize.

Vstopil je Andrej in malomarno pozdravil. Nekoliko blede, a vendar živahen je prisedel in nagoovoril župana:

»Kako je, duša paragrafarska?«

Župan je preslišal zbadljivko, za trenutek poslušal, nato pa iz radovednosti, kako je s prašiči, vprašal po kupčiji.

»Dosti ni,« se je skrival Potokar. »Bolj iz navade in da pridejo ljudje do denarja. Še izgubo imam.«

»In vendar kupčuješ? Blagor tebi!« je narejeno vzdihnil Kerin.

»Kaj se norčuješ? Le poskusi še ti! Seveda, s senom in krompirjem bi znal vsak otrok. Samo zgago delaš! Kar ni že Hrastar zvišal cen, si se še ti vtaknil vmes.«

»Tebi pač ne v škodo. Čigavo sem pa prodajal? Koliko sem ti odgrizel?«

»Meni nič. Saj mi tudi ne boš. Ti bo že Tonejc pokazal. Čakaj, da začne!« se je smejal Andrej.

»Kaj mi more!« se je obregnil župan.

»Nekaj bi morali ukreniti!« se je vmešala Potokarica.

»Eh, kaj neki!« je zamahnil Andrej.

»Pa se pusti, dokler ne prideš na psa. Misliš, da bo vse skupaj šala? Tonejc je prebrisan.«

»Doslej ni še nič pokazal,« je zamišljeno dejal Potokar. »Seveda, če bomo vsak v svojo stran tiščali, bo vse vrag vzel. Pa na Hrastarja se ni zanešti.«

»Prav nič!« je brž potrdil župan.

»O prvi priliki bo pustil vse skupaj in šel svojo pot. Tudi njemu ne cveto rožice. Koliko ima v posojilnici, župan?«

»Malenkost je. Njega držijo drugi. Kakor je na eni strani skop, je drugače potraten. Saj vidiš pri igri.«

»Pa res, šalo na stran! Daj, razloži, Kerin, kaj bo iz vsega tega?« se je nenadoma zresnil Potokar.

Župan se je sključil in najprej skomizgnil z rameni, potem pa globoko vzdihnil.

»Saj veš, kako je. Prav za prav je le veliko ljudi na oni strani, le da bi še enega imeli, ki bi jih vodil. Ne vem, če bo Tonejc dober. Kar malo napačen se mi zdi.«

»Aha!« se je spet zasmeyal Andrej. »Nisi še pozabil zadnjih volitev. Kmalu bi te podrl. Ali si mu še gorak?«

»Če pa res ni za to!« se je ujezil Kerin. »Še ljudi bo spravil v nesrečo, potem pa, župan sèm, župan tja, vse bo klicalo na pomaganje.«

»Bo že gospod župnik pomagal!« se je mračno umiril Andrej. »Saj vodi vse samo on. Pa ne vem, kakšne postave so to, da se meša v kupčijo. Naj moli in pridiga, nas pa pusti pri miru.«

»Torej spet politika.«

»Otrok si, če misliš, da je bo kdaj konec. Tukaj tudi tvoja županska oblast nič ne zaleže. Pojdi med ljudi, če imaš kaj besede.«

»Tisto pa, mislim, da bodo poslušali, če jim povem kako tehtno besedo,« se je pobahal Kerin.

»Kar daj, komaj že čakam!« je vzdihnil Potokar.

»Bom pa!« je obljubil župan.

Potokarica je poslušala. Polagoma je le razbrala, da se kuha nekaj resnega, ne pa navadno nagajanje, kot je mislila sprva. Bila je začudena, kako se sploh upa kdo trditi po svoje. Zrasla je iz meščanske hiše in se med vojsko priženila na

Dobravo, ko je Potokar najlepše uspeval. Mlad in drzen je delal na veliko za armado, dobavljal seno in živež, sleparil in garal obenem dobesedno v potu svojega obraza. Vodil je tudi aprovizacijo, a se jo je tik pred koncem vojske odkrižal in jo prepustil sosedu Logarju. Ob prevratu je množica navalila na Logarjevo hišo in mu razbila okna, Potokar je pa prvi izobesil narodno zastavo in se smejal. Potem so bili nekaj let zlati časi, denarja kot pečká, dokler se ni trdo zavrlo.

»Da bi se le kaj spremenilo!« je vzdihnila Potokarica.

»Kaj naj se spremeni? Saj nič ne pomaga. Moralo bi priti kaj velikega,« je rekel Potokar.

»Inflacija ali pa vojska, drugega nič,« je kratko razložil župan.

»Pri teh stvareh pa nimamo nobene besede. Da, vojska!« so se mu zableščale oči. »Potem bi si podjeten človek pomagal, pošteno pomagal. Jaz sem kar precej za vojsko.«

Milena Potokarjeva je pa sanjala o nekdanjih časih. Vse polno vojakov je bilo na Dobravi, še v hiši so imeli oficirje. Takrat so bile drugačne ure. Niso se držali pusto, samo peli in plesali so.

Sredi misli jih je zmotil Hrastar.

»Lej no, tebe pa že dolgo ni bilo pri nas!« je vstal Potokar.

Hrastar je hlastno pozdravil in jih preletel z očmi.

»Ti vrage so že začeli!« je rekel zasoplo.

»Kdo?« so vprašali.

»I, za zadrugo! Podgorci, pa kaj Podgorci, Topolci in Vrhovci so vsi nori. Za kupčijo niso več.«

Molče so ga gledali. Milena ga je zrla mračno, kajti v hišo ni prihajal, če ni bila posebna potreba.

»Pa kako?« se je oglasil Kerin. »Saj Tonejc je ves dan doma, žena mu je umrla...«

»Kakšen Tonejc! Pusti vendar Tonejca! Toliko je kriv kakor moj Bertancelj, če slabo prodam. Župnik hodi okoli ljudi, da veš, župnik!«

»Tako!« je zategnil Potokar. »Kje pa je bil?«

»Menda že povsod. Nekaj mi je razložil Luka, drugo sem pa sam slišal.«

»Kako misliš zdaj?« vpraša Andrej.

»Kako mislita vidva?« zasuka Hrastar. »Domenimo se.«

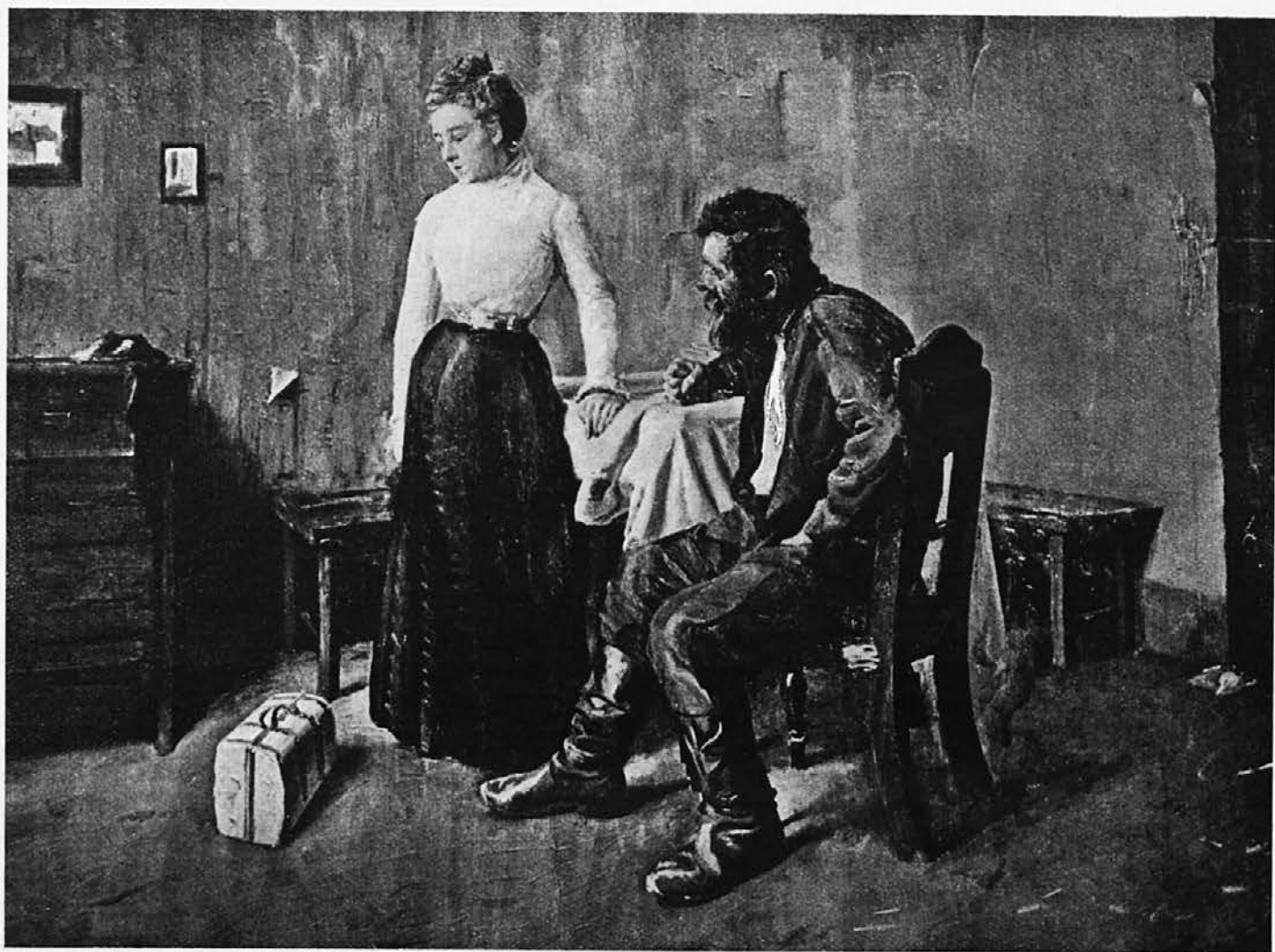
»Nekaj moramo napraviti.«

»Premislimo dobro!«

»Ustaviti se ne dá več...« je sodil Kerin.

»Mogoče pa...«

»Težko,« je odkimal Hrastar. »In ljudje hočejo poskusiti. Pa še druga je. Tega pa še ne veste. Ti tudi še ne, Kerin?«

Peter Žmitek: Pred nevihto.

»Kaj pa?«

Hrastarju se je malo potresel glas, ko je povedal:

»Novo trgovino bomo dobili.«

»Na Dobravi?« so osupnili.

Bridko jim je prikimal.

»In v teh časih, pomislite. Povem vam, da ga zdrobim, če pride. Saj vem, kako bo delal! Ostanke bo prodajal, v zgubo bo dajal, samo da me bo uničil, potem bo pa potisnil navzgor kakor še nihče nikoli.«

»Tega bi si pa ne mislil,« je zmajal župan. In v tistem trenutku je že računal, kje neki bo ta nova trgovina.

»Pa kdo je in kdaj pride?« je vprašal glasno.

»Tega še ne vem,« je hitel Hrastar. »Toda zdaj je glavno tista zadruga. Kaj mislita?«

»Saj še ne vemo, kako bo šlo,« je podvomil Potokar, ki mu je prišla v glavo nova misel. »Počakajmo!«

»Res bi bilo dobro, če bi še nekaj časa počakali. Če prehitro zakričimo, se le preveč zamerimo ljudem. Dobravčanov, se mi zdi, le ne bo preveč zraven.«

»Bo ali ne bo, take stvari so nepotrebne in je bolje, če se že v kali zatro. Ti, ki si župan, bi tudi lahko pisal kam kako pismo...«

»Kam?« se je zbal Kerin. »Jaz ne bom nič pisal, mene nič ne briga. Da boste potem vse name zvrčali! Kar dajta, saj sta hodila v šolo!«

»Torej bomo samo govorili!« je vstal Hrastar. »Bog ve, čemu sem prišel sem! Saj je vsako opominjanje zastonj.«

»Zdaj je še prezgodaj, Miha,« je dejal Potokar. »Kar počakaj, da v resnici začnejo. Saj ne vemo, kje naj primemo. Potrpi malo!«

Tudi Kerin mu je prigovarjal. Dolgo je Miha trmasto silil, da je treba začeti, nazadnje se je pa le vdal, da še kak teden počakajo. Poslovil se je naglo in razburjen, kakor bi se že kaj zgodilo.

»Trgovina ga bolj skrbi kakor zadruga,« je presodil Andrej. »Malo neprijetno mu bo.«

»Bog ve, kje bo tista trgovina?« je ves čas skrbelo župana. Natihoma si je mislil, kako bi bilo lepo, če bi dal on prostor. Na mali strani veže bi bil prostor kakor nalašč. Še prezidavati bi ne bilo treba.

Tudi doma je še ves večer premišljal o tem. Razložil je tudi ženi, kaj se pripravlja.

»Vendar ne boš pustil, že zaradi Hrastarja ne. Koliko ti je pomagal, da si prišel za župana!«

»Eh!« je nestrpno zmajal Kerin. »Briga me Hrastar! Vsakdo mora najprej zase skrbeti.«

Potem sta še dolgo v noč oba skupaj preudarjala, kako bi spravila novega trgovca v svojo hišo.

5.

Potokar si je mislil, da bo treba pogledati, kakšen je prav za prav Hrastarjev strah. Vedel je, kje bi ga bilo treba prijati.

»Z ljudmi se je treba pomeniti, ne pa kar trmasto tiščati svoje. Mogoče pa le ni tako hudo. Seveda, da bi zdaj midva s Kerinom reševala Hrastarja, ta bi bila lepa!«

Vse jutro je hodil okoli hiše in premišljal o tem. Popoldne bo šel s prašiči v Razbor, dopoldne je še prost. Nezadovoljno je majal z glavo, ko je ogledoval streho.

»Krovca bo treba. Prvi denar, ki ga dobim, moram položiti na stran. Če ne bo spet kdo pritisnil.«

Nekam prazno se mu je zdelo na dvorišču. Seveda, odkar je nehal rediti živino, mu vse nekako gine. Ne pride na svoje. Kupčija dá več kot trdo vsakdanje delo.

»Ko bi se meja odprla, ali pa vnela vojska, potem bi se živelo. Tako pa nagrabi človek komaj za sproti.«

Odločil se je, da gre še dopoldne k nekemu zaradi zadruga.

»K Tonejcu ne. Prečudno bi bilo in žena mu je zdaj umrla. Naj gre Milena kropit, midva se ne razumeva dobro. Kam drugam bom moral stopiti. H gospodu Andreju, našemu župniku, tudi ne. Oči ima ko ris, precej bi kaj zasumil. Kvečjemu k Žagarju...«

Premišljeval je še trenutek, nato je ukazal hlapcu, naj zapreže zapravljenček.

»Na Vrh me boš peljal. Pa hitro daj!«

Kmalu sta jo tolkla navkreber. Nerodna pot je pretresala voziček, da je odskakoval. Konj se je napenjal, da je zmogel prvi klanec.

»Saj bi šel lahko peš,« je premišljeval Andrej. »A zdaj bo že šlo. Saj ne bodo vedeli, zakaj sem prišel.«

Žagarja je ugledal na vrtu. Zlezal je z voza in naročil hlapcu, naj ga počaka na sredi vasi. Popravil si je klobuk in stopil bliže.

»Priden si!« je rekel. »Kaj že zdaj čistiš?«

»Nekaj časa imam. Tudi zdaj bolje vidim, kje je kaj narobe. Spomladi pa vse človeka prehitava. Pa ti?«

»Jaz?« se je ustavil Potokar. »K tebi sem prišel.«

»Saj nimam nič naprodaj. In sploh nikoli še nisva bila v kupčiji. Ne spomnim se.«

»Bova pa danes,« je namignil Potokar.

»Kako misliš?« je stopil kmet k ograji.

Andrej je pogledal okrog sebe, se odkašljal, potem pa začel:

»Ti si gotovo eden tistih, ki ste pri zadrugi, ne?«

»Pri kakšni zadrugi?« se je smejal Žagar. »Saj še ni nobene.«

»No, pa jo ustanavljate. Meni se sicer zdi, da ste jo polomili. To bo gotovo spet kaka politična stvar, saj drugače bi morali tudi katerega izmed nas povabiti, na primer Kerina, ki je župan in mora že zato vse vedeti o takih stvareh.«

»Vemo, kakšen župan je,« je rekel srdito Žagar. »Hudo skrbi za nas.«

»No, nič takega mu ne moreš očitati. On je pač z ljudmi, z vsemi enako. Pa meni se zdi, da je taka zadruga sploh nepotrebna. Čudno se mi zdi, da se prav ti trudiš zanjo. Mar bi sam začel s kupčijo. Lepe denarje bi služil.«

Žagarju se je stemnil obraz. Da, na to je že večkrat pomislil. A kdo bi potem zemljo obdeloval?

»Ne, ne, le kupčujte sami. Zadruga je pa potrebna. Kar povej, koliko imaš dobička pri vsaki kupčiji!«

»Izgubo, prijatelj, izgubo!«

»Enkrat, desetkrat pa dobiček. Le povej, kako je s prašiči!«

»Prav nič ni, da veš! Kar poskusi!«

»Kaj se pa potem bojiš? Pusti, naj vse skupaj prevzame zadruga, ti pa živi v miru doma. Saj imaš še nekaj grunta, gozdov pa precej.«

Potokar je bil v zadregi, gledal je po drevju in povedal nekaj nepomembnih besed. Žagar se je mrzlo smejal.

»Začelo jih je skrbeti,« si je mislil. »Šlo bo.«

Potokar je pa spet vprašal, kako mislijo delati. Saj kar tako se ne bo dalo, kakor nekateri govorijo.

»Kako?« je bil radoveden Žagar.

Peter Žmitek: Starka.

»Da bi ljudje sami vozili blago na Dobravo in ga tu nakladali.«

»Kako pa?«

»Tako bi morali urediti, da bi imeli koga, ki bi vam vse dobavljal, čeprav na svoj račun. Da bi sam kupoval po vaseh in potem oddajal zadrugi. Vse drugače bi šlo. Ne bi bilo toliko skrbi in večje množine blaga bi dobili hkrati.«

»Aha!« je ušlo Žagarju. »Kje pa naj bi dobili takega človeka?«

»Bi se že kdo ponudil. Vidiš, saj mi ni nič do vsega, če bo pa kaj treba, sem vam rad na razpolago, saj veš, da sosedom rad pomagam. Zdaj, ko so taki časi, bi morali res vsi prijeti za delo in res pošteno prijeti.«

Žagar ni vedel, kaj bi rekel. Gledal je po vrtu in premišljeval, ali naj mu naravnost pove, da ga ne marajo in da ne bo tako, kakor on želi, ali naj o tem še molči.

»Čisto natančno ti ne morem razložiti, kako bo, a glej, tamle gre Ogradar, ta ti bo znal povedati.«

»Kaj bo ta kajzar!« se je namrdnil Potokar,

»Boš že slišal!«

Ogradar je privozil po vasi. Nekje iz gozda je vlekel voziček drv, ves čas je pazil, da bi česa ne izgubil, glasno poganjal čredo ter se pogovarjal z njo. Ko je ugledal Potokarja, se je hitro odkril in hotel mimo. Žagar ga je ustavil.

»Glej, Potokar bi rad zvedel, kako mislimo z zadrugo. Pravi, da bi nam on pripravljel blago. Kupoval bi pri ljudeh kakor doslej in oddajal za drugi, da bi prodajala naprej.«

Martin je izbuljil oči, pljunil na tla in stopil bliže. Postrani je pogledal Potokarja in dejal:

»Ali bo zadruga, ali bo zadrega? Lep kurnik bo, da bodo vsake vrste petelini v njem. Potem pa jaz ne grem zraven. Kar sami delajte!«

»Bodi brez skrbi, Martin! Volk in ovca ne gresta skupaj,« ga je potolažil Žagar.

Potokar je sprevidel, da ne bo opravil nič. Hotel je povedati, da se bodo pač prepirali, ko pa je videl Žagarjev resen obraz, se je mirno umaknil.

»Pa delajte po svoje,« je zamrmral. »Še kesali se boste. Mislite, da je Potokar že tako na koncu?«

Nejevoljen je naročil blapcu, naj kar gre.

»Pridem že peš domov!«

Krenil je za vasjo. Zadnje jesensko sonce je razsvetlilo dobnavsko polje. Zagledal se je vanj, v Dobravo in griče za njo. Gozdovi so rumeneli, listje je odpadalo. Bil je čudno jasen dan, od severne strani je rahlo valovila sapa.

»Toliko, da se zrak prečisti,« si je mislil. Bilo mu je neprijetno. »Zdaj se gotovo smejejo. Vsem pojde pravit, kako sem se prišel ponujat. Še kaj drugega bo dodal. Preklicano, kako sem mogel biti tako neroden!«

Na koncu vasi je uzrl kopico otrok. Vpregli so se v papirnate škatle in jih vlačili po poti, da se je vse kadilo.

»Kaj delate?« je rekel mračno, ko je šel mimo.

»Vozimo!« je rekel eden.

»V Razbor!« je dostavil drugi.

»Hi!« so zakričali in poskočili. Prah se je dvigal za njimi. Potokar se je ustavil in gledal, kako so bili nekateri vozniki, drugi konji.

»Še otroke je prijelo,« je zašepetal. »Najbrž vse govori o tem.«

Vso pot do doma je majal z glavo. Nič ni mogel najti. Nazadnje se je spomnil:

»Treba bo nekoga udariti, da bodo drugi videli, da imamo še moč. Kar Tonejca. On je najbližji.«

★

Tisti večer je Žagarjev štefan srečal Ogradarjevega Toneta. Molče sta se pozdravila, ustavila sta se ob cesti in gledala v dolino proti Dobravi. Mrak

je legal na zemljo, razločila sta luči v vasi pod seboj, sem in tja celó glasove ljudi.

»Snoči si bil doli, ne?« je zamolklo začel Štefan.

»Bil!« je prikimal Tone. »Pri Tonejcu so imeli mrliča.«

»Če te ni kaj drugega vleklo tja?«

»Kaj bi me?« je zamrmral Tone in zagorel. »Z Božičevimi sem šel, ki so šli kropit.«

Štefan je iskal prave besede. Bolelo ga je, da ga je prav Tone prehitel, kajžarski Ogradar, ki ne bo imel ne koč ne grunta in bo moral po svetu. Spomin na prejšnja leta, ko sta hodila skupaj po vasi, je začel ugašati, videl je pred seboj le fanta, ki je trkal na Maričkino okno. Mračno je gledal po poti. Če bi prišli tuji ljudje in napadli Toneta, ga ne bi branil.

»Saj ti si tam doli že domač!« je rekel čez čas.

»Kako to misliš?« se je zganil Tone.

»Sam najbolje veš. Toda, če misliš, da boš res kdaj za zeta, se motiš. Naj stari izve, da rogoviliš ponoči pod okni, jih boš slišal, da nikoli tako.«

»Kaj te pa to briga!« se je obrnil Tone. »Misliš, da skrivam, če se imava rada? Ti pa naju pusti v miru, drugače...«

»No, kaj bo drugače?« se je izzivalno smejal Žagarjev.

»Pusti me!« je ponovil Ogradarjev.

»Delal bom, kar bom hotel, tebe pač ne bom vpraševal za besedo. Malo nerodno si se pa res zagledal, boš videl, da ti bo še narobe hodilo!«

Tone ni odgovoril. Molče se je odpravil po poti navzdol. Jeza na Štefana mu je hitro splahnela, tembolj mu je stopila pred oči zavest, da je kajžarski in da je vsaka misel na kaj resnega z Maričko sanjam podobna.

»Hudo bom moral delati,« se je skušal prepričati. »Če bi še kaj zemlje dokupil, bi mogoče šlo. Pa s čim? In Janez bi zahteval svoj del. Mogoče bi ga pregovoril, naj počaka. Ali pa, da bi mogel kje napraviti kako kupčijo.«

Toda upanje je izginjalo. Zdaj ga še pri Žagarju ne bodo marali več na dnino, bo že Štefan katero rekel.

»Zemlje, zemlje manjka!« je begal nemirno za vasjo. Ustavljal se je in meril z očmi mejnike. Prav do grmovja na Rebri sega Žagarjev kos. Ogradarji pa komaj voz obrnejo na svojem.

Obrnil se je čez grič in se pehal v noči kar povprek po senožetih. Tesno si je zapel suknjič in potlačil klobuk na čelo. Od Reber je vstajala sapa in mrazila do kosti. Preskakoval je steze in okrajke ter štel: »Žagarjevo, Logarjevo, Potokarjevo, Hrastar-

jevo in tam spet Potokarjevo pa Kerinovo. Pusta zemlja, komaj enkrat jo kosijo. Joj, naj bi jo dali meni, meni!«

Na poti je premišljeval, če bi zavil proti Dobravi. Vzdihtil je, nekaj zamrmral ter se odpravil proti domu.

»Zemlje, zemlje manjka!« je mislil ves čas.

6.

S pet so se zbrali pri Potokarju. Čutili so, da jih nekaj žene skupaj, čeprav se drugače niso mogli videti. Starinska ura je štela minute, udarjala ure. Kazalci so se premikali k večeru, trije možje za mizo se še niso mogli ločiti. Koščeni Potokar je bil nemiren, ni mogel dolgo sedeti, vstajal je in hodil do okna, gledal skozenj pa se spet vračal k mizi.

»Treba se bo spoprijeti,« je mrmral sam zase. »Če mi izpodnesejo tla, bo padlo vse. Kerin in Hrastar tako ne delata iskreno. Prečudno bi bilo, da bi prav sedaj pozabila na vse.«

Nemirno je hodil po sobi, Hrastar in Kerin sta pa potrpežljivo čakala, da bo zinil odrešilno besedo. Miha je bil položil težki roki na mizo, kakor bi hotel začeti govoriti, a beseda mu ni hotela iz grla. Vendar je znal prikrivati nemir. Natihoma se je smejal Potokarju. Kaj ne nosi Milena hlač? Vse gre po njeni volji. Še lani, predlanskim sta nedeljo za nedeljo hodila v mesto. Seveda, denarjev nič koliko, nič otrok, zakaj bi ne hodila? In gospa Milena ni mogla strpeti sredi te puste zemlje. Potem je bilo nenadoma vsega konec. Nihče ni zvedel, kaj se je prav za prav zgodilo. Gospa Milena se je skrivala, Andrej je hodil ves resen in strog za delom.

»Poznamo take stvari,« se je smejal Hrastar sam zase. Prav nič ga ni skrbelo, kaj bo s Potokarjem. Navzgor, navzdol, to je življenje in on ima dovolj skrbi s samim seboj.

Kerin se je pa ves čas napeto pehal:

»Nekaj moramo vendarle ukreniti.«

»Seveda,« je renčal Hrastar dvoumno. Njemu bi sicer ostala še trgovina, nekaj časa bi se še otepal. Toda kako jim je prišla na misel zadruga! Ljudi bodo zapeljali, grunti bodo šli na boben, vse skupaj bo propadlo.

»To je proti nam vsem,« je razkladal Kerin. »To je velika stvar.«

»In kaj potem?«

»Kaj bi napravili proti množici?«

Kerin si je zagrebel roke v lase, oči so se mu svetile. Zazdelo se mu je, da je našel pravo. Kaj ni

pisano: Udaril bom pastirja in razkropile se bodo ovce?

Olajšano je vzdihnil in se vzel pokoncu.

Tudi Hrastar ga je razumel, spogledala sta se.

»No!« je sunil Miha.

Niso se upali spregovoriti odločilne besede.

»Kaj bi mu naredili, Andrej?« je dejal počasi in s poudarkom župan.

»Komu?« se je ustavil Potokar.

»Tonejcu!«

»Njemu?« se je uprl Andrej. »Njemu? Nič!«

»Nič?«

»Saj ni on kriv. To je nekaj drugega.«

»Še včeraj si drugače govoril. Pojdi, pojdi! Naj te poženejo z grunta? Braniti se vendar smeš.« Še ga nista mogla razumeti.

Ura je tiktakala. Kdaj bo udarila zadnjo? Potokar je stopal od okna do vrat, deset korakov sem, deset korakov tja. Misli so se mu tresle med tobakovim dimom, rasle so, toda možje so bili trdi in so molčali. Bali so se izreči sodbo.

»Težko je, težko.«

»Kanalji!« si je šepetal Potokar. »Silita, naj bi jaz odločil, da bi potem rekla, da sem začel. Seveda, Kerin se boji za županstvo, drugo leto bodo volitve in Tonejc ga bo podrl.«

Končno sta se le Hrastar in Kerin vzdignila.

»Greš z nama?«

Potokar se je ustavil in ju vprašujoče pogledal.

»Sejo imamo. Posojilnica bo govorila. Mogoče bomo stvar rešili prej, kot se tebi zdi.«

Andrej je hotel pritrditi, nato se je umaknil.

»Vraga, na vsak način hočeta, da bi bil zraven,« ga je obšlo. »Nalašč ne.«

»Ne grem,« je rekel, »ne morem, nisem razpoložen, opravili boste brez mene.«

Kerin je poklical tri sto hudičev, Hrastar je siknil nekaj nerazumljivega, nato sta odšla in ga pustila samega.

Sicer je čisto jasno vedel, saj je celó prvi namignil. Toda, da bi prav on očitno nastopil, ko se onadva bojita? Čemu? Naj podirata, kakor hočeta!

Nasmehnil se je, ko je pomislil, da bo to padlo nanju.

Nato tiho preračuna, kako je prav za prav z njim. Na mizici v kotu leži zadnje pisanje Jugoslovanske banke. Spet terjatev za obresti. Kje naj v en mah vzame take tisoče? In če bi prišlo zares?

Prestrašil se je.

»Gozdovi bi zalegli, če bi kdo dražil. A ne bo nikogar. Kje so že tisti časi! Logarjeva žaga stoji že leto dni, odkar je mladi umrl.«

Konec? Na to ni še nikoli natančno pomislil. Ne sme se zgoditi, to je vse, kar je vedel.

Ves večer ni mogel sestiti.

Proti deveti uri je pograbil klobuk, da bi šel.

Takrat je nekdo potrkal.

»Naprej!«

Kerin in Hrastar sta se prismejala.

»Prav zdaj!« se je ujezil Andrej.

»Hehe,« se je tolkel Kerin po kolenih, »smo ga! Štirinajst dni ima časa. Bomo videli, kdo bo ustnavljal zadrugo!«

»Kaj je?« je vprašal strahoma Potokar. Klobuk je spustil na stol in se naslonil na mizo.

»Čisto preprosta stvar. Tonejc bo plačal v štirinajstih dneh, kar je dolžan,« je razložil mrzlo in vsakdanje Hrastar in si prižgal cigareto. »Soglasno sklenjeno.«

Potokar je skomizgnil z rameni in ni rekel nič. Mrtvo je gledal predse, zdelo se mu je, da vidi Tomaža Frnatka. Star in utrujen se je napotil nekam daleč, počasi stopa in se ne bo ustavil...

Frnatek je kakor mrtvaški ptič. Bog ga nasvaruj!

(V drugo naprej.)

Peter Žmitek: Ribe.

PETA ZAPOVED

LEGENDA.

1.

V prejšnjih časih je živel v gorskem zakotju mati s svojim sinom, ki so ga bili krstili za Ivana. Rodila ga je tri dni za tem, ko so ji bili obesili moža. Ta je bil nagel človek in velik pretepač, v jezi je bil ubil človeka. Sodniki so ga sodili po strogih postavah, zato je moral umreti.

Materi ni ostalo drugega na svetu kot siromašna kočica nad glavo in sirota v naročju. Ker ni imela niti pedi zemlje, se je morala preživljati z dnino. Živela je bedno in samotno, zakaj sosedje ji niso mogli odpustiti moževega dejanja, niso ji privoščili lepe besede ne milega pogleda.

Kadarkoli je mati vzela Ivančka v naročje in ga ujkala, so ji tekale solze po licih. Ne le zaradi trpljenja, ki ga je prestajala, temveč bala se je tudi, da se je pritaknila otrokovi duši vsaj trohica očetovih strasti.

Bil je še čisto majhen, komaj je mogel izgovarjati besede, ko ga je že vzgajala v strahu božjem in ga učila moliti. Kadarkoli je gledala njegove sklenjene roke in čiste, nedolžne oči, ki so se mu upirale proti nebu, je bila potolažena. Njene ustnice so mu od jutra do večera brez prestanka šepetale božje zapovedi. Hotela je, da se vtisnejo v otrokovo dušo ko doline v obličje zemlje.

Materine besede niso padale v vodo. Boljšega otroka si ni bilo mogoče želeči. Če je kdo pogledal v njegove sinje, ko gorsko jezero globoke oči, sta mu legla mir in blaženost v srce. Ko je zrasel v dečka in začel pasti kozo na gmajni, so postali nanj pozorni tudi sosedje. Stavili so ga svojim otrokom za zgled.

Mati je vsak večer molila za očetovo dušo. In vsakokrat so ji stopile solze v oči. Ko je bil Ivan še majhen, ni opazil teh solz, ko pa je dorasel, so mu grenko kanile v srce.

»Mati, zakaj vedno jočete za očetom?« jo je nekoč vprašal.

In ona mu je povedala vse po pravici, niti najmanjšega mu ni zamolčala. Saj enkrat tako in tako mora zvedeti; bolje, da zve iz njenih ust. Morda ga bo prav to kdaj odvrnilo od greha in nesreče.

Sin je sklonil glavo in se zamislil. Mati je menila, da ga je morda ranila z resnico, pogledovala ga je molče in ga božala po licih. Sin se je bridko nasmehnil. »Kaj naj storim,« jo je vprašal, »da ne boste več žalovali?«

»Zapovedi se drži,« mu je rekla. »Tako boš pomagal meni in morda tudi očetu.«

Obljubil je, da se bo držal zapovedi.

Toda bil je tudi nadalje vder in vesel kot prej. Le kadar se je zasmel, se je iz dna smeha odkrilo nekaj grenkega. Bil je spomin na očeta.

Težko, da je mati to opazila. Bila ga je vesela, kot more biti le redka mati vesela svojega sina. Ni prezrla, da ga tudi drugi gledajo s ponosom, kakor da je njihov. Nihče ni imel tako modrih oči ne tako svetlih las. Poleg tega je bil najmočnejši v vasi. Od vsepovsod so ga klicali k delu. Ni bilo tako težkega bremena, da bi ga on ne dvignil. Ni bilo tako temne noči, da bi ga bilo strah. Klicali so ga tudi, kadar je bilo treba razvneti radost med mladino. Ni ga manjkalo pri molitvi ne pri petju. Le pri pijači in pri pretepu ga ni bilo.

»Boji se,« so govorili. To je slišal, grenko mu je kanilo v srce.

Tedaj se je zgodilo, da se je v ondotne gozdove priklatil medved, ki je hudo gospodaril med ovci na planini. Glas o zveri je šel skozi vse vasi ter vzbujal strah in trepet. Prišli so gosposki lovci, prinesli muškete in pripeljali pse, a so se vračali domov prazni in lačni.

Pritekel je pastir in povedal, da je bil medved zopet pri čredi in da je to pot huje počenjal kot kdaj prej. Kmetje so se zbrali, ugibali sem in tja, nazadnje pa sklenili, da priženejo čredo domov. Nihče si ni upal nad medveda.

Tedaj se je oglasil Ivan.

»Kakšen pa je medved?« je vprašal. »Ali je večji od človeka?«

»Dosti večji ni,« so mu odgovorili, »a je močnejši.«

»Toda človek je umnejši. Nadenj pojdem.«

Ljudje so se čudili, skomizgovali z rameni, a nihče ga ni mogel odvrniti od sklepa. Fanta se jim je zdelo škoda. Le mati mu ni branila, zaupala je vanj. Pokrižala ga je za pot in mu rekla: »Bog ti pomagaj!«

In je vzel sekiro in odšel.

Dva dni so postajali ljudje na vasi in se ozirali na pot, ki je vodila na planino. Ivana še ni bilo. Toda tudi nikogar drugega, ki bi prišel in naznanil, da je mrtev. »Premagal ga bo,« so že verjeli nekateri. »To se pravi, skušati Boga,« so drugi stresali z rameni.

Napočil je tretji dan, tedaj se je prikazalo nekaj temnega na stezi. Bil je nekdo, ki je nekaj težkega vlekel na hrbtu. Od daleč ni bilo mogoče

razločiti, ali je človek, ki nosi žival, ali žival nosi človeka.

»Medved je!« je nekdo zakričal.

Že so hoteli pobegniti, ko je mati spoznala svojega sina. Ves poten in upehan je prinesel kalonci mrtvega medveda in jim ga vrgel pred noge.

»Tu ga imate,« si je obrisal pot s čela.

Bili so vsi začudeni. Četudi so vedeli, da je zver mrtva, se ji niso upali približati. Obstopili so jo v velikem krogu. Toda niso vedeli, ali naj se bolj čudijo kosmatincu ali fantu, ki ga je premagal.

Ivan je z bleščečimi se očmi stal poleg matere, ki se ga od ponosa ni mogla nagledati, in se smehljaj. Bil je krvav po vratu, a bila je le medvedova kri. Tudi sekira, ki jo je nosil za pasom, je bila krvava.

»Pa kako si ga?« so hoteli vedeti.

Povedal je, kako ga je. Ko se je medved postavil na zadnje šape, da bi ga objel, ga je bilo najlaže. Zver ga je opraskala le na ramenu, kjer mu je bila raztrgana tudi obleka.

»Pogumen je,« so ljudje kimali z glavami.

»In močan.«

Novica se je raznesla po vsej okolici, tudi do najsamotnejših hiš. Ljudje so drli vkup, vsakdo je hotel videti medveda in drznega mladeniča. Prišli so tudi biriči, ki so bili takrat v deželi in nabirali vojake za cesarsko vojsko.

Ti so si bolj ogledovali fanta kot medveda. Ugajala jim je njegova moč in njegov pogum. Spogledali so se, nato so mu položili roko na rame.

»Pojdi z nami!« so mu rekli.

Fant je prebledel, zakaj vedel je, kaj to pomeni. Pogledal je ljudi. Nihče ga ni bil pripravljen braniti, celó umikali so se. Nato se je ozrl v mater, ki je stala ob strani in si je z rokami zakrila obraz. Oči so mu govorile: Če hočeš, jih vržem ob tla in pobegnem. Ali hočeš?

Mati ga je razumela. Vedela je tudi, da ga ne bo več videla. Kadar se bo vrnil, če se bo, star in pohabljen, zrel za beraško palico, nje ne bo več med živimi. Toda če ubeži, se ne bo smel vrniti nikoli več. Pregarjali ga bodo kot volka, vsakdo ga bo imel pravico ubiti.

Stopila je k njemu in ga prijala za roko.

»Pojdi, sinko!« mu je rekla. »Bog bo dal, da se bova še videla. Le tega ne smeš pozabiti, kar sem te učila.«

Obljubil je, da ne bo pozabil.

Odpeljali so ga. Hodil je počasi, upognjeno, kakor da ga težijo materine solze.

Francè Gorše: Portret Franceta Bevka.

2.

Ivana so preoblekli, mu izročili puško in sabljo ter ga odpeljali v daljne, nepoznane mu dežele. Živel je med tujimi ljudmi, izpočetka še njihovega jezika ni poznal. Tiste čase je bila pošta še redka in draga stvar, zato ni mogel poslati materi kakega pozdrava ne sporočila. Mislil je nanjo, kakor je ona mislila nanj.

Življenje, ki ga je živel, je bilo zanj težje, kot ga je pričakoval. Večkrat mu je bilo, kakor da je zašel v zlodejevo kraljestvo. Učili so ga in mu zapovedovali prav tisto, kar mu je mati od detinstva prepovedovala.

Ni je bilo božje zapovedi, proti kateri bi se ne bili smeli ali morali ti ljudje pregrešiti. In najbolj zoper peto božjo zapoved: Ne ubijaj!

Ivan je še zmeraj čutil materino roko v svoji dlani. Njene besede: »Ne pozabi, kar sem te učila« so mu neprestano šumele v ušesih. Učil se je sicer ubijati, toda nikoli ni prišlo do tega, da bi bil moral ubiti človeka. To se mu je zdelo nemogoče. Pa rajši ni mislil na to.

Tovariši so se radi norčevali iz njega, ker je bil tako različen od ostalih, v šali so ga zmerjali za meniha. In vendar so ga imeli radi. Treba ga je bilo samo pogledati globoko v oči, že so ga ljubili. Vpričo njega so se celó sramovali svojih razuzdanosti.

»Ti, kako boš pa ubijal?« so ga vprašali nekoč.
»Tako, kot me je učila mati,« jim je odgovoril.
Spogledali so se in molčali. Razumeli so ga.

Zgodilo se je, da so nekega dne privedli zvezanega moža. Imeli so ga za upornika. Ko so mu bili pobrali blago, je škrtal z zobmi, a se ni ganil. Toda ko so položili roke na njegovo hčer, je zgrabil palico in pobil vojaka. Ne do smrti, ampak kri je tekla.

Določena mu je bila smrt.

Prišel je stotnik, si ogledoval fante, da bi izbral krvnike. Vsakega je zrl naravnost v oči, kakor da je v njih zapisana žeja po krvi. Ivan ga je gledal z milim, prosečim pogledom. Toda prav nanj je pokazala stotnikova roka.

Fant je pobledelel stal na mestu. Zdelo se mu je, da se trgajo vezi med njim in med materjo ter Bogom.

»Ne morem, gospod stotnik,« je jeknil.

»Zakaj ne moreš?«

Fant mu ni odgovoril. Nekaterih stvari ni mogoče izraziti z besedo. Umaknil je pogled in zastrmel v tla.

Nekaj časa je bilo vse tiho. Molčale so tudi vrste vojakov in pridrževale sapo. Molčal je stotnik, ki ni vedel, kaj naj si misli. Odkar stoji svet, se še ni kaj takega zgodilo. Zdelo se mu je, da fanta razume, saj je vse razodeval že njegov pogled. Toda sedaj ga ni smel več razumeti. Bilo je prepozno. Potegniti bi ga moral iz vrste in ga privezati poleg upornika. Zaslužil je smrt. Toda fant mu je bil ljub, bilo mu je žal zanj. Hotel mu je pomagati.

»Pol ure časa ti dam, da se premisliš,« mu je rekel. »Med tem straži obsojenca.«

In tako je ostal Ivan sam z upornikom, ki je čakal smrti.

Sedel je, položil puško poleg sebe in zagrebel obraz v dlani. Če ga ubijejo, je mislil, bo mati izgubila sina. Ko izve, ako izve, bo osivela in zblaznela. Ako ostane pri pameti, ne bo nehala jokati do smrti. Če bi v tistem trenutku stala pred njim in bi jo vprašal, kaj naj stori, kaj bi mu rekla? Zdelo se mu je, da sliši njen odgovor.

Tedaj je zaslišal globok vzdih. To je bil obsojenec. »O Bog, usmili se mojih malih!« Ivan se je zdramil iz lastnih muk in dvignil glavo.

»Koliko otrok imaš?«

»Sedem... O, moj Bog!«

Fant je posedel nekaj trenutkov, da je premagal svojo notranjost. Nato mu je truden nasmeh zaigral na obrazu. Dvignil se je, izdrl sabljo in jetniku presekal vezi.

»Pojdi!« mu je rekel. »Pojdi k svojim in skrivaj se, pobegni, da te ne najdejo!«

Obsojenec ni mogel verjeti. Ko se je zavedel, da je res tako, je začel teči. Na poti se je še enkrat okrenil.

»Bog ti povrni s tem, kar si meni storil!«

Ivan pa je stal na mestu z golo sabljo v roki in se ni premaknil, dokler ga niso zgrabili in odvedli v ječo, da pride pred sodbo.

3.

Za sodbo je bilo veliko zanimanje.

Sodna dvorana je bila temna, kakor da je pogreznjena nekam v podzemlje. Med stenami je vladala turobna resnoba. Za zelenimi mizami so sedeli našemljeni sodniki in generali. Držali so se hudo, kakor da so že davno pozabili smeh in ni v njih niti iskricice usmiljenja in božje ljubezni, kakor je ni bilo v knjigah postav, ki so ležale pred njimi.

Privedli so Ivana. Vseh oči so se jezno in strogo uprle vanj. Ta pa je stal med dvema vojakoma, bil je pogumen, četudi mu je gledala smrt iz oči.

Sodnik se je dvignil in bral obtožbo. To je bila komaj umljiva zmešnjava besed. »Ali si res to storil?« je vprašal Ivana, ko je nehal brati, in znova sedel.

Peter Žmitek: Hiša v Malem Obrežu pri Brežicah.

»Res,« je odgovoril Ivan tako zvane in odločno, da je zašumelo med ljudmi, ki so se gnetli v dvorani.

»Zakaj si to storil? Ali nisi imel poguma?«

»Poguma mi ne manjka,« mu je fant odgovoril in se nasmehnil kakor ob nekem spominu. »Nekoč sem brez drugega orožja, s samo sekiro šel nad medveda, ki sem ga ubil.«

Od začudenja je zašumelo po dvorani. Nekateri so se dvigali, da bi ga bolje videli.

»Zakaj torej nisi hotel ubijati?«

»Moj oče je ubijal, a je bil obsojen v smrt.«

»Če je postava govorila proti njemu, je moral umreti. Danes govori postava proti tebi. Zakaj si se torej uprl?«

Ivan je nekoliko pomislil, četudi mu je bilo srce navrhano odgovorov.

»Ker mi je oni stal privezan, brez orožja v rokah, nasproti.«

»To ne opravičuje.«

»In ker oni ni storil drugega, kakor da je branil čast svoje hčere.«

»To ne zadostuje.«

»Rekel mi je, da ima sedem otrok.«

Sodnik je samo stresnil z glavo.

»Ker je človek.«

Tedaj je zavladala v dvorani gluha tihota. Nihče si ni upal sopsti. Če bi bil le eden izmed njih zaklical: »Izpustimo ga«, bi bili, se je zdelo, vsi ponovili: »Izpustimo ga!«

Toda sodnik je kazal slej kot prej trd obraz. »Povej mi,« je spregovoril in odprl debelo, črno knjigo, »kdo ti je rekel, da ne smeš ubiti človeka?«

»Mati,« je odgovoril Ivan tako jasno kot prej. Čez trenutek je dostavil: »In Bog.«

Take tišine še ni bilo v tisti dvorani.

Sodnik se je odhrkal in glasno zaprl knjigo.

»Ali se kesaš svojega dejanja?«

»Ne.«

Tedaj je posijal skozi okno sončni žarek in padel naravnost na Ivanove prsi, na mesto, pod katerim mu je tolklo srce.

Sodniki so ga soglasno obsodili v smrt.

4.

Ivan je obsodbo sprejel z nasmehom. Niso ga iznenadili, saj je že prej vedel, da ga čaka, že ta-

krat, ko je bil obsojencu porezal vrvi. Z nasmehom na obrazu se je vrnil v ječo. In se je smehljaj še tedaj, ko je pokleknil in molil k Bogu za svojo dušo.

Pri tem je ves čas mislil na svojo mater. Zdelo se mu je, da mu živa stoji pred očmi. Roke drži sklenjene in ga milobno gleda. Ona ne ve, da je obsojen v smrt in da bo naslednjega dne ob zori že ustreljen. Če bi pa vedela, bi pristopila in mu položila suho roko na glavo: »Prav si storil, moj sinko!« Poljubila bi ga v slovo in blagoslovila s svojo solzo. Toda ona ne ve zanj, umrla bo ob misli, da še vedno hodi po svetu. Ko bo stopila skozi rajska vrata, se bo zavzela, ko ga bo zagledala: »Ti, Ivan?«

Fant je mislil na vse, nase ni hotel misliti. Toda bil je človek. Nenadoma ga je obšel strah pred naslednjim jutrom. Odkod se je bil vzel? Kdo ve? Vstajal je iz vseh kotov, se dvigal od vseh sten. Ležal mu je na plečih kot skala. Ivan se je stresnil, da bi ga vrgel s sebe. Toda strah pred smrtjo ima globoke korenine, človek ga že z rojstvom prinese na svet, ni ga lahko premagati. Višji je kot najvišja gora, trd ko jeklo, temen ko najgloblje brezno. Fantu se je zdelo, kakor da vsega zagrinja z gorečim plaščem.

Postalo mu je čudno grenko ob misli, da ne bo smel več hoditi po zemlji, ki je tudi zanj ustvarjena, se greti v soncu, ki ga je Bog tudi njemu dal. Obhajala ga je groza, ko se je spomnil, da nikoli več ne bo videl matere in da mora mlad umreti.

Zaželel si je, da bi bilo vse, kar je doživel, le sanje. In da bi bilo teh sanj že konec, da bi se prebudil in zasmejal. Toda bila je resnica. Samemu sebi ni mogel lagati. Pa morda so ga obsodili le za

Peter Žmitek: Hiša v Srednji vasi v Bohinju.

šalo, da bi ga prestrašili. Ko se bo zadosti izmučil, bo prišla pomilostitev.

Prisluškoval je. Rad bi bil zaslišal korake, ki mu prinašajo rešitev. A ni jih bilo.

Ugasnil je dan, nastopila je poslednja noč, ki je bila tiha, tiha, kakor da se naslednje jutro nič nima zgoditi.

Prižgal je svečo in se oziral po stenah, kakor da išče, kod bi pobegnil. Zagledal je pajka, ki je predel v kotu. Da bi ne mislil več na smrt, ga je opazoval.

»Kaj delaš?« ga je slednjič vprašal.

»Nit tvojega življenja predem.«

»Kratka bo,« se je Ivan grenko nasmehnil.

»Predolga je.«

Pajek se je obesil nanjo, da se je pretrgala. Padel je na tla in znova plezal po steni.

Ivan pa je zagrebel obraz v dlani in bridko zajokal.

»Moj Bog, pomagaj mi!« je vzdihal.

Tedaj so temna vrata ječe rahlo zacvrkutnila in se odprla. Nekdo je vstopil. Saj ga ni bilo slišati, le duša ga je zaslutila. Ivan je dvignil obraz in glej — Kristus je stal pred njim.

Bil je ves obsijan od nebeškega ognja, še rane so se mu svetile.

Nasmehnil se mu je dobrotno, nato je šel do njega tihce, počasce, počasce in obstal.

»Ali ti je hudo, brat?« ga je vprašal z milim glasom.

Ivan je padel na kolena in ni mogel govoriti. Vse, kar je občutil, mu je le v ihtenju vrelo iz prsi.

»Ali ti je žal, da si storil, kar si storil?«

»Gospod,« je fant jecljal, »Gospod, še enkrat storim, ako je Tvoja volja.«

Tedaj mu je Kristus položil roko na glavo.

»Moj brat,« mu je z besedo pobožal dušo.

»Kar si ti storil drugim, bom storil jaz tebi. Vstani in pojdi k svoji materi!«

Ivan se je dvignil, toda ni se mogel prestopiti ne reči besede.

»Pojdi k svoji materi,« je ponovil Odrešenik s sladkim nasmehom. »Tu vzemi moj plašč, ogrni se z njim in nihče te ne bo ustavljal na poti. Pobegni z materjo v gore, tako daleč, da te ne doseže kričev!«

Po teh besedah je Kristus snel svoj plašč in z njim ogrnil Ivana.

Ta je vse razumel šele tedaj, ko je Kristus sedel na njegovo mesto in mu je sveto telo pokrivala jetniška obleka.

»Gospod!« je vzkriknul. »Moj Gospod!«

»Pojdi!« mu je Kristus zamahnil z roko. »Ali ne veš, da se meni nič ne more zgoditi?«

Tedaj se je Ivan poslednjič priklonil pred Gospodom in odšel v noč, stopal mimo straž, ki niso videle niti njegove sence, ne slišale odmeva njegovih korakov.

5.

Jutro usmrčenja je bilo jasno, obetalo se je žarko sonce. Novica, da bodo ustrelili vojaka, ki ni hotel ubijati, se je bila raznesla po vsem mestu in daleč v okolico. Ljudje niso hoteli zamuditi izrednega prizora. Že na vse zgodaj so prihajali peš in z vozmi, napolnili mesto in morišče do zadnjega kotička.

Ko so vojaki privedli obsojenca, je spreletelo množico mrmranje. Pričakovali so, da bo imel zakrknjen, razbojniški obraz in se jim bo režal z nesramnim nasmehom na licih. Toda pred njimi je stopal človek, ki mu je bil obraz sicer malce bled, a nebeško mil, oči dobrotne, na ustnicah mu je počival nasmeh, ki bi ga ne bilo mogoče popisati. Niti sence smrtnega strahu ni bilo na njem. Stopal je z lahkim, skoraj veselim korakom, kakor da gre na ženitovanje.

Prišli so bili, da bi se nasitili ob smrtni stiski bližnjega in mu klicali psovke, a glas jim je zastal v grlu. In niso mogli odvrniti oči od njega, ki jih je gledal s karajočim, a hkrati odpuščajočim pogledom.

In nihče ni spoznal, da vodijo na morišče nekoga drugega, še ječar ne. Saj je videl že mnogo ljudi, ki so se bili čisto spremenili v poslednji noči pred smrtjo.

Sprevod se je pomikal po ulicah zelo tiho, slišati je bilo le udarce korakov in rožljanje orožja.

V trenutku, ko so dospeli pred mestno obzidje, je pogledalo sonce izza gore.

Ječar je privezal obsojenca za steber, ki je stal ob zidu. Vrste vojakov so v četverokotu obstopile morišče. Navzočni so bili sodniki in generali. Vseokrog pa so stali ljudje, glava pri glavi, obraz pri obrazu, stopali so na prste in iztezali vratove. Nekateri so bili splezali na drevesa in na strehe.

Sodnik je še enkrat bral obsodbo.

Obsojenec ni poslušal. Ko so ljudje to opazili, se jih je polastil čuden nemir in razburjenje. Ali je res smrt tako ničeva, da ni vredna niti najmanjše pozornosti? Oni pa je dvignil glavo, oči so mu zrle po ljudeh, od obraza do obraza, kakor da iščejo znanca.

Med množico je bila tudi še čisto majhna deklica. Mati, ki bi bila rada videla usmrčenje, a je

Peter Žmitek: Umetnikova tragika.

ni mogla same pustiti doma, jo je prinesla na rokah. Svetla glavica ji je molela najvišje izmed vseh glav. Njene čiste oči so gledale, a niso vedele, kaj gledajo. Ko je uzrla obsojenca, so se ji razširile zenice, rajska bleščava se ji je razlila preko obraza. Bila je izmed vseh edina, ki ga je spoznala. »Bogec!« je zaklicala.

Tudi Kristusove oči so bile uzrle otroka. Ko je zaslišal njegov glas, se mu je nasmehnil. Otrok pa je zajokal, kakor da je zaslutil, kaj se godi.

Tedaj so zaropotali bobni, kakor da hočejo prevpiti človeško vest. Muškete so se sprožile.

Ko se je razkadil dim, ni bilo na morišču ne obsojenca ne krvi. Na mestu, na katerem je stal prej kol, se je dvigal križ, na njem je visel Kristus z nagnjeno glavo.

V svetem lesu je tičalo pet svinčenk.

Bilo je vse tiho, še zemlja je bila otrpnila v grozi. Iz Kristusovega očesa se je bila potočila solza in kanila na zemljo.

6.

Mati in njen sin Ivan nista več živela v gorskem zakotju. Pomaknila sta se bila više v gore, med vrhove in gozdove, kamor nikoli ni stopila noga biriča in ju ni mogla doseči zloba ljudi. Bila sta srečna. Preživljala ju je zemlja, a družčino so jima delale živali, drevesa in zvezde. Več nista zahtevala.

Kadarkoli sta zvečer trudna počivala in se ozirala na daljne grebene gora, sta govorila tiho, kakor da bi se šepetaje razgovarjala z Bogom. Pomenkovala pa sta se dan za dnem vedno o istem. Ivan je že stokrat, že tisočkrat pripovedoval, kaj se mu je bilo zgodilo.

»Ne morem dopovedati, kaj sem čutil,« je pravil, »ko je Kristus stal pred menoj. 'Pojdi,' mi je rekel, 'ná moj plašč!' In mi ga je sam ogrnil. Nato je sedel na mojo ležnico. Tedaj se mi je čudno storilo, zdelo se mi je, da delam greh. 'Kako naj dopustim,' sem si mislil, 'da bi Kristus še enkrat

umrl zame? Toda on je bil skoraj hud, iztegnil je prst in pokazal na vrata: „Pojdi!“ In sem šel. Kako bi bil mogel biti tak, da bi ne bil poslušal Boga? Njegovega plašča, ki me je varoval pred pogledom ljudi, skoraj še čutil nisem na ramenih. Bil sem že daleč iz mesta, na samoti, ko je vzšlo sonce. Tedaj je izginil tudi Kristusov plašč.«

Utihi je in pogledal mater. Ko je bila ta prvič slišala sinovo pripovedovanje, je mislila, da je znorel. Slednjič je vse trdneje verjela kot sin. Vsakokrat ji je bila pripoved kot molitev. Gledala je Ivana naravnost v usta in pila njegove besede.

»In takrat se je zgodilo,« je povzela skoraj tiho. »Čudež! Mislili so, da je bil Kristus, ki je zopet prišel na svet in ni hotel ubiti človeka. O, preden umrem, bom še kdaj poromala v cerkev, ki so jo sezidali na tistem mestu. Po kolenih bom drsala do Križanega in mu poljubila tistih pet ran, ki so bile tebi namenjene.«

Solza ji je kanila iz oči.

»Da,« je govoril sin še tiše kot prej. »In meni se je še vedno zdelo, da bi tega ne bil smel dopustiti. Prevzel me je velik kes, da sem padel na kolena in se trkal na prsi. „Moj Bog!“ sem stokal. Še v nočeh sem ječal, kadar sem mislil na to, solze so mi same od sebe tekale po licih. Tedaj je nekdo narahlece pristopil, me pobožal po obrazu, kakor da me tolaži... Bil je On...« Počakal je nekaj trenutkov.

»To je On,« je znova povzel kakor iz sanj. »In kadar v nočeh mislim na to in me zgrabi žalost, pride in me boža. In mi je dobro... Tako je bilo še sinoči, mati...«

Mati je molče prikimala. Nato sta molčala. Na zapadu pa je umiralo večerno sonce.

Jože Dular

ISKANJE

Zastrta pot
drži od nekod.
Po njej sam sebi nasproti grem.
Dvoje mojih oči
zdaj vame strmi —
odmaknjen sem svetu in majhnim ljudem.

Zdaj iščem čas
in svoj pravi obraz —
na tujih poteh sem izgubil oba.
Zdaj grem v večer
in iščem smer,
ki vodi v odprto globino srca.

Lado Borc

G O Z D

Smrke, macesni in buke so vzpeli se v reber.
Pokojno rasto — mirno usmerili so se iz zemlje
v nebo.

Veje na levo in desno v objem gredo.
(Le v slovesnih trenutkih prijemajo bratje in
sestre pri nas se tako za roké.)

Drevje je vse čudovito: to deblo je mlado in nežno,
drugo je krepko — kot lepe postave pastirjev
ob ognju večernem,
tretje grenko se skrivilo je v vetru nemirnem,
ono se vdano skoraj bo zemlji v naročje sklonilo.

Ko zašumi iz daljave, se v vetru pripogne ves
gozd v isto smer.
Vsako popoldne pogreza se v težko, globoko tišino
in v mesečini ves je zamrežen z rahlo srebrno
tkanino.
Gozd venomer je ko bajka, ki mati deci jo baje.

Sladko težak sem ulegel se v travo na rebri
nasprotni.
Kakor ponižen učenec prisluhnil sem gozda
omamni divjini
in utonil v njegovi težeči neprebodljivi globini —
oba sva votlo pripevala veliki pesmi vesoljstva.

Vinko Beličič

PLANINE

Pordeli sneg med skalami temni,
Črčé hitijo črne ptice pred nočjo
in burjo v varni mrak čeri.

Nekje v globeli mrzel potok se hahljá.
Dolina je strahotna v šumu smrek
in bukev, v siju ozkega neba.

Ob meni stena v nedogled kipi.
Ljubeče božajo njen hladni stas roke,
drhteče se privija nanjo mi telo.

Jaz grem na vrh, močan in mlad.
Prešinja me napor najglobljih sil,
spodbuja dih ledenih trat.

V pozdrav diši iz tal planinski cvet.
O, zdaj je utonil v majhnost šumni svet —
tu sred grebenov je prostost doma.

ZIMSKO SPANJE NAŠIH LIST- NATIH GRMOV IN DREVES

Radi razkošnega izobilja v jeseni postajajo nekatere živali lenobne in brezbrizne za okolico. Čezdalje manj jih mikajo pustolovščine, malomarno in z nekakšnim prezirom opazujejo drugo živalstvo, ki kakor spomladi skače naokoli in uganja preotročje norčije. Ko pritisne zima, se umaknejo mrazu in drugim nevšečnostim življenja v svoje brloge, si skrbno posteljejo mehko ležišče, se tesno zviijejo in — zaspijo. V sanjah odkriva tršati medved satovje divjih čebel, s šapo in gobcem sega v staro dupljo ter lomi velike, težke kose, ki jih z jezikom mečka in požira. Iz obeh ustnih kotov se po lepem rjavem kožuhu cedijo kakor jantar čiste in prozorne kaplje goste smrekove strdi. Zavaljen polh žaga s svojo ljubko malo spodnjo čeljustjo tudi v snu. Gotovo se mu zdi, da sedi ob luninem svitu na plodni bukovi veji ter drži in vrti v rokah žir, ki ga gloda in gloda. V kotlasti jami globoko v zemlji pod previsno skalo se premetava okorni jazbec. Sebičen je celó takrat, ko spi. Tam nekje v daljavi — njegovo ostro oko komaj še razloči obrise in predmete — se razprostirajo vinogradi, obdelana polja. Da mu kak tekmeč ne pozoblje sladkega, sočnega grozdja in ne pojé slastne mlečne koruze, se požene naprej, skoči proti namišljenemu sovražniku in — se zbudi. Ubogi zavistnež ne more niti mirno spati. Vendar pa je skrit v svojem zimskem dvoru in nobeno škodoželjno oko ne more videti, kako trpi, nihče ga ne zasmehuje, nihče ne sramoti.

Podobno kakor omenjene živali prespijo zimo v naših krajih tudi rastline trajnice, najbolj očitno med njimi gotovo listnato drevje in grmičevje. Da govorimo o zimskem počitku tudi pri rastlini, naj se nikomur ne zdi čudno, saj vemo, da kakor človek in žival živi tudi rastlina. Rastlina diha in se hrani, raste in se razmnožuje. Radi svoje dražljivosti (nervoznosti) odgovarja z raznimi umetnimi ukrepi na vplive, ki prihajajo od zunaj, in na one, ki se porajajo v njenem lastnem telesu. Da je živo bitje, potrjuje s tremi preočitim svojstvi: z delavnostjo, počitkom in smrtjo.

Vendar zimsko spanje, ta redno se ponavljajoči pojav v rastlinskem življenju, ne pomeni smrti, pač pa popolno prekinjenje razvoja za tedne in mesece. V tem času rastlina ne raste, ne ustvarja novega mladega tkiva; v tem času ne postane ne višja ne debelejša in ne nastavlja ne

listov ne cvetov ne plodov. Na zunaj ne kaže nikakih življenjskih znakov, v notranjosti pa živi kot prej, četudi nezaznavno počasi. Tudi pozimi diha in se bržkone nekako hrani, a snovi izgorevajo, razpadajo in se spajajo v tako neznatnih količinah, da se zdi, kakor da je tudi notranje življenje popolnoma ustavljeno.

Raziskovanja o vzrokih zimskega počitka in predvsem zastoja v rasti še niso zaključena, dognane pa so med drugim velike izpremembe v prativorivu, v živi tvarini, ki polni neštete stanice rastlinskega telesa. Prativorivo je sedež življenjske dejavnosti; v prativorivu se spajajo snovi in zopet razstavljajo ter sproščajo ob tem energije, ki vzdržujejo notranji obrat in silijo rastlino k rasti, razmnoževanju in vsem drugim življenjskim izrazom. Dejavnost je največja, dokler ima prativorivo svojo pravo, njemu svojstveno gostoto, napetost in kemično sestavo; čim bolj se oddaljuje od normalnega stanja, tem počasneje se razvija življenje. Navsezadnje se lahko prativorivo tako zelo izpremeni, da je njegova dejavnost prekinjena, zajezena, vendar ne uničena. To je stanje, v kakršnem je žitno seme v kašči, krompirjev gomolj v kleti, beljak v kurjem jajcu. Vse to je življenja zmožna materija, a trenutno ne kaže nobenih zunanjih življenjskih znakov. Če pa gomolj vsadiš, zaseješ žito ali podložiš koklji jajce, si ustvaril pogoje, ki porušijo več ali manj prisiljeno notranje ravnovesje in podro jezove. V nekaj dneh vzklije mlado življenje iz navidezno mrtvih delov teles.

Prativorivo se izpreminja v smeri nedejavnosti, utrujenosti ali izčrpanosti deloma radi nepoznanih ali komaj slutenih notranjih vzrokov, deloma radi vpliva zunanjih činiteljev, kakor sta to predvsem mraz in pomanjkanje svetlobe in vode.

Rastlina ne zaspí nenadoma, marveč se pripravlja na zimski počitek dolgo časa. Ko je še zasnovala in nastavila cvetne in listne popke za prihodnje leto, sledi počasi klicu narave brez upora in brez želje po boljši usodi, kakor da bi vedela, da je njena navidezna smrt pogoj za novo, še lepše in bogatejše življenje.

Prve posledice zaznanih izprememb v prativorivu se pokažejo na zunaj v čudovitih barvah listov. V staničnem soku divje trte in mnogih drugih rastlin nastaja iz sladkorja in podobnih snovi antokian, radi katerega žarijo listi kakor okna v rdečih žarkih zahajajočega sonca. V listih drugih rastlin, na primer javorja, razpada, izčrpan po večmesečnem trdem delu pri usvajanju, zeleni del listnega zelenila ali klorofila, medtem ko prihaja njegov rumeni drug ksantofil šele sedaj do

Peter Žmitek: Češka kmetica.

veljave. Kakor porumenijo v kleti radi te snovi poganjki repe in krompirja, tako porumeni v jeseni vse listje na drevju in zdi se nam, kakor da je obvisel na vejah košček sončnega sija. V staničnih mrenicah hrastovih in drugih listov se kopiči rjavo barvilo flobafen, a tudi pratvorivo samo se polagoma izpreminja v neko rjavo gmoto. Listi kažejo enakomerno, skromno, prav nič vsiljivo barvo rjavega usnja. Hrastu ni treba, da bi se lepotičil: mogočno deblo in grčave, zveržene veje govorijo dovolj jasno o njegovi slavi in vrednosti.

Druga posledica notranjih izprememb je listopad.

Korenine vpijajo od pomladi do jeseni vodo ter jo poganjajo v deblo, veje in liste. Del te vode pronikne v pratvorivo, da ga redči in mu ohrani življenjsko dejavnost, del pa porabi rastlina pri usvajanju, ko spaja z njo ogljikov dvokis in ustvarja sladkor, škrob in druge organske snovi. Ker pa prinaša voda tudi rudninske soli, s katerimi se rastlina hrani, je dvigajo korenine iz tal mnogo več, kakor jo potrebuje rastlina v pratvorivu in pri usvajanju. V listih bi nastale pravcate povodnji, če ne bi voda sproti izhlapevala v zrak skozi listne reže. List ne trpi žeje. Kolikor vode potrebuje in še več, mu jo dovaja deblo. Radi tega ne zna z vodo varčevati. Ko v jeseni

toplota v zraku in v zemlji pojema, sprejemajo korenine iz tal dan za dnem manj vlage. V tem času postajajo listi rastlini nevarni. V svojih zahtevah ne poznajo ne skromnosti ne omejitve. Preobilico vode hočejo zase, ko je v telesu že primanjkuje; še nekaj dni takega nespametnega početja in rastlina se bo posušila in umrla. Zdi se, da se kočljivega položaja zaveda, kajti že naroča vejam, naj liste odstranijo. Saj so že stari, slabi, od nakupičenih nerabnih zrn in kristalov malodane okameneli. A tudi veliko škodljivih spojin hranijo v sebi, ki bi lahko telo zastrupile! Tu in tam najde drevo v listih še trohico beljakovine, sladkorja ali tolšče. Hitro potegnejo veje te snovi vase, preden liste odžagajo.

Prav pri dnu listnega peclja in poprečno skozi njega zgradi veja steno med listom in seboj. Prepričan, da ga hoče veja s to steno še tesneje prikleniti nase, zapleše list in se preliva kakor nikoli v vseh odtenkih svoje zapoznele lepote. Siromak prav nič ne ve o varljivosti sten in vezi! Sprva ploščate in medsebojno zlepljene stanice se kaj kmalu napihnejo in zaokrožijo. Že se odtrgajo druga od druge in prej tako čvrsta stena je do temeljev zrahljana. Že neznatna teža lista samega zadošča, da se stena sesuje in razpade. List omahne, se loči od veje in strmoglavi na tla. Tam leži in strmi očitajoče v drevo, ki ga je žrtvovalo, zavrglo. Spomladi bo to drevo zopet zaživel in nežni mladi listi ga bodo krasili in mu stregli. Odpadli list pa bo ležal poteptan na tleh in bo gnil in se razkrajal, kamorkoli ga bo zanesel veter, nikjer ne bo več deloval, nikjer ga ne bodo pogrešali ali si ga zaželeli. Morda bo z drugimi listi vred pribežališče kačam in drugi golazni, dokler se slednjič ne izpremeni v gnoj, da bo tako nehote služil novemu, tujemu življenju.

Ko je listje odpadlo, rastlina že spi. A utrujena, zaspana žival se poda v zatišje in ne razkazuje svojega brezmočja svetu; rastlina pa je s pretankimi korenskimi kosmatinami povezana z grudo, na kateri raste, in ne more ubežati vsej teži usode. Oropana vse krasote štrli brezlistna in gola, ponižana, beraška iz zamrzlih tal. V vejastem ogredju prej tako košatega vrha se le redkokedaj poigravajo ptiči v zlatem pramenu sončnih žarkov; navadno se tam obeša in trga poznojesenska megla, po mrkem, potemnelem deblu pa curlja sluzava vlaga in pronica v razmehčano lubje; iz razpok skorje puhti duh po trohnobi in smrti. Potem pa še sneg pokrije speče življenje, ki čaka sonca, da se zbudi v novo pomlad.

Ivan Zorec

IZ NIŽAV IN TEŽAV PO STARIH PAPIRJIH KOTARJEVEGA NANETA.

7. Amerika.

V tistih letih sta po ljudeh začeli hoditi slava in hvala neke daljne Amerike.

Amerika — o, prekanjeno je daleč: tam nekje na drugem koncu sveta, kali. Ko je pri nas noč, pravijo, je v Ameriki dan. Za samo pot do nje potrebuješ grdo veliko denarja: lepih sto goldinarjev, še rajši več. In voziti se ti je skozi pol sveta in še po samem morju deset nevarnih dni, da prideš tja, če res prideš. Neskončno morje žene valove, velike kakor največja hiša v Šentvidu. Preden se odpraviš, oporoko napravi in z Bogom se spravi — vsaka ladja ne zmore strašnega morjá, prenekatera se pogrezne do dna grozovitih vodá. Če pa ti je naposled vendarle v delež čudovita Amerika, se kar pogospodiš: vsak dan ti je na ostajanje najlepšega mesa in belega kruha in le dvakrat, trikrat se obrni, pa obogatiš in denarja pridobiš, kakor bi vsak dan v ris hodil hudiču svojo krščeno dušo zapisovat.

Siromakom in prezadolženim kmetom so se oči svetile, vsi zaverovani so poslušali in se spogledovali.

»Hoj, v Ameriko pojdem!« se je utrgalo zdaj temu zdaj onemu.

»Hm, tudi meni bi bilo treba!«

»Ko bi le bila nekoliko bliže in pot ne tako draga!«

»Šel bi že, šel, pa dóma ne morem pustiti samega z ženo in majhnimi otroki.«

Moj ubogi, dobri oče jih je poslušal in molčal, le glava se mu je bolj in bolj pobešala. Z materjo sta se na samem tiho pomenkovala, otroci nismo mogli prestreči nobene besede. Po vsakem takem pomenku je oče še bolj poniglavljal in mati je imela kalne in rdeče oči.

Kar ti je oče neko jutro vstal prav zavred, se tiho praznje oblekel in tiho odšel.

»Kje so pa oče?« smo ga otroci pogrešili, ko smo se prebudili.

»K spovedi so šli in k obhajilu,« nas je mati mirila in tolažila, češ da se oče zdaj zdaj vrnejo.

Oče se je kmalu vrnil, molčeč in hudo resen, a segel je v žep in nam vsakemu dal po eno presto.

»Presta!« smo otroci zavpili in roko stegnili po tisti največji slaščici; tudi Pazi, naš psiček, je skrivil pogled, kihnil in pomahljal z repkom.

»Otročički, le pokusite,« je oče dejal in se bridko smehljal, ker smo od prevelikega začude-

Peter Žmitek: Ženska glava.

nja pozabili, da so nam usta polna čvrstih, zdravih zob.

Kakor bi trenil, smo nalomili presto, hrustnili vanjo in se sočutno spomnili tudi Pazija. O ljubi Pazi, kdo je bil bolj srečen: ti ali mi?

Oče je potlej skoraj ves dan postaval pred hišo in otožno gledal proti vasi, kjer se je iz vrtnega drevja videlo sleme njegove rojstne domačije; a ko se je nagnil dan, nas je poklical predse in dejal:

»Otročički, pridni bodite, mami ne nagajajte in zame molite — v Ameriko pojdem...«

Mati je stala ob strani, obraz skrivala v predpasnik in na ves glas bridko jokala.

Iz vsega nedolžnega srca smo večáli tudi mi in se ob očeta tiščali.

Naš ubogi oče je vsakega posebej pobožal z obema rokama, stisnil k sebi in počasi segel po kovčegu, ki ga dozdej nismo opazili. A zdaj se je zamajala tudi mati in storila, česar še nikoli nismo videli: omahnila je očetu na prsi in se ga oklenila.

»Pusti,« je ihtela, »ne hodi, ostani pri nas...!«

Oče jo je rahlo odrinil in vzdihnil:

»Moram... za vas moram... Pridni bodite in zame molite...!«

In je popal tisti lačni kovčeg in stekel na cesto, ki ga je klicala v daljni svet.

Mati, sestra in bratec so zatulili, jaz, ki sem mislil, da sem učen in moder iz knjig, sem jo pocedil za mejo, da bi skrivaj vsaj še nekoliko spremljal očeta, a glej, okoli njega je skakal še modrejši Pazi, se mu prikupoval in mahljal z repkom.

Oče je vrh klanca, odkoder se je videla naša domačija, trudno postajal in se obračal. Roka, to sem dobro opazil, se mu je večkrat dvignila do oči...

Sam Bog vé, kako hudo mu je bilo, in sam večni Bog vé, da sem že tačas okusil, kako bridko utegne biti slovo...

Da, tisto slovo, skrito in samo, je zame bilo strašno hudo. Tačas je usoda — le stojte, izkazalo se bo! — zame prvič zastavila pero, mi zapisala in določila usodno zlo: da me bo peklo še nekatero grenko slovo od ubogega, vendar ljubega doma in od nedopovednih sladkosti, ki si jih nedolžno umišljajo vzori, boji in sanje nakvišku koprneče mlade, nemirne in neumne duše...

Očetovo kratko in preprosto slovo se mi še danes ta dan ni utrnilo iz spomina. Kakor sem bil majhen in otročji, sem ga vendar zase in za vse čutil, še preveč čutil.

Ves napuh iz šole me je mineval, v trpljenju se mi je čistilo in krepilo neumno sree...

8. J a r o s e m e.

Vse misli so bile nam posihmal pri ljubem očetu. Vsak večer smo z materjo na glas molili in Boga prosili, da bi naš oče nevarno daljno pot srečno prebili, v Ameriki dobro zaslužili in se kmalu zdravi vrnili.

In res: že čez kak mesec smo prejeli prvo očetovo pismo iz Amerike in v njem je tudi bil bankovec za deset dolarjev.

»O, glejte, podobica!« smo otroci zavpili. »A kako je čudna, naše so dosti lepše.«

»Saj ni podobica,« jo je mati vsa rdeča s tresočimi se rokami obračala. »Denar je, otroci, denar!«

»O, kaj, denar?« smo se čudili. »Koliko neki?« sem jaz segel po bankovcu in učeno povedal, da se baha s številko deset.

»Da, deset dolarjev,« je mati kimala, »to je v našem denarju pet in dvajset goldinarjev.«

Tisto pismo s tako velikim denarjem je bilo za nas strahovito lep dogodek.

»Otroci, to, to in to vam precej kupim,« se je mati smejala in jokala, »a najprej moramo očetu pisati in se mu zahvaliti.«

In tako sva se z materjo precej pripravila, da bi očetu pisala. In kako sva pisala! Kar skrijte

se, vi učeni, vi mestni in gosposki ljudje, ki se hlinite in lažete, ko govorite ali pišete o ljubezni, grdi ste, majhni in prazni... A midva z materjo sva tačas vso dušo, vse srce pokladala na papir in v besede, presrečno domače in vendar izbrane in lepe, sozvočno skladala, da so pele in se »ujemale«. Mati je bila hudo tenkoslušna za ritem, besede je zbirala v mehko tekoč in sladko pojoč stavek, si ga presodno ponavljala in ga mojstrsko popravljala, a tudi jaz nisem štorasto le poslušal in čakal: vtikal sem se z jezikovnim bogastvom iz knjig in ji brusil stavke.

»Nane, o Nane, kdo pa te je naučil tako?« me je prijazno lasala in se mi med solzami milo smejala.

Rad bi bil rekel, da me je največ naučila ona sama, ko mi je pravila pravljice, in da so mi dosti dosti dajale knjige, pa nisem mogel: sram me je bilo; sram, ker sem vedel, da še jecljam ne, ko bi govoril rad... V živi besedi sem čutil moč, ki mi je le dokazovala, kako nebogljen, kako okoren in neveden sem v njej, čeprav jo brusim po svoji pritlikavi vednosti in veliki nerodnosti. Ta ponižna sodba me še do danes ni ukanila. Včasih se mi je nemara le posrečilo, da sem, čeprav samo prav od daleč, a vendar vsaj za rep ujel približno pravilni zvok naše čudovito lepe slovenske besede. In vselej me je bilo grdo sram, če mi je kdo potrdil to, ker sem sam prav dobro vedel, kako še daleč daleč mi je obsanjani, a zame, ponižnega in nevednega pismarja, večno nedosežni — vzor...

»No, piši!« mi je potlej velela in začela klesati še konec pisma.

Tako sem posihmal pisal in se kmalu naučil čisto njenega sloga.

Najbrž me je kje hvalila. Kmalu kmalu so me po vasi ti in oni prosili, da bi prišel in jim pisal pisma, nekoč celó oporoko, ki sem ji obliko poznal iz šolskega »Spisja«. Kratko in malo: izuril sem se za spretnega pisarja. Pa to me ni posebno veselilo, ker nisem smel pisati po svoje, marveč sem se bolj ali manj moral ravnati po nareki tistega, v čigar imenu sem pač pisal.

Z materjo sva postala velika prijatelja. Z menoj se ni več menila kakor z otrokom, vse mi je zaupala, včasih še preveč; tudi sestri in bratcu sem postal osebnost, ki jo je lepo slušati.

To in da so mi tudi drugi marsikaj zaupavali, ko sem jim pisal pisma ali karkoli že, je storilo, da sem hitro zorel in se možatil.

Ob delopustu in pozimi so me po hišah klicali, da bi jim bral kaj na glas.

Kdo rajši ko jaz? In kako sem jim bral! Hiša je onemela — šivanko bi bil slišal, če bi bila pala

na tla — in se z menoj vživela v povest. Bral sem, da sem kar pojemal, in nihče ni mislil, da me predolgo branje vendarle utruja — tako je pač naša slovenska vas lačna duševne hrane.

»Nane, še beri!« so silili, če so naposled le opazili, da omagujem.

»Jejhata, kaj pride pa zdaj?« so se že spet motali v razplet prepočasnega dejanja.

Do modrovanja in utrudljivega opisovanja, ki ga pisatelj tlači v dejanje povesti, jim ni bilo. Junaka povesti so imeli radi ali neradi le iz velikega, živega in razločno popisanega, v nobene meglene podobe skritega dejanja.

Tiste omledne povesti, ki žarijo v človeško neverjetno svetli luči in ki obenem grmijo in treskajo iz še bolj neverjetno grde temè, tudi meni niso bile všeč. Ali tačas so posebno za mladino pisali le taka zmašila, ki so jih slepo pobirali iz osladno zoprnih nemških »vzgojnih« okvirov in jih nesprenno razstijali med nas.

Pa res, nikoli nisem maral tistih cmeravih, milih Jer, ploskal in kimal pa sem z vsem srcem navihanemu porednežu, ker se mi je le ta zdel pravi in živi človek. V prirojeno zlobo nisem veroval, a privzgojeno, sem vedel, ublažijo resničnost, pravičnost in dobrotnost.

9. Učiteljica.

»Otroci,« nas je neki dan nagovoril učenik Konrad Črnologar, »nič več vas ne bom učil jaz; v druge kraje pojdem. Bodite pridni in se radi učite, tudi ko mene med vami ne bo več.«

Mi smo strmeli, kakor da ga nismo razumeli.

»Z Bogom, otročki!« je še dejal, stopil med klopi in vsakemu izmed nas segel v roko.

Zdaj smo razumeli: to je slovo! In nam je postalo hudo, da smo na ves glas zajokali.

Učenik se je milo smehljaj: ljubezen nedolžnih otrok ga je ganila, a hudo, to sem opazil, je bilo tudi njemu, da je urno pobegnil iz učilnice.

Čez nekaj dni zvemo, da dobimo — učiteljico.

Učiteljica, to je tačas bila za nas nekaj čisto novega in nemogočega! Kakšna učiteljica pa? Nemara ženska, kakršna je tale župnikova kuharica, ki se nekaj drugače nosi?

»Nak, baba nas ne bo učila!« smo sklenili užaljeni fantiči. Punčke so se nam smejale, sicer pa so molčale.

»Vèn jo izpehamo, če res pride!« smo se zarotili in domenili, kdo vse se je loti.

Med zarotniki sem kajpa bil tudi jaz, ker sem pač bil močan in glasan fant.

Zarotniki tisti dan res obstopimo vrata: baba nas že ne bo učila, pa je!

Ná — vrata se odpro, v učilnico stopi prelepa gospa... O, vse župniške kuharice naj se lepo skrijejo... Tale je mlada in čudovito lepa, čisto gosposka. Na glavi ima kakor reta širok slamnik, ves je v cvetju in ptičjem perju; obleka ji je, kakršne še nismo videli, odzad nabrana v veliko malho, spredaj se je vitko ovija, a okoli vratu in po prsih ji binglja dolga zlata verižica... Za trenutek se angelsko lepa podoba ustavi in nasmehe naši odrevenelosti, vsa učilnica glasno pozdravi, zarotniki vsi rdeči smuknemo v klop...

Pouk se začne. Precej opazimo, da tudi ona zna, kar je znal učenik: nak, to ni baba, to je res učiteljica...

Gospodična hodi med klopmi, poboža tega, onega in ga izprašuje, kako se piše, odkod je in kako je doma.

Preden je minilo pol ure, smo bili vsi premagani, le nekdo iz zadnje klopi je še mislil, da sme in mora nagajati.

»Pridi no sem!« mu je prijazno velela.

Nagajivec je pokorno vstal in šel pred oder. Gospodična je iz miznica molče vzela tisto gorko paličico in ga čisto mojstrsko našvrkala, da je cvilil kakor mlado mišje gnezdo.

»O, res ni baba, učiteljica je!« smo zarotniki še enkrat dognali in se je spoštljivo bali.

Punčke so se nam poredno smehljale.

10. Prirodoslovec.

Po šoli sem nekoč šel v Kuščarjek, da bi nabiral rdečih jagod. Kmalu za menoj je počasi prišel gosposki človek z dolgo in široko črno brado; suknja mu je bila precej dolga, ob straneh zaokrožena in zadaj preklana, na glavi je imel trd, črn klobuk.

V rebri sem visel jaz, tam zdolaj pa je tisti gosposki človek obračal kamenje in nekaj pobiral in metal v majhno pločevinasto škatlo, ki mu je visela čez ramo. Po nesreči se mi je sprožil kamenček in se odskakujé zatrkljal navzdol.

»Kaj pa delaš tam gori?« je gospod pogledal nakvišku.

»E, nič,« sem se potajil.

»Pridi no dol, pomagaj mi!«

Gospod je, nisem se upal upirati, slušal sem.

»Privzdigni tale kamen!« mi je velel.

In sem ga privzdignil. Po vdrtini so zagomazeli hrošči in črvi. Gospod jih je z belo roko urno pobiral in metal v tisto pločevinasto škatlo.

Kaj takega še nikoli nisem videl.

»Čemu pa vam bodo?« mi je ušlo. »Kaj imate ptiče doma? Kakšne pa?«

»Privzdigni še tistile kamen!« mi je spet velel, kakor da me je preslišal.

Pokorno sem obračal kamenje in se čudil, da se gosposki človek kar z golo roko dotika črvadi. Meni se je zmerom gnusila in sem vsako, kjer sem jo videl, neusmiljeno pomezgal.

Naposled je gospod sedel na grivo in se začel meniti z menoj. Na kolenih je držal majhno nepopisano knjižico, me poslušal in nekaj vanjo zapisoval.

Pomenek je dal, da sem povedal, kako rad berem knjige.

»Vidiš, to je pa res lepo!« me je hvalil. »Ali tudi v šoli se moraš pridno učiti, da jih boš bolje razumel.«

Preden je šel, mi je dal srebrno dvojčajo.

Doma sem potlej vse povedal materi in ji izročil denar.

»Ni prav, da si ga sprejel,« je rekla. »Dobro delo ni več dobro delo, če si ga daš plačati.«

Potlej me je natančno izpraševala, kaj in kako sva se menila z gospodom. Kar jo je pičila neka misel, da je šinila do kateheta v Šentvid. Kmalu se je vrnila in zdrsnila še v šolo. Ko je prišla domov, ji je obraz sijal in se mi smehljaj.

»Nane, kaj, ko bi ti šel v mestne šole?« me je usodno vprašala. »Vsega, vsega bi se učil in knjig bi imel, da se še videl ne bi iz njih.«

Srce mi je poskočilo menda prav do grla, da precej še ziniti nisem mogel nobene.

»Rad!« sem potlej ves zmešan jasknil.

(V drugo naprej.)

Ivan Stodola

KRALJ SVETOPOLK

Dramav treh dejanjih / Prevedel Viktor Smolej / Avtoriziran prevod iz slovaščine

8. Prizor. Prejšnja, brez Pavča.

Dragomir (*stopi k oknu*): Nič ne vidim na daleč in široko.

Svetopolk: Menda vendar ne bodo ponoči šli preko močvirij.

Dragomir: Naši sli poznajo steze tudi ponoči.

Svetopolk: Koliko potrebuje dober jezdec do bojišča?

Dragomir: Če se ne zadrži pri brodu na Donavi, približno štiri ure.

Svetopolk: Prenočuje brodnik na tej strani Donave?

Dragomir: Ne; ukazal sem mu, naj to noč spi na panonskem bregu, da bi ga vojaški poslanci lahko našli.

Svetopolk: Napačno. In če bi moral jaz ponoči oditi k vojski?

Dragomir: Tudi tja bi si rajši izvolil drugo pot, da ne bi sovražnik zvedel o tvojem prihodu.

9. prizor: Prejšnja, Pavčo in Svetoboj.

Svetoboj: Klical si me, kraljevski oče? Poslancev nisem videl.

Pavčo (*sede spet k mizi in piše*).

Svetopolk (*nekoliko nežneje kot doslej, Svetoboju*): Poslušaj! Pavčo, piši: »Jaz, kralj Svetopolk, razglašam vsem vernim kneževinam in gradom, da sem današnji dan za edina in glavna vojvoda naši vladavini postavil sina Mojmira in Svetopolka ml., katerima so dolžni vernost in vdanost kakor meni.« Razumeš, Svetoboj?

Svetoboj: Razumem.

Svetopolk: Silne imata roke, meč in kopje jima leži v roki kakor ulito, ščit sučeta spretno. Koliko zim si že z mojega dvora?

Svetoboj: Osem zim je minilo, kar si izginal slovenske duhovne.

Svetopolk (*še vedno mirno*): Odslovil. Kdor dviga podložne proti oblasti in pripravlja domače upore, kdor sramoti kralja, nima kaj iskati tu.

Svetoboj (*se premaguje*): Bilo je kruto!

Svetopolk: Če je kaj v korist tvoji lastni varnosti, ni nič kruto. Nemire so povzročali. Zato sem jih izgnal.

Svetoboj (*se zgrozi nad svojimi lastnimi besedami*): Potem bi bil bolj prav naredil, da sem ostal v samostanu.

Svetopolk (*se že težko premaguje*): Nápak si napravil, da si se umaknil v samostan, in nápak bi storil, če bi se vrnil tja.

Svetoboj (*nekoliko visoko*): Samo tam sem mogel služiti svojemu Gospodu.

Svetopolk (*siloviteje*): Toda ne velikomoravski vladavini.

Svetoboj: Kraljestvo nebesno je moja vladavina.

Svetopolk (*vedno bolj silovito*): Vidiš, Dragomir, s takimi govori mi kvarijo vojsko.

Svetoboj: Kristjanski nauki nikogar ne kvarijo.

Svetopolk: Svetna moč temelji na sili. Z menihi še nihče ni dobil bitke.

Svetoboj: Kdor za meč prime, od meča pogine.

Svetopolk (*kričé*): Premisli, za kaj gre. Večni sužnji boste, če si ne zagotovite samostojnosti!

Dragomir: Prosim te, kralj, mirneje!

Peter Žmitek: Ruska bojarka.

Svetopolk (*se nekoliko umiri*): Dobro torej, poslušaj. Moji predniki in jaz smo pridobili našim plemenom svobodo, ustvarili veličino vladavine, toda v notranjosti nas nekaj razjeda. Tebi hočem poveriti nalogo, da urediš domače razmere. Onadva na bojišču, ti doma. Že sedaj vam dam vso moč v roke.

Svetoboj (*ostro*): Pod enim pogojem.

Svetopolk (*se komaj zdrži, da ne plane pokoncu*): Kaj? Meni pogoje?

Dragomir: Pusti, poslušaj ga do konca.

Svetopolk: Pod kakšnim pogojem torej?

Svetoboj: Če privoliš, da se vrnejo vsi slovenski duhovni.

Svetopolk (*strastno kriče*): Kaj, slovenski duhovni? Ti, ki so mi z neprestanim kovarstvom skoro uničili vladavino, (*slabše in topo*) ki so kralju celó vest izpraševali?

Svetoboj: Tako se postavljaš proti kristjanstvu.

Svetopolk: Vladavina je prej. Kralj ima moč v rokah.

Svetoboj: Bogu se rogaš. Božja kazen te ne bo zgrešila.

Svetopolk (*grozno*): Kakšna kazen? Čigava?

Svetoboj: Kletev spremlja vsak tvoj korak in poginil boš radi svojih bogokletnih dejanj.

Svetopolk (*kakor zver*): Kakšna dejanja? (*Se hoče preči na Svetoboja, Dragomir ga zadržuje.*)

Svetoboj: S hinavstvom, z zlobo in podlostjo si prišel do moči. Lastno kri si izdal. Strica, pobožnega kralja Rastislava, si ponoči ujel, ga predal njegovemu največjemu sovražniku Ludoviku, mu oči izžgal in izrezal. Kletev oslepljenega starca...

Svetopolk (*divje*): Ti bes, ti bes!

Svetoboj: ...te spremlja pri vsakem koraku. Nimaš mirnega dne in mirne noči. Samo z novimi umori zakrivaš stari greh in ne najdeš miru na tej zemlji. (*Vzdihne v hudi razburjenosti.*) Povedal sem, kar sem hotel, amen.

Svetopolk (*ves iz sebe zagradi za bič in se zažene proti Svetoboju*).

Dragomir (*se vrže proti njemu in ga zadrži*): Kralj Svetopolk, za Boga, stoj!

Svetopolk: Ti se drzneš, meni v oči, očetu, sin nehvaležni, menih beraški! Izgini mi izpred oči! Volkove spustite nadenj, z biči ga pretepajte! Nisem mu porok za življenje. Nesramnež, suženj, podlež!

Svetoboj (*niti ne čaka zmerjanja do konca, s sklonjeno glavo odide hitro na levo*).

Svetopolk (*zagradi ga srčni krč*): Slabo mi je, bes me grize in mi trga notranjost. Ubijte me rajši! (*Ne more dihati, usta ima odprta, lovi zrak, je ves soetel, s pestjo se bije po prsih in trga obleko nad srcem.*)

Dragomir: Umiri se!

Svetopolk: Ubijte me!

Dragomir: Vode, Pavčo!

Pavčo (*izleče malo stekleničko, jo potrese in reče*): Župan Dragomir, tu imam zdravilo, pet kapljic zadostuje in mine vsaka bolečina.

Dragomir: Daj čašo vode.

Pavčo (*z veliko uslužnostjo skoči v kot, zaje s čašo iz vrča in prinese*): Samo pet kapljic. (*Nakaplja.*)

Dragomir (*gleda nezaupno Pavča*): Izpij sam polovico.

Pavčo (*hlastno izpije*).

Dragomir: Užij to, kralj moj!

Svetopolk: Čeprav strup, meni je vseeno. (*Izpije.*) Lahko bi mi bili dali hud strup. (*Zapre oči in umolkne.*)

Dragomir: Odkod imaš te kapljice, Pavčo?

Pavčo: Od stare vračarice.

Svetopolk (*odpre oči, globoko vzdihne, poteze se mu izraavnajo, toda še vedno je utrujen in težko diha*): Kaj je z menoj? (*Globoko diha.*) Diham. Kaj je bilo? Dobro mi je. Lahko... Kaj si mi dal?

Dragomir (*zelo oprezno*): Laže ti je? Pavčo je imel kapljice pri sebi.

Svetopolk: Pavčo? Čudežne kapljice. Besa so mi pregnale.

Dragomir (*še vedno zelo nežno, videti je, da je prav kakor Pavčo tudi on ves odrevenel*): Odahni si sedaj, kralj naš.

Svetopolk (*kričé*): Izgnati bi ga moral.

Dragomir: Pusti, pozabi!

Svetopolk: Prav imaš, pozabim nanj. Govorite kaj, berite, beri kaj.

Dragomir: Pavčo, preberi kaj.

Pavčo (*hlastno brska med pisanji na mizi*): Tu je »Premišljevanje o nesmrtnosti«.

Svetopolk: Beri, vseeno kaj.

Pavčo (*bere*): »Kristjanstvo zagotavlja vsem vernim nesmrtnost na drugem svetu. A zakaj umirajo kralji? Da umrem jaz ali sto tisoč meni enakih, ni nič, a zakaj ni na veke žil Tiberius ali kralj Hunov Atila, največji hagan Obrov, veliki Bajan, vojvoda Bolgarov Bogoris, gospodar frankovske vladavine véliki Karel? Umrli so in že so jim razpadle države. Niti naša država ne bi zatoni, če bi kralj Svetopolk postal nesmrten.«

Svetopolk: Kdo je to pisal?

Pavčo (*skromno*): Jaz pišem knjigo.

Svetopolk (*še vedno si oddihujoč, ob težkem spominu na prepis s sinom*): Ne potrebujem nesmrtnosti. Imam še tri sine, priredim jim na Devinu igre z rimskimi gladiatorji, z divjimi zvermi iz Afrike. (*Zadivja.*) A tega tretjega bi najrajši vrgel mednje, da ga raztrgajo na kosce.

Dragomir (*ga hoče zmotiti z govorom*): Kralj Svetopolk, pozabil sem ti še naznaniti, da so gor po Donavi že privlekli kopja, ki smo jih naročili iz Bizantije, in na Devin so že pripeljali nove meče, skovane na Moravi.

Svetopolk (*kakor zgoraj*): Vina mi dajte, naj me omami!

Dragomir: Tiste donske konje, katere smo lansko leto zajeli Ogom, smo pridelili nitranske-mu gradu.

Svetopolk (*kakor zgoraj*): Grozno! Tako besedo slišati iz ust lastnega sina.

Dragomir: Pozabi na to.

Svetopolk: Pozabim, ker imam še dva sina, poštena sina.

Pavčo (*naliže iz velikih vrčev v čaše, prinese dve čaši*): Tu je slovito blatensko vino. Goje ga bavarski menihi, katere je kralj Ludovik naselil ob jezeru. V tej čaši pa je prava nitranska medica.

Svetopolk (*kakor zgoraj*): Medico mi daj, od bavarskih menihov (*togočno*) nočem nič. (*Dolgo*

pije.) Dobra je kakor voda tatranskih studencev. To smo se je napili, ko smo lovili zobre in medvede!

Dragomir: Pojdemo zopet na lov s sokoli kakor cesar Lev v Bizantiji.

Svetopolk (*mračno*): Na lov s sokoli? Nimam več dobrih oči. (*Z grozo.*) Oči? (*Zakriči.*) Zakaj me spominjate te groze?

Dragomir: Ne misli na to, pomiri se.

Svetopolk (*izmučen od težkih misli*): Vse me izdaja. Vina, vina!

Dragomir: Na gradu je igre, ki lepo pripoveduje. Pokličem ga.

Svetopolk: Nočem igrca, tudi ta bi mi lagal.

Pavčo: Jaz znam vse pesmi, katere pripoveduje igre.

Svetopolk (*se hitro obrne*): Veš? Katero moji podložniki najrajši poslušajo?

Pavčo: Ne, mogoče katero drugo.

Svetopolk (*kričé*): Samo to hočem. Porok sem ti za glavo. Resnico hočem vedeti.

Pavčo: Porok si? (*Pogleda boječe Dragomira.*)

Dragomir (*pokima; gre mu edino za to, da bi speljal Svetopolkove misli drugam*): Povej jo.

Pavčo: Najrajši poslušajo tisto, v kateri nareka mati nad grobom svojih otrok. Franki so jih pobili.

Svetopolk: Potem?

Pavčo: Sin jo teši, da Franki ne bodo več ropali in morili po deželi.

Svetopolk: Zakaj ne?

Pavčo: Prišel je premogočen junak in premagal Franka.

Svetopolk: Kdo je bil ta junak?

Pavčo: Tega, tega ne zahtevaj.

Svetopolk (*zakriči*): Resnico hočem. Porok sem ti za glavo. Kdo je ta junak?

Pavčo (*se mu ne more upirati, v groznem strahu*): Pesem se končuje:

V veke poginil je strašni sovrag,

Slava ti, véliki Rastislav naš!

Dragomir: Za Boga, Pavčo, kaj se drzneš!

Svetopolk: Pusti ga, Dragomir, resnico je povedal. (*Se zamisli.*) Njega največ pesmi pojo.

Dragomir: Tudi tebe bodo opevale.

Svetopolk: Mene? (*Silovito.*) Ko mi morda tudi izžgo oči.

Dragomir: Nikar tako, kralj Svetopolk.

Svetopolk: Pavčo, iz česa so tvoje kapljice?

Pavčo: Iz izvarka kačjih oči, iz pljuč kušarice in iz odvarka trinajsternih korenov, kateri so bili nabrani na križpotju o polnoči na dan Vesne.

Svetopolk: Vesna je poganska boginja pomladi in nade. Kapljice boš imel vedno pri sebi.

Pavčo (*se vrže na zemljo in se s čelom dotakne tal*): Vedno pri sebi.

Svetopolk (*skoro šepetaje*): Nisi kristjan?

Pavčo: Sem, moram biti.

Svetopolk (*se nekoliko zamisli*): Samo zato? Sprejemam te v svojo družino; za dvornega norca mi boš.

Dragomir (*pomenljivo pogleda Pavča in mu zagrozi*): Pavčo, ena sama izdaja, pa ti sam z buzdovanom razkoljem glavo. (*Zunaj je slišati dvakrat glas roga.*)

10. prizor. Prejšnji, sel.

Svetopolk (*naglo vstane z blazine*): Sel! Ha, naposled le, največji trenutek mojega življenja! Kralj Arnulf prosi za mir.

Dragomir (*stopi k oknu, slišati je rožljanje verig*): Spustili so most, sel se bliža.

Svetopolk: Sam? S tako veliko stvarjo pošljejo samo enega sla? In če se mu na poti kaj naključí? Kaj ne poznajo mojih ukazov?

Sel (*vstopi upehan in preda, globoko se klanjajoč, zvitek pisma Svetopolku*).

Svetopolk (*razlomi pečat, odda pismo Dragomiru*): Beri vesti od Slavomira.

Dragomir (*bere*): Naznanjam ti, kralj Svetopolk, da sem po včerajšnjem zmagoslavnem dnevu izpolnil tvoj ukaz. Sovražnik... sovražnik...

Svetopolk (*nestrpno*): Dalje, dalje...

Dragomir: ...sovražnik se je ustavil za močvirji in popolnoma oslavljen čaka na naš novi napad. Podpisan Slavomir.

Svetopolk (*do skrajne mere razburjen, niti ne razume, kaj se je zgodilo*): Kako to, se ustavil? Izvršil je ukaz? Premagan sovražnik? Samo utopiti ga je bilo še treba v močvirjih, pa je obstal? Čaka na nov napad? (*Slu.*) Kako to? Kaj ste delali danes od svita sem?

Sel: Ne vem.

Svetopolk (*divje*): Kaj, ne vem! Kaj ste počeli?

Sel: Ustavili smo se, več ne vem.

Svetopolk (*razmišlja*): Ustavili? Dragomir! Nekdo ni izvršil mojih ukazov. Grozno, i doma i na bojišču proti meni. Nemudoma grem k njim. V krilu temne noči pridemo preko močvirij.

Dragomir: Svarim te, kralj, močvirja zakrivajo same nevarnosti.

Svetopolk: Drugače ne ujamemo izdajalcev. Jutri bo mogoče že prepozno.

Dragomir: Odrinemo, ko se pokaže zora.

Svetopolk: Prepozno! Črvi ne prenesejo sončne svetlobe, skrijejo se.

Dragomir: Brod je ponoči na drugem bregu Donave.

Svetopolk: Preplavamo Donavo na konjih.

Dragomir: Nisi zdrav in voda Donave je že hladna. Z življenjem bi lahko plačal to pot.

Svetopolk: Rajši poginem, kakor da propade vladavina. Takoj osedlajte najsilnejše konje. Izberite vodnike, ki poznajo pot preko močvirij tudi ponoči.

Sel: Naj vzamejo bakle?

Svetopolk: Ne, črvi bi se splašili pred svetlobo. (*Premišlja.*) A krvnika vzamem s seboj.

Dragomir: Krvnik bo imel jutri težek dan.

Svetopolk: Poteptal bom te črve, uničil jih in strl! Pojdimo! (*Odidejo na levo. — Zavesa pade.*)

(V drugo naprej.)

Stanko Vuk

POMLAD POD KRASOM

I.
Češnje so gole.

Na hribu ukripljen bor
sili v jasnino in gleda
morje zeleno podnevi
in zvezde srebrne ponoči.

Rezko petelinovo petje
kot krik je novih vetrov.

II.

Krotki bori v petru
so črni kot ovčke. Dalje bledijo.
Hrib vsrkava svetlobo,
sokovi dehte iz prsti.

Vola prišla sta počasi
do konca njive.
V velikih, mirnih očeh
tehtala orača in težko zemljo.

Pomlad siplje sinjino
na dlan, ki seje
ječmen pomladni, Breskev
je kakor rdeče jadro sred njive.

NARODNE PRAVLJICE

PAPEŽ GREGOR.

Neki grofici je grozila nevarnost, da jo oče zavoljo pregrehe živo zazida. Zato je svoje dete povila v plenice, položila v skrinjico, priložila svojo sliko, škofovsko palico, tisočak in listek, naj fantiča, kdor ga najde, vzgoji in krsti na ime Gregor. Skrinjica je počasi plavala po reki proti jugu, grofica pa je jokala in gledala za skrinjico, dokler ni izginila za ovinkom.

Skrinjica je prijadrala do mlina. Pravkar je mlinar trebil grablje in srdito butnil v skrinjico: »Saj vem, kaj prinaša voda v takih skrinjicah, čeprav nismo več v Mojzesovih časih!« Skrinjica se je po tretjem mlinarjevem sunku oddaljila od jeza, se preobrnila ob ostri skali in se tam tako dolgo vrtela, da je dobil pokrov luknjo. Potem se je zopet zaobrnila in voda jo je prinesla h grabljam. »Ker nočeš iti stran, čeprav te suvam, pa naj bo v božjem imenu,« je rekel mlinar, jo odnesel v mlin, položil na mizo in pričel odpirati. »Šest lastnih otrok že imava, revna sva ko cerkvene miši, pa mi prinašaš še tuje otroke v hišo!« je zajokala mlinarica. Tisočak v skrinjici pa ji je posušil solze in menila je, da je to pot voda prinesla sam božji blagoslov v mlin. Imela je prav. Z denarjem sta popravila mlin in prištevali so jih odslej k premožnim ljudem. Najdenca so krstili za Gregorja in lepo ravnali z njim kakor z domačimi otroki.

Fant je rasel kakor smreka v gozdu in bil mlinarjev ponos in up. Samemu župniku je ugajal Gregor, zato ga je vzel k sebi v šolo. Zelo dobro se je učil in župnik se je veselil, da dobi njegova fara pismouka iz dobre in premožne hiše.

Nekega dne pa se je Gregor prijoval k župniku: »Za povodnega črva me zmerjajo na vasi!« Župnik ga je potolažil in mu naročil, naj vpraša doma, koliko je to res. Izvedel ni nič. Nato mu je župnik svetoval: »Lezi ob zid in vzemi v roke poleno. Ko bo mati kuhala večerjo, ji reci: 'Mati, ubijem vas, če mi ne poveste, zakaj me zmerjajo za povodnega črva.' Storit pa ji ne smeš nič.« Tako je Gregor tudi napravil. Mlinarica se je hudo prestrašila in zajokala: »Ljubi moj, res nisi moj sin, priplaval si v skrinjici po vodi, a rajši te imam kakor svoje otroke, saj si najboljši moj otrok!« Gregor jo je poprosil za skrinjico in za vse, kar je bilo v njej, razen tisočaka, ter odšel v svet. Mati mu je dala poleg blagoslova na pot še kruha, sira in klobas.

V mestu je srečal Gregorja prvi in najbogatejši trgovec dežele in ga povpraševal kako in kaj. Gregor mu je povedal, da je priplaval po vodi, da nima miru in da gre v svet. Tedaj mu je rekel trgovec: »Ti nimaš staršev, jaz pa otrok ne in sem sam. Ostani pri meni, oče ti bom, ti pa meni sin!« Gregorju se je zdelo to pametno in imenitno ter je ostal pri njem. Trgovec je bil silno premožen, kakor kak kralj. Imel je veliko trgovino, kjer si si mogel kupiti, česar si poželet. Poleg tega je imel tudi ladjo, ki mu je dovažala blago s Turškega. Gregor se je kmalu privadil novemu življenju in prodajal v trgovini. Odsihdob je ljudstvo kar drlo v prodajalno bogatega trgovca in vsak je hotel, da mu Gregor postreže, zmeri blago na vatle, natehta žlahtne dišave iz turške dežele in drugo. Sosedni trgovci pa niso imeli več posla in so počivali po cele dneve.

Gregorja pa je nekaj vleklo v daljni svet in prosil je trgovca, da bi ga pustil z ladjo na Turško. Trgovec se je upiral: »Ni mi za ladje in blago, tebi na ljubo jih dam potopiti z blagom vred, a samega te ne pustim v nevernikovo deželo. Ponesrečil bi se in se ne bi vrnil.« Gregor pa ga je tako dolgo prosil, da mu je dovolil. »Pazi, da te ne ujamejo. Denarja ti dam za dve ladji, ni pa potrebno, da bi pripeljal blago s seboj. Le ti se mi vrni kmalu in zdrav!« Tako ga je opominjal trgovec in ga spremil na ladjo.

Turški trgovec je natovoril mlademu Gregorju ladjo z blagom in Gregor je plačal račun. Nato je prosil za prenočišče, ki ga je tudi dobil. Ponoči pa je moral iti iz sobe. Turek je imel na stranišču tako pripravljeno desko, da se je vdala, in Gregor je padel v kanal, ki se je stekal v morje. Toda Gregor je znal dobro plavati in ni v kanalu utonil. Klical je na pomoč in ljudje sredi mesta so ga slišali. Odkopali so zemljo, pod katero je tekel kanal, in ga rešili. Dan na to je že prispel z drugo ladjo njegov krušni oče naznanit trgovčevo hudobijo mestnim sodnikom, ki so obsodili hudobneža, da je moral dati Gregorju za odškodnino polno ladjo blaga zastonj, a povrhu je moral še v zapor.

»Mar ti nisem rekel, da se ne bo vse gladko izteklo?« je godrnjal trgovec in bil vesel, da se ni Gregorju pripetilo kaj hujšega.

»Stari ste že, pa še nikoli niste dobili polne ladje blaga zastonj,« se mu je smejal Gregor.

»To je pa zopet res,« je menil trgovec in odpeljala sta se v domovino.

Komaj sta se vrnila domov, je prišla k trgovcu lepa vdova, ki je imela v mestu trgovino. Ves čas, kar je bil Gregor pri trgovcu, ni nič izkúpila in

prosila je, da bi šel Gregor vsaj za dva meseca k njej v trgovino. »Mar me hočeš res zapustiti in nočeš biti moj dedič?« je vprašal trgovec Gregorja. Ta pa je menil, da pojde k trgovki za dva meseca, ker se mu smili in da mu ne bi sponašala, da ji odjeda kruh. S seboj je vzel svoje premoženje in skrinjico. Oboje je na novem domu zaklenil v omaro, ključ pa nosil vedno v žepu. Sedaj so ljudje kar drli v vdovino prodajalno. Ko je trgovka to videla, je prosila Gregorja, da bi se z njo oženil in ostal pri njej. Tudi njegov krušni oče je bil s tem zadovoljen in vdovine želje so se uresničile.

Gregor pa nikoli ni hotel povedati ženi, odkod je doma in kako je prebil mlada leta.

Omara s skrinjico je bila vedno zaklenjena in žena ni prišla nikoli do nje. Zelo rada bi bila vedela, kaj njen mož tako skrbno zaklepa v omaro. Ko je šel nekoč na lov, je s ponarejenim ključem omaro odprla in našla tam skrinjico, v katero ga je bila nekdanj položila prav ona sama, njegova mati. Tudi slika in listek z njeno lastno pisavo ter škofovska palica, vse je bilo tu. Ko se je zvečer Gregor vrnil z lova in našel svojo ženo blede in v solzah, ga je zaskrbelo in izpraševal jo je tako dolgo, da se mu je naposled razodela: »Moj ljubi mož, ti si moj sin! Kako se rešiva te strahote?« On pa ji je odgovoril: »Če je tako, pojdiva vsak na svoj kraj in delajva pokoro.« Ponoči si je vzel nekaj denarja, skrinjico in palico ter odšel iz hiše, ne da bi kdo opazil njegov odhod.

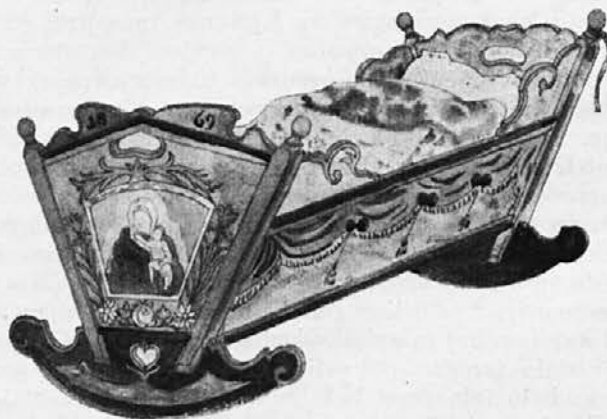
Prišel je do reke v zakotni in zapuščeni soteski. Daleč na okoli ni bilo videti razen majhne bajtice nobene hiše. Potrkal je na duri in poprosil prenočišča. Odprl mu je ribič, mu obljubil prenočišče in dejal: »Za večerjo ti nimam kaj dati; pojdi z menoj ribe lovit. Kolikor jih ulovim, toliko jih dobiš za večerjo.« In ribič je ujel tri. Gregorja pa niso zanimale ribe. Ogledoval je pokrajino in iskal med skalovjem ob obrežju votline, ki bi mu služila za bodoče bivališče. Našel je primeren prostor. Rekel je ribiču: »Tri tisočake dobiš, če me zazidaš v onole votlino, a za vrata pustiš majhno luknjo, skozi katero mi boš vsak dan prinesel eno ribo!« Ribič je bil zadovoljen in je obljubil, da mu prinese dnevno tri ribe. Ko je Gregorja zazidal in zaprl vrata s ključem, mu je ključ podal skozi luknjo. Gregor pa je ključ vrgel v reko, rekoč: »Ko kdo najde ta ključ, pojdem zopet med ljudi!«

V Rimu je tedaj živel star in bolehen papež. Nekega dne se mu je v sanjah prikazal angel in mu govoril: »Kmalu te pokliče Bog k sebi. Tvoj naslednik naj bo Gregor v puščavi!« Papež je

sanje povedal svojim svetovalcem, a ti so molčali. Ko je imel tudi drugo noč iste sanje, je zahteval od svetovalcev, naj mu povedo, kdo je puščavnik Gregor. Svetovalci pa so papežu odgovorili, da časi niso primerni, da bi mogli verovati v sanje. Tretji večer je papež vzdihnil: »Ljudje mi ne verujejo, niti najvišji duhovniki ne. Vsak bi bil rad moj naslednik. Vsak upa, da določim njega za naslednika!« V jutru so ga našli mrtvega. Na njegovem čelu pa je bilo z zlatimi črkami napisano: Gregor, puščavnik. Vsi zvonovi v Rimu so sami od sebe zazvonili: puščavnik Gregor! Tedaj se je napotilo pet mogočnih ljudi iskat novega papeža, višji duhovni pa so morali čakati v Rimu. Možje so potovali po svetu sedem let, a puščavnika Gregorja niso našli. Prišli so tudi k ribiču v zakotno sotesko in ga vprašali, če mu je znano, kje bi prebival puščavnik Gregor. Ribič je zanikal, ker je imel prepoved, govoriti o Gregorjevem bivališču. Ker so bili gospodje lačni, so šli z ribičem lovit. Dobili so veliko ribo, ji preparali trebuh in našli v njej velik, zarjavel ključ. »To pa je ključ, ki ga je vrgel puščavnik Gregor v vodo!« se je začudil ribič. Sedaj so vsi šli h Gregorjevi votlini in jo odprli. In Gregor je stopil ven. Bil je bled in suh ter imel dolgo brado. Takoj so ga peljali v Rim in ko so bili že blizu mesta, so zvonovi sami zapeli: puščavnik Gregor prihaja!

Papež Gregor je dosegel svetost, da je bil vsakomur, ki je bil pri njem pri spovedi, izbrisan najtežji greh. Največji grešniki so potovali iz vseh krajev sveta v Rim po odvezo in se vračali vsi očiščeni in potolaženi. Prišla je nekega dne tudi uboga, bolehnica ženica s sivimi lasmi in se spovedala svojega greha. Gregor je takoj spoznal svojo mater in ji rekel, naj ga pred cerkvijo počaka. Tam jo je objel: »Ljuba mati, sedaj sva rešena!«

Še mnogo let sta potem srečno živela v Rimu.

Peter Žmitek: Finžgarjeva zibelka.

Karel Dobida

SLIKAR PETER ŽMITEK

Kdaj sva se seznanila, ne vem več, je pa že precej let tega. Le redkokdaj sva govorila, a še takrat navadno bolj vsakdanje reči. Toda ko mi je lani poleti nekoč pokazal fotografijo lastnega portreta iz leta 1895, je dala beseda besedo in dogovorila sva se, da objavimo v Mladiki nekaj njegovih najznačilnejših del, ki naj bi pokazala prerez njegovega slikarskega ustvarjanja. Morebiti je slikar, ki je bil telesno že hudo izčrpan, da ga je bila le kost in koža, že motno slutil, da so mu dnevi šteti, morebiti je le hotel javnosti, ki njegovega dela, zlasti starejšega, po večini sploh ni poznala, pokazati pravo svoje lice — prav rad je privolil.

Tako sem ga nekaj dni nato obiskal na stanovanju. Nekdanja lepa Recherjeva hiša z mogočnim visokim empirskim pročeljem na vogalu Rimske ceste je okusno prenovljena in je bilo pritličje pred nekaj leti prav zgledno preurejeno v trgovino, da značaj starega poslopja ni trpel. Po starinskem stopnišču prideš v temno stanovanje v drugem nadstropju. Dolga, prostorna in visoka soba z lepim balkonom, odkoder se odpira prijazen pogled na Križanke in naprej proti Barju, je služila slikarju za delavnico. Vse stene so bile polne dovršenih slik, osnutkov in načrtov, mavčnih odlitkov, med njimi pa nagačene ptice in razno rogovje. Pokojni Žmitek je bil strasten lovec in velik ljubitelj prirode. Izpod stropa je visela velika čaplja z razprostrtimi krili. Na stojalih so slonele pričete slike, po mizicah so ležale slikarske priprave, albumi, zvezki z risbami, pripravljeno platno, različna ropotija. V kotu je bil del stene kar pokrit z oljnimi študijami z akademije, med njimi polakt moža, na katerega me je slikar posebej opozoril. Naslikal ga je pri Rjepinu, ki je delo izrečno pohvalil kot vzorno rešitev problema: belo telo pred belo zaveso.

Kmalu sva bila v pogovoru. Z značilnim kroparskim naglasom, rahlo pogrkovaje, je pripovedoval sli-

kar spomine iz mladosti in študijskih let. Govoril je epsko mirno, tiho in počasi, vmes pa brez prestanka kadil smotko za smotko. Dolga je bila povest. Nisva prišla do kraja. Zvečerilo se je prej in odložila sva nadaljevanje za prihodnjič. Toda že čez nekaj dni se je Žmitek odpeljal v bolnico in nato v zdravilišče in ko se je vrnil na jesen iz Laškega, ni bilo več prilike. Bolezen ga je zgrabila še huje, vidno je pričel hirati, dokler ni obležal. Tako je ostal pogovor nedokončan. Prav na sveti večer je ljubljanski radio naznanil njegovo smrt. Na sv. Štefana dan smo spremili pokojnikovo truplo k Sv. Križu. Bilo je deževno, megleno, južno popoldne, že čisto mračno, ko so ga položili v zemljo.

Naj sledeče vrstice, s katerimi sem hotel kar najverneje in najtočneje podati vsebino njegovih lastnih besedi, skušajo oživeti lik slikarja Petra Žmitka.

★

Peter Žmitek se je rodil 28. junija 1874 v Kropi na Gorenjskem. Žmitkova rodovina izvira po očetovi strani iz Bohinja, po materini pa iz Selške doline. V bohinski Srednji vasi je še danes žaga in mlin, odkoder se je slikarjev praded kot žagar priselil v Kropo. Odtod domači vzdevek »pri Žagarjevih«, kakor se je reklo pri hiši. Sorodstvo je pa še sedaj v Stari Fužini v Bohinju.

Oče Simon je bil, kakor že njegov oče, kovač in je izdeloval orodje za kovače in druge obrtnike. Bil je zelo nadarjen in pravi mojster za vse. V mladosti se je učil rezbarstva pri nekem podobarju v Ljubnem; ko je pa prevzel doma gospodarstvo, je moral pustiti uk.

Mati Marija se je kot dekle pisala Horvat in je bila v sorodu s Pavličji iz Selc. To je bila rodovina, kjer je bila domača umetnost prava hišna obrt, tako da so številni družinski člani slikali po naročilu kmetom končnice za panje, svete podobe, rezljali svetniške kipce in rezbarili. Tiste čase je bilo sploh v Selški dolini več domačih umetnikov, ki so sloveli po okolici kot dobri slikarji in spretni podobarji. V Selcih samih je bila posebno znana Grošljeva družina.

Pri Žmitkovih je bilo zmerom dosti zanimanja za slikarstvo. Starejši brat je mnogo slikal, največkrat pokrajine in razne nabožne podobe na steklo. Učil se ni nič. Ko je pustil slikanje, je mlajši brat Peter prevzel orodje, čopiče, barve in drugo. Začel je slikati sam kot pravi samouk, brez šol in brez strokovne priprave. Delal je celó portrete v olju, še rajši pa je posnel razne svetniške slike. Še kot čisto mlad fant je začel hoditi v vas k teti Micki v Selca, ki je bila od vse Pavličjeve družine najbolj znana kot spretna slikarica. Bila je hroma in je le s težavo hodila ob palicah. Zjutraj je prišla iz kamre pod streho in delala spodaj v hiši ves dan. Tudi zaslužila je prav dobro s slikarstvom, ker so njene podobe ljudje zelo radi kupovali. Pri njej je dobil Peter prvo slikarsko podobu, ona ga je uvedla v temeljne nauke slikanja z oljnimi barvami. Zato ni čuda, da je tako rad in tako pogostoma hodil k njej in ostajal pri Pavličevih po več dni, in to ne le poleti, ampak tudi, ko je globok sneg zamedel pota, da je bilo kar nevarno hoditi čez Prevalje. Ko je umrla, stara nad 80 let, je po njej podedoval vse slikarske priprave, kamne za mletje barv,

čopiče, razne risbe in tiske, ki so ji služili za predloge, posodice, barve in vse drugo. Bilo je toliko tega, da je moral vzeti s seboj krepkega možakarja, da je prinesel vso slikarsko zapuščino v Kropo.

Mladi samouk je kmalu vzbudil pozornost tedanjega domačega župana Šušteršiča. Pričeli so prigovarjati očetu, naj ga da v šole, da bo za slikarja, in nazadnje so ga razni dobrohotni domači pokrovitelji naravnost skoro prisilili, da se je odločil za umetniški stan. Slikarstvu se je posvetil že kot mlad fant z vso resnobo in vztrajnostjo. S priporočili za razne gospode v Ljubljani je odšel na ljubljansko obrtno-strokovno šolo, ki je bila takrat v Virantovi hiši. Risanja ga je učil profesor Vesel, ki ga je imel zelo rad in ga cenil zaradi njegove pridnosti. Zato je tudi kmalu dobil dijaško ustanovo. Zanimal se je pa zanj tudi rojak, odvetnik dr. Suppan, ki mu je pošiljal večkrat podpore. V treh letih je dokončal vse štiri letnike obrtno-strokovne šole.

Dvajset let je bil star, ko je leta 1894 odšel na Dunaj. Šlo je za to, kam naj se vpiše: na umetnostno akademijo ali na umetnostno-obrtno šolo avstrijskega muzeja. Profesor Vesel mu je svetoval, naj gre na slednji zavod, ker bo tako lažje dobil službo. Tako je res obiskoval umetnostno-obrtno šolo, kjer se je sprva učil figuralnega risanja. Obenem je študiral na akademiji pri slikarju Griepenkerlu, tvorcu znanih klasičnih stenskih slik v dunajskem parlamentu. Na Dunaju je ostal skoro štiri leta, dovršil šolo in opravil predpisane izpite.

Na Dunaju se je seznanil z raznimi slovenskimi dijaki, ko je obiskoval orientalsko akademijo in hodil v slovanski seminar, ker so ga zanimali slovanski jeziki, zlasti ruščina. Spoznal se je tam s slavistom Nahtigalom, z znanim albanskim jezikoslovcem Pekmezijem, z ruskim učenjakom Vergunom in drugimi. V tistih letih se je razvijalo živahno vseslovansko gibanje, kateremu pa seveda prevzetni velenemci na Dunaju niso bili posebno naklonjeni. Zato mladega navdušenega slovanofila ob Donavi ni nič kaj veselilo.

Tiste čase se je Žmitek seznanil s knezom Windischgrätzom, ki je hodil v svoj blejski двореc (današnji Suvorbor) na počitnice. Njegov domači zdravnik mu je pripovedoval o nadarjenem slikarju in kmalu mu je knez preskrbel tudi naročilo. Narisal je v dvajsetih dneh s temno kredo portret kneginje Olge, ki je bil očetu zelo všeč. Zato je od kneza Windischgrätza dobil v znak zadovoljnosti in priznanja stalno podporo in druge ugodnosti na Dunaju, dokler je bil tam. Knezovo priporočilo ga je seznanilo z župnikom Bláho, pri katerem je bil večkrat v gosteh in se tudi od njega naučil češčine.

Žmitka je že od nekdaj vleklo po svetu, zlasti se je pa ogreval za matjuško Rusijo. In ko se je seznanil s tajnikom dunajskega ruskega konzulata, Riškovom, mu je kmalu dozorel sklep, da odide na Rusko. Preskrbeli so mu ruske listine, denarja in priporočil. Tako je aprila 1898 odšel v Petrograd. Navzlic priporočilom, ki so mu obljubljala primerno eksistenco, je bil sprva močno razočaran. Avstrijskih spričeval mu namreč niso priznali. Sprva se je hotel že vrniti in poskusiti srečo na Nemškem, prijatelji so mu pa svetovali, naj se vpiše v šolo imperatorskega društva za pospeševanje umetnosti. Bila je to nekakšna na pol

Slikar Peter Žmitek.

uradna akademija nižje vrste, ki je dajala absolventom pravico do sprejema v specialne delavnice profesorjev na umetnostni akademiji. Vseh pet tečajev te šole je dovršil v dobrih šestih mesecih.

Prihodnje leto se je Žmitek hotel vpisati pri slavnem slikarju Iliji Jefimoviču Rjepinu. Mnoga izmed njegovih del so splošno znana tudi pri nas, n. pr. slovita slika Zaporožci in več drugih, kot: Sv. Nikolaj Čudotvorec, Lev N. Tolstoj, Burlaki ob Volgi, Car Ivan Grozni ubije sina. Ker je bil njegov oddelek že preveč zaseden, so ga dodelili začasno drugam. Študiral je nato v raznih specialnih šolah, tako pri slovečem zgodovinskem slikarju Konstantinu J. Makovskem, nato pri profesorju Pavlu Os. Kovalevskem, ki je bil specialist za slikanje živali. Pri Rjepinu je študiral zlasti portretno in zgodovinsko slikarstvo, največ pa se je učil slikanja aktov. Na Ruskem je v slikarstvu do tedaj vladal v glavnem realizem, ki se je pa že pod francoskimi in nemškimi vplivi začel umikati impresionističnemu slikanju. Rjepin je bil velik umetnik, a nič manj odličen vzgojitelj, ki je na svojski, čisto poseben način znal vplivati na učenca, da je vsakemu razkril njegovo bistvo in pokazal pot do osamosvojitve. Pri drugih profesorjih se je spopolnjeval v žanrski kompoziciji, v naturalističnem slikanju pokrajin, mnogo je tudi izvršil živalskih študij. Iz te dobe je tudi vrsta portretov, ki so po večini ostali vsi na Ruskem. Izvršil je tudi v izvirni velikosti posnetka znane podobe Vasilija D. Poljenova Kristus in blodnica ter slike Grigorija S. Sjedova Car Ivan Grozni občuduje Vasiliso Melentjevo.

Žmitek je na petrogradski akademiji opravil izpite za profesorja. Tako se mu je način ruskega življenja priljubil, da je nameraval kar za zmerom ostati na Ruskem. Toda ko se je na lovu ponesrečil — vdrl se je v močvirje in v hudi zimi skoro zmrznil, preden so ga rešili — in pričel bolehati, so mu zdravniki nujno svetovali, naj spremeni podnebje. Močna kroparska narava ga je sicer ohranila pri življenju, toda kal bolezni mu je ostal in odslej je stalno bolehal.

Tako je leta 1902 odšel po štirih letih iz Rusije v Prago, kamor ga je gnalo njegovo vseslovansko

navdušenje in spoštovanje pred češko umetnostjo. Dve leti je ostal v Pragi. Spopolnjeval se je na specialni slikarski šoli ondotne akademije in pri slovitem slikarju Hynaisu, ki je bil tudi kasneje učitelj še mnogim slovenskim umetnikom. Hynais je bil prijatelj Jurija Šubica, po značaju pa romantik in prav odličen kolorist. Znale so njegove alegorične kompozicije. Žmitek, ki je prišel k njemu s krepko in nekam suho Rjepinovo tehniko, je moral marsikatero preslišati zaradi tega. Vendar učitelj ni vsiljeval učencem svojih nazorov, temveč jih je puščal, naj se razvijajo po svojem, pač pa jim je po potrebi popravljaval in jih vodil. Praška leta so Žmitku mnogo koristila, naučila so ga više ceniti vrednost barve in njenih odtenkov. Mnogo znanja si je pridobil pri Hynaisu, zlasti ga je pa cenil zaradi njegovega mehkega, nežnega načina slikanja. Dela iz teh dveh in še iz neposredno sledečih let pričajo, kako močan je bil blagodejni mojstrov vpliv na učenca. Saj je prav na tej podlagi Žmitek najviše razvil svoje zmožnosti in dosegel najbolj svoj-ski izraz. — V Pragi se je bliže seznanil z Rihardom Jakopičem, ki je bil tačas tam. To poznanstvo je imelo kasneje za Žmitka velik pomen.

Leta 1904 se je šolanje končalo in Žmitek je odšel domov. Naselil se je za stalno v Ljubljani, kjer se je začel kmalu udeleževati umetnostnih prireditev. Prvič je doma razstavil že leta 1900 na I. slovenski umetnostni razstavi v ljubljanskem Mestnem domu, ko je bil še v Petrogradu; po vrnitvi je prvokrat javno nastopil na razstavi leta 1905. Ker od slikanja samega ni mogel živeti, se je začel ozirati po službah. Potegoval se je za profesorsko mesto na umetnostno-obrtni šoli, kjer naj bi bil poučeval dekorativno risanje, pa službe zaradi nemškega odpora kot sumljiv »panslavist« ni dobil. Nato je po kratkem bivanju v Zadru, kamor je bil imenovan na ondotno novo obrtno šolo (vendar pa te službe dejansko ni nastopil, ker hrvatski oddelek sploh še ni bil urejen), stopil v državno službo v Ljubljani. Kot profesor na realki je bil leta 1935

Peter Žmitek kot dijak umetnostne akademije v Petrogradu.

zaradi bolehnosti upokojen. Pokoja pa ni dolgo užival — že po dveh letih ga je smrt rešila hudega trpljenja, katero je stoično mirno prenašal, in mu izvila čopič iz rok. Prav do zadnjega je namreč še delal. Pustil je tudi še nekaj nedokončanih platen, ki jih pač nihče ne bo dovršil.

★

V Žmitkovem ustvarjanju je jasno vidnih več dob, ki se ločijo v glavnem po kraju njegovega bivanja in učenja. Prvo bi omejil z odhodom v Rusijo leta 1898. To je doba začetnih poskusov, ko si je mladi slikar gradil šele prvo podlago vsega poznejšega delovanja. Posamezna dela, kolikor nam jih je dostopnih iz teh dunajskih let, kažejo umevno vplivanost, hkrati pa naravno darovitost, precejšnjo gotovost v barvi in oblikovanju in že nekaj smelosti. Posamezni primeri kažejo prav zadovoljljive uspehe dunajskega šolanja. Seveda, osebnostnega izraza v teh prvencih še ni.

V dobi učenja v Petrogradu si je slikar pridobil poglobitno, zlasti risarsko oblikovno znanje, ki mu je ostalo za vse kasnejše ustvarjanje, hkrati pa si je tam izoblikoval pogled na svet, katerega se prav za prav nikdar ni več iznebil. Vladajoči slikarski realizem ga je tako prevzel, da se mu popolnoma nikoli ni mogel več izviti. Sicer je pa ta način notranje prijal njegovi krepki, razumski in malce trezni naravi, ki pa je bila vendarle dostopna romantičnim vplivom. Na Ruskem se je naučil hladnega, ostrega opazovanja in točnega obnavljanja predmeta, ne da bi poskušal spremeniti ali celó olepšati ga. Dela iz dobe, ko je študiral pri Rjepinu, so toga v oblikah, v barvi vzdržna, skoro mrka, kompozicijsko pa precej preprosta. Snovno se je povsem prilagodil realističnemu pojmovanju in motivnemu krogu: slikal je žanrske kompozicije iz sodobnega meščanskega življenja, precej hladne in zaradi premočnega učiteljevega vpliva malo osebne. Boljši so portreti iz teh let, ker je v njih več življenja in osebnosti. Pravega svojega bistva pa tudi na Ruskem še ni odkril. To je bilo prihranjeno kasnejšim časom.

Študij pri Hynaisu v Pragi, kamor je prišel s krepko Rjepinovo tehniko in odločno realističnim gledanjem, je učinkoval nanj prav ugodno. Mojstrova čustvenost, barvna odličnost in nežnost, pa tudi alegorična romantika so vzbudile v njem drugo plat značaja, vendar ga niso mogle povsem pritegniti. Očitno pa je, da si je ravno v teh letih v glavnem izbrusil oko za lepoto barve in njene vrednote, dobil pa je tudi pobude za svojo poznejšo romantično usmerjenost.

Prava doba zorenja pa so leta po vrnitvi iz Prage. V tem času, ko se je pridružil slovenski impresionistični petorici, je ustvaril nekaj del, ki ga bodo kot najznačilnejša najdlje preživela. Vendar pa je treba priznati, da mu je bila impresionistična smer, kateri se je — vnanje vsaj — popolnoma predal, prej v škodo kot v prid. Ker ni bilo v njem za ta temeljni preobrat resnične notranje utemeljenosti, ga je mogočni val impresionizma zanesel daleč in ga odvrnil od prave poti, kamor je po dolgih letih le s težavo iskal nazaj. Nekaj časa se je zdelo, da je zavrnil vse, kar je dolej gojil in cenil. Pod vplivom sodobnih slikarskih teženj se mu prej natančna in kakor kiparsko otipljivo zgrajena oblika razkrajala v ploskovito igro barv in luči. Od risarja postaja slikar, kateremu ni do določnih obrisov in ki se mu nejasno prelivajo predmeti drug

v drugega. Kmalu tvori celotna podoba že en sam skupni barvni ton. Šel je tako daleč, da se je v kasnejših delih ta razkroj oblike stopnjeval skoro do popolne brezobličnosti. Nazadnje je razvoj privedel slikarja do nekega stalno se ponavljajočega neživljenjskega barvnega izraza, da so njegova dela končno izgubila skoro ves stik z resničnostjo, ne da bi jo bila mogla nadomestiti z nekim višjim, osebnostno upravičenim, lastnim zakonitim življenjem. Sporedno s temi tehničnimi spremembami gre tudi prevrat v njegovem pojmovanju umetnosti. Nekaj časa se je poskušal celó v idejno zelo preprostih simbolnih kompozicijah, v katerih je videl celó svoje pravo bistvo. V zadnjih letih se je vrnil spet k motivom svoje mladosti in slikal najbolj pogostoma lovske prizore in pokrajine, oboje v svojem nekdanjem naturalističnem načinu.

Žmitek je bil zelo mnogostranski. Bil je med prvimi, ki so skušali ustvariti slovensko žanrsko slikarstvo, podajal je rad realistične prizore iz kmetijskega življenja, s posebnim veseljem je oblikoval lovske motive, na katerih ni nikdar manjkalo dobro opazovanih živali. Pokrajina ga je mikala do zadnjega in je na tem področju ustvaril nekaj dobrih del. Tudi portret je gojil z veliko vnemo. Prav uspešno se je posluževal tudi vodnih barv. Njegovi akvareli so sveži in čisti, mnogokrat boljši od oljnih slik, ki so večkrat težke in izmučene. Mnogi njegovi oljni osnutki prekašajo izvršena dela. Pogostoma je pa risal tudi s svinčnikom, razglednice, ilustracije za knjige in časopise, vinjete in podobna drobnjad. Zbiral in slikal je narodopisno, zlasti ornamentalno gradivo in ga objavljajl v raznih znanstvenih listih.

Po večini so Žmitkove slike v zasebni lasti. Njih število je nenavadno veliko, zanimivo pa je, da jih je morebiti celó več izven slovenskih mej kot doma. Sam je pravil, da je samo na Ruskem, Finskem in Češkem ostalo nad 300 njegovih del. Nekaj slik imata ljubljanska Narodna galerija in Narodni muzej, precej jih je pa še v zapuščini. Med njimi je tudi nekaj bolj znanih del: Ribe, Krvnik, Slovenska idila, Žimarice, Puščavnik, Dama z vozom, Tri Hrvatice itd.

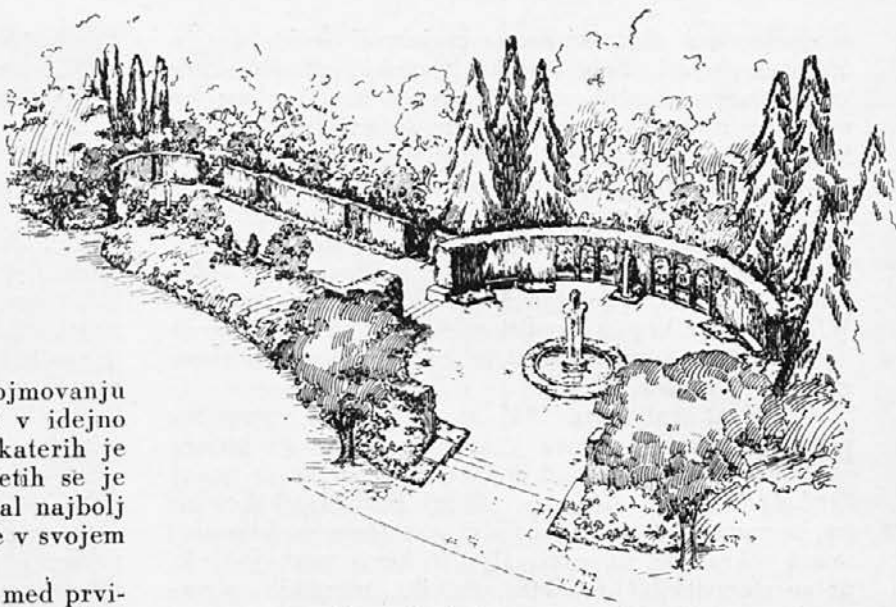
★

S Petrom Žmitkom je odšel v večnost umetnik, ki se je mnogo trudil in dolgo iskal svoj pravi izraz. Kot Slovan z mehko in široko dušo je bil dovzeten za vse lepo in dobro ter stremel zmerom naprej in navzgor. Njegovo delo bo v slovenskem slikarstvu ostalo kot priča svojske osebnosti in velikega hotenja umetnika, ki je v borbi za višine doživel usodno tragiko, ki se neizbežno rodi iz konflikta med voljo in močjo.

BARAGOV SPOMENIK

V JUGOSLOVANSKEM KULTURNEM VRTU V CLEVELANDU.

Mesto Cleveland, ki se razprostira ob južnem bregu jezera Erie, je leta 1796 ustanovil general Cleveland Moses. Od tedaj se je mesto povzpelo tako zelo, da zdaj slovi kot eno največjih industrijskih

Jugoslovanski kulturni vrt v Clevelandu.

mest v Ameriki in da je največje mesto v državi Ohio. Tudi v kulturnem oziru mesto prav nič ne zaostaja, saj ima tri odlična vseučilišča, dve sto devetdeset višjih in nižjih šol ter nad sedemdeset katoliških farnih šol. Cleveland je obenem tudi največja slovenska naselbina, slovenska prestolnica v Ameriki. Vseh Slovencev v Clevelandu in okolici je okrog 40.000. Slovenci so se začeli tu naseljevati pred kakimi 55 leti; prvi Slovenec je prišel tja leta 1879. Zdaj imajo pet župnij, pa tudi v drugih so močno zastopani.

Na vzhodni strani velikega Clevelanda se razprostirajo mestni nasadi in enega od teh, Rockefellerjev nasad, je mestna občina določila za tako imenovane Narodne vrtove. Mestna občina dá v tem nasadu zastonj vsakemu narodu kos zemlje, da si na njem lahko po svoje uredi svoj vrt. Za oskrbo vrta sicer skrbi mesto, toda vrt ostane last tistega naroda. Če pa hočejo narodi v vrtu postaviti kak spomenik, morajo stroške nositi sami. Mesto se je hotelo s temi Narodnimi vrtovi nekoliko oddolžiti raznim narodom, ki so vsak po svoje kaj pripomogli k razvoju Clevelanda. Na ta način je bila vsakemu narodu dana priložnost, da se od svoje strani oddolži svojim velikim možem in buditeljem v novi ali stari domovini.

Slovenci so se skoraj prvi odločili za to, da si v teh vrtovih izberejo prostor za »Slovenski narodni vrt«. Ker jim je bila torej dana največja izbira, so si lahko poljubno poiskali prostor. Po mnenju izvedencev ima naš vrt najlepšo lego in okolico. V sosesčini se nahaja na eni strani poljski, na drugi pa češki narodni vrt. Ko je clevelandska mestna občina rešila zadevo Narodnih vrtov, je Anton Grdina, glavni delavec in pobudnik za Slovenski narodni vrt, obvestil o tem slovensko javnost. Prvega zborovanja, ki se je vršilo dne 27. februarja 1930, se je udeležilo okrog sto Slovencev. Prihodnjega sestanka so se udeležili tudi Hrvati in Srbi ter obljubili sodelovanje, zato so sklenili, naj se »Slovenski narodni vrt« odslej imenuje »Jugoslovanski narodni vrt«.

Zanimanje pa je polagoma pojemale in niti kip pisatelja Ivana Cankarja, ki ga je poslala ljubljanska mestna občina za kulturni vrt, ni vzbudil navdušenja

med Slovenci. Hrvatje pa so že izbrali Josipa Jurija Strossmayerja in Srbi vladiko Njegoša Petrovića. Slovenski organizatorji so spredvideli, da se večina ne more ogreti za Cankarja in zato so začeli misliti na Barago. Sklicali so širše zborovanje, na katerem so se zastopniki skoraj vseh društev izrekli za Barago, največjega ameriškega Slovenca. Kmalu so nabrali tudi toliko denarja, da so lahko začeli z delom. Bronasti doprnski kip škofa Friderika Ireneja Barage je dobil v delo po temeljitem premisleku clevelandski umetnik William Mac Vey, kameniti podstavek iz najboljšega marmorja pa so naročili v Ljubljani pri kamnoseškem mojstru Tomanu.

Dne 22. septembra 1935 se je končno uresničila zamisel Jugoslovanskega kulturnega vrta, za katero so delali Slovenci že nad pet let. V Ameriko je prišel škof dr. Gregorij Rožman, »drugi Baraga«, kakor so ga imenovali ameriški časopisi. Vse ceste so bile slovesno okrašene in razsvetljene. Vsepošvoda je bilo polno slovenskih, hrvaških, srbskih, ameriških in papških zastav.

V nedeljo 22. septembra ob poli štirih popoldne je bila vsa množica zbrana v Jugoslovanskem kulturnem vrtu. Bilo je okrog 40.000 ljudi. Slavnost je vodil Anton Grdina, predsednik vrta. Po slovesni otvoritvi je govoril škof dr. Rožman in vpričo desetstisočglave množice odkril spomenik najzaslužnejšemu ameriškemu Slovincu, škofu Frideriku Ireneju Baragi, ki bo dostojno zastopal slovenski narod v clevelandskih Narodnih vrtovih. Nato pa je blagoslovil spomenik clevelandski pomožni škof James Mac Fadden. K odkritju je prispel tudi guverner države Ohio, Davey, dalje zastopnik jugoslovanskega poslanstva v Zedinjenih državah, češkoslovaški, poljski in romunski konzul in drugi. Pevski zbori so pod vodstvom Ivana Zorman zapeli: V Gorenjsko oziram in Gor čez izaro. Med govorniki je bil tudi indijanski glavar in misijonar Filip Gordon iz Minnesote, ki je nastopil v indijanski opravi z orlovimi peresi na pokrivalu. Njegovega starega očeta, glavarja Indijancev, je krstil Baraga. Odkritje tega spomenika je bilo za vse Slovence važen kulturni dogodek.

Drago Ulaga

S SMUČMI V BOSENSKIH PLANINAH

Tisto zimo sem služboval v Splitu, v mestu, ki ga poznamo po žgočem soncu in palmah, po Dioklecijanovi palači, po črnem vinu in živahnih promenadah. Kdor je bil dva dni v Splitu, temu so se vtisnile očarljive slike v spomin. Kdor je bil v Splitu v službi, pozna tudi puščobo njegovih zimskih mesecev, ki so dolgi in mrzli do dna duše. V splitski zimi si želite tople slovenske sobe, pogledov na snežinke in snega, ki škriplje pod nogami. In če ste preživeli prejšnjo zimo kot smučarski učitelj nekje v slovenskih gorah, obujate spomine in ste nesrečni. Zima v Splitu je golo čakanje pomladi; čakate, da bodo minile burje, in čakate, da bodo ozelenele rogovilaste smokve.

Nekaj dni po svečnici sem tisto leto dobil tritedenski dopust, da bi poučeval na smučkem tečaju, ki naj bi ga priredilo ministrstvo za telesno vzgojo na planini Jahorini pri Sarajevu. Takrat sem objel svoje smuči in nestrpnost čakal dneva, ko sem ob osmih zjutraj krenil

z ladjo proti Metkoviću. Založil sem se z vsem najboljšim, zakaj potovanje se mi je zdelo nad vse praznično. Dan je bil jasan, sončen in mrzel.

Iz tople obednice na parniku sem opazoval redke jadrnice na morju in sive kamenite gore ob obrežju. Da, tam se vije cesta proti Makarski, cesta, po kateri sem potoval pred mnogimi leti v družbi z mariborskimi dijaki. Dvanajst slovenskih pesmi smo se navadili, peli smo jih ubrano in štiriglasno, tako dobro, da smo dobili v vsakem kraju skalnate Dalmacije prenočišče na podstrešjih ali v šolah in marsikje tudi vina, grozdja in smokev. Takrat smo bili dobri prijatelji in smo verovali, da ostanemo vedno skupaj in bomo sol svojega ljudstva. Toda čas nas je raztepel kakor vetrič zrelo cvetno semenje. In tudi tako je prav!

Na morsk gladini se zibljeta dve jadrnici, silno daleč sta, komaj jih vidim. Morje postaja kalno — vozimo se proti reki Neretvi. Sonce je še vedno visoko, po morju poletavajo galebi, na Neretvi pa leže stotine divjih rac. Od obrežja gleda suha trava, kupi sena, kamenite hiše in ljudje med njimi, katere je izvabila toplina dneva iz zatohlih sob. Tako se vozim sam; ljudje so nezanemljivi, večinoma trgovci. Edino graničarski poročnik mi je všeč, tujec je kakor jaz in je molčal od Splita do Metkovića.

Vozim se na planino Jahorino. Bral sem, da je visoka 1913 m, da je smučsko središče Sarajeva, kaj več pa o njej ne vem. Morda so to tiste bele gore, katere sem gledal iz Bileća, ko sem služil vojake. Videl sem jih, kadar je bilo ozračje čisto in obzorje prozorno v sinje daljine. Takrat so se prikazovale kakor nekaj negotovega, komaj resničnega, kakor nekaj skrivnostnega, kar vzbuja neznanost in hrepenenje. Mislim sem, da bodo ostale zame le vtis, le slika od daleč; sedaj pa jih bom poiskal, obiskal in tri tedne bom vadal smučarje na njenih planjavah!

★

Noč sem prespal v Sarajevu. Mesto je bilo pod debelo snežno odejo, ozračje rezko in mrzlo, skratka, bila je zima, kakršne si smučar želi. Rano zjutraj sem se napotil po užiški železnici proti Palam. Po polurni vožnji sem izstopil. Misleč, da me bo čakala vojska tečajnikov, s katero bom krenil proti smučarskemu domu, sem se oziral po kolodvoru in iskal uniformiranih smučarjev. Ni jih bilo. Natovorjen z dvema paroma smučmi, s kovčgom in nahrbtnikom sem stal na praznem kolodvoru in gledal odhajajoči vlak. — Na Jahorini bi se vendar moral danes pričeti propagandni smučski tečaj za študente jugoslovanskih univerz!

Nosači v opankah so mi zatrjevali, da sem prav izstopil, da je štiri ure hoda do smučarskega doma in da so Pale edino izhodišče. O tečaju ni vedel nikdo nič. Ali sem prepozen ali prezgoden? Telefonično sem zvedel iz Sarajeva, da kreditov za tečaj še niso odobrili... V resnici neroden položaj, vendar ne obupen! Nekaj prihrankov sem imel v žepu in dekret za dopust v rokah: v najslabšem primeru bom zimski letoviščar, splitski »skijator« na Jahorini.

Krenil sem proti smučarskemu domu. Prtljago sva si razdelila z nosačem Ismetom, s katerim sva po štiriurni hoji prispela na višino 1682 m, kjer stoji velik, dvonadstropni dom. Zgradilo ga je sarajevsko planinsko in smučarsko društvo Romanija, obiskujejo ga pa veseli Bosanci, Zagrebčani, Beograščani in drugi. Jahor-

Glavni odbor Jugoslovanskega kulturnega vrta pred Baragovim spomenikom v tem vrtu. Od leve stojé: predsednik Anton Grdina, Marijana Kuhar, monsignor Vid Hribar in tajnik Jože Grdina.

rina je na vzhodni strani Dinarskih planin. Planota, ki je dolga 13 km, široka pa 4 km, je pravi smučarski raj. Zemljišče nudi najrazličnejše strmine za smučanje, sneg je zaradi višine vedno dober, burje redke, razgledi na Durmitor, Maglić, Visočino in Prenj veličastni.

Že prvega dne sem srečal na Jahorini dva dobra znanca, katera sem svoj čas učil smučati na Pokljuki in pri Rimskem vrelcu. Letos smo tu in smo zadovoljni, drugo leto pridemo zopet v Slovenijo, mi pripoveduje gospod iz Zagreba, kateremu je žena zložila v nahrbtnik poleg petdeset malenkosti še listič z naslovi, na katere mora poslati pozdrave (dva in trideset jih je bilo!). Takoj sem se seznanil tudi s Slovenci, ki imajo tudi na visoki Jahorini vodilna mesta: oskrbnik doma, smučarski učitelj, izdelovalec smuči, prvak v tekmah, vsi so naši ljudje iz Vrhnike, Gorice in Ljubljane. Smučarstvo je pač slovenski šport in zato ni čudno, če slišite zvečer poleg bosenskih tudi slovenske pesmi.

Prvo nedeljo so se vršile smučarske tekme. Zame so bile kaj zanimive, ker so nastopili poleg Sarajevčanov tudi kmečki fantje. Bili so večinoma zelo revni, s smučmi, katere so si sami izdelali, v ovčjih kučmah in širokih hlačah, nekateri celó v opankah. Pokazali so mnogo zmožnosti in še več volje; z Gorenjci pa se še dolga leta ne bodo mogli meriti. Zvečer so posedli po tleh v veliki obednici in so ure in ure brez besede strmeli v vesela omizja. In ko je bila že druga ura po polnoči, so še vedno sedeli v kotih, poslušali petje in opazovali zabavo daljne, tuje gospode...

Nekaj dni kasneje je prišlo naročilo, naj nastopim službo smučkega učitelja na tečaju, ki se vrši na Crepoljskem. Moral sem se torej vrniti v Sarajevo, ki je izhodišče za Crepoljsko (1500 m).

Zapel sem smuči, zdrsnil proti dolini in pozdravljal svoje znanke, dokler sem jih videl na oknih in na pragu doma. Nekaj dni na smučih in nekaj večerov v smuški koči je pogosto dovolj, da vam postanejo ljudje dragi. Prijateljstva v gorah so drugačna, močnejša, vendar le začasna. Tesno pa vam je, ako se spomnite, da teh krajev in ljudi morda ne boste več videli. Celó misel, da bo vse to ivje zginilo, da se bo pršič spremenil v osrenico, sneg v navadno umazano vodo, je otožna.

Krenil sem v nepohojen sneg, zakaj smučar ne vozi rad po starih smučinah. Ko sem bil že globoko v gozdu, sem spoznal, da nisem dobro izbral smeri. Smučišče je bilo vedno težje, grbasto in gosto zaraslo. Drevo pri drevesu, veje nizke, deloma v snegu, grm pri grmu. Do svojih dragocenih smuči sem postal brezobziren, zakaj hotel sem priti čimprej v sotesko, iz katere bi mogel na pravo pot proti Palam. Že sem slutil, da sem huje zgrešil, in sem zavijal proti levi; tam mora biti ona utrjena gladka smer, po kateri pridem v dobri uri na kolodvor. Smuka postaja nemogoča. Poskušam brez smuči, toda vdiram se v sneg do pasu. Da bi krenil nazaj? Ne, v oni dolini mora biti smučina proti Palam.

Po mnogih naporih sem se preboril v dolinico, toda bila je mrtva. Na snegu prav nobenih sledov. Nadaljeval sem, zakaj tam, ko se bo dolina končala, mora biti vsaj nekaj pregleda. Bil sem še pri močeh in sem vozil krepko. Toda doline ni bilo ne konca ne kraja, samo ožja je postajala. Ko so mi skale, drevje in jame popolnoma onemogočile prodiranje, sem se namenil na greben na levi strani, češ, v sosednji dolini mora biti prava pot, tam morajo biti vsaj sledovi ljudi.

Odpel sem smuči in se začel vzpenjati, toda sneg se je spet vdiral in bilo je vedno mučnejše. Vsak korak je zahteval truda. Na vrhu me je čakalo novo razočaranje: v dolini na drugi strani ni bilo niti steze; med menoj in dolino je bila neprehodna strmina. Za trenutek se me je polastila obupanost, zakaj trezno sem se zavedel nevarnosti svojega potovanja. Začutil sem glad. V oprtniku sem našel konček klobase, skorjo kruha in dve kisli kumari. Bilo je prgišče hrane, ki mi je ostala še s potovanja iz Splita. Kumarici sem spravil, ostalo použil in nato začel iskati smer, ki bi omogočila sestop. Napravil sem načrt: po tejle smreki dol, nato čez polico, po drugi smreki niže — naprej pa videl nisem.

Okoli desnice sem ovil jermenje smuči in skočil na vrh prve smreke, ki je stala pred menoj. Ko sem počival na debelih spodnjih vejah, sem opazil, da imam hlače strgane. Nato sem se zagledal v svoje hikorice¹ in se spomnil veselega trenutka, s kakšnim veseljem sem pred letom sprejel na Pokljuki te svoje, tedaj popolnoma nove, črne in lesketajoče se, dolge in široke, najmodernejše in najlepše smuči. Danes bi dal vse to človeku, ki bi bil vsaj tako dober, da bi nekje zavriskal.

Ob strmini je bilo še nekaj dreves in grmovja. Počasi sem zlezal preko te gošče v dolino. Bila je zopet

¹ Hikorice so smuči, izdelane iz trdega ameriškega lesa, ki se imenuje »hikori«.

brez živih sledov, vendar pregledna. Nekaj metrov gladkega snežišča sem videl pred seboj in to je bilo za moj optimizem dovolj. Ko sem zagledal v snegu nekaj, kar naj bi bilo pred mnogimi dnevi smučina ali gaz, sem se bal, da me varajo oči. Prepričal sem se, da ni bila tvorba vetra, temveč sledovi človeških nog, in šel za njo ter ne bi zapustil smeri, četudi bi vedel, da vodi v pekel.

Od daleč sem zaslišal žago. Kmalu sem stal pred kočo, iz katere so stopili štirje možje.

»Kam hočeš?«

»Kje je Bistrica?« (Bistrica je kraj sredi poti med Jahorino in Palami.)

Pokazali so mi nazaj, le v drugo stran. Torej sem zgrešil prav zgoraj, ko bi se moral držati južne smeri.

»Koliko je do Bistrice?«

»Tri ure, ti boš prišel prej. Pojdi po stezi, čez prvi in drugi 'čair' (travnik) itd., samo steze se drži. — Imaš cigarete?«

★

Čudovito, kaj zmore človeško telo, kadar je v napeti borbi za obstanek. Na Palah in pozneje v Sarajevu sem bil samo žejen in kljub obilni pijači vedno znova žejen. Bil sem preveč razburjen in preveč vesel, da bi mogel spati. V glavi mi je bilo čudno: menjale so se slike neskončnih gozdov, neprijetna pot se je v mislih obnavljala vedno znova. Misel, da sem zopet med ljudmi in da sem premagal napore, je bila osrečujoča.

Po dnevu počitka sem krenil proti Crepoljskem. Stopal sem za mulami, ki so težko natovorjene nosile živeč v smučarski dom. Hodil sem težko in ko me je začel tresti mraz, sem slutil, da bom obolet. Pot se mi je zdela čudovito dolga. Sarajevo v kotlini je bilo vedno enako blizu. Mučna mi je bila misel, priti v tečaj kot smučarski učitelj in zboleti, tembolj ker menim, da je bolezen skoro vedno neka kazen. V mojem primeru je vsaj bila.

Naslednje jutro sem se po polurnem delu moral opravičiti in iti v posteljo. Pot z Jahorine se je maščevala nad mojim smučarskim navdušenjem.

Pri odkrivanju Baragovega spomenika v Clevelandu. Od leve: indijanski glavar in duhovnik Filip Gordon, clevelandski pomožni škof Fadden, škof dr. Rožman. Pred mikrofonom guverner Davey.

Zunaj je bilo divje viharo vreme. Iz postelje sem videl le dve smreki, ki sta noč in dan drhteli v močnem vetru. V železni peči je samo prasketalo in tulilo. Glasovi so bili zdaj tenko cvileči, zdaj nizki in polni kakor orgle, zdaj besni in zopet komaj slišni. Iz spodnjih prostorov se je oglašal gramofon z znanimi melodijami. Tako je bilo dva dni. Nato pa se je vreme pomirilo in tudi moje zdravje vrnilo. Ko se je po krasni noči začelo svetlikati, so bile smreke najprej mehko rdeče; kmalu so bili vrhovi zlati. Uro pozneje je bila vsa poljana srebrna, kakor da je posejana z biseri. V svetlobi, ki jo oči ne morejo dojeti, so ležale dolge sence veselih smučarjev.

Ostal sem na Crepoljskem do konca tečaja in vršil dolžnost smučkega učitelja, ki mi je bila v družbi Sarajevčanov nad vse prijetna. Vsako uro so se ustavljale oči nad mogočno Bjelašnico. To so one bele gore, katere sem gledal iz Bileća. Sedaj jih gledam od blizu, videti so, kakor kipeče morje mleka. Včasih se koplje Bjelašnica v soncu, včasih se igra v viharju, ki dviguje oblake snega, vedno pa je bela, mlečno bela. Dnevi minevajo v radosti duše in telesa...

Ko sem se v prvih dneh marca vrnil v Split, so v skalovju mosorskega pobočja že cvetele breskve in češnje. Burje so že davno pojenjale. Bila je pomlad.

K REPRODUKCIJAM ŽMITKOVIH SLIK

Morebiti se bo komu, ki natančneje pozna slikarsko delo Petra Žmitka, zdel izbor naših slik v tej številki nerazumljiv in nepopoln, saj njegova dela iz kasnejše dobe sploh niso zastopana. Za to je več razlogov, poglaviti je ta, da je slikar v svoji impresionistični dobi navadno uporabljal zelo rahle, nežne barve in se tako izogibal določnejših obrisov, da že na izvirnikih ni skoro ločiti oblik upodobljenih predmetov. Reprodukcijske bi bile zaradi enotnega tona, v katerem se kakor v megleni tančici gubijo posameznosti, popolnoma nejasne. Tudi je običajni rdečkasti ali rožnati ton na reprodukcijah zelo težko pravilno podati v eni barvi in na papirju, ki ni prav posebej v ta namen izdelan. Mimo tega so Žmitkove slike močno raztresene in težko dostopne. Glavni nagib je pa bil ta, da smo hoteli prikazati prerez njegovega ustvarjanja v mladih letih, ker so prav iz teh let njegova dela najmanj znana. Žmitkovo kasnejše slikarsko ustvarjanje bomo pa ob priliki osvetlili z zbirko najprimernejših reprodukcij.

Iz slikarjeve petrograjske dobe je velika kompozicija »Pred nevihto«, dovršena leta 1901. Prizor je tako realističen, da je vsakomur umljiv: oče preseneti hčer, ki hoče zapustiti domačo hišo. Od razburjenja je oče, ki ne razume hčérinega koraka, sedel za mizo. Ta stoji pred njim, objokana in vsa uporna. Popotni kovčeg je že pripravljen. Trdo leži očetu desnica na mizi, kakor da hoče zdaj zdaj udariti s pestjo ob njo. Zdi se, da bo vsak čas završala nevihta. Slika je zgovoren primer tedanjega »resničnostnega« slikanja, kakor je bilo takrat v časteh zlasti pri nekaterih ruskih umetnikih. Tam je Žmitk dovršil še nekaj podobnih kompozicij, med katerimi je pri nas znana slika »Umetnikova tragika«, ki kaže revno slikarjevo podstrešnico. — Ko je bil slikar leto prej v Kropi na počitnicah, je dovršil »Starko«, zelo življenjsko verno

podobo stare ženice, ki vleče veliko butaro suhljadi. Fotografija modela, ki mu je služila za osvežitev spomina, je še ohranjena. — V Petrogradu je leta 1901 nastala tudi ostro značilna glava »Bojarke«, eden najboljših portretov tega časa. Odličnejša v zasnovi in žlahtnejša v barvah je pa nežna studija »Ženske glave« iz istega leta, ki kaže dobro šolo.

Iz praških let je znana »Prošnja cerkvice iz leta 1903, ki se pa ne da reproducirati. Zaradi domačega predmeta je vzbudila veliko zanimanje. Predstavlja starega kroparskega berača Poca, ko razkazuje ljudem, samim po naravi slikanim vaščanom, cerkvico, kakršne je izdeloval. Zaradi te slike se je med tvorcem in Ivanom Cankarjem razvila zelo ostra in obširna polemika. — Druge v tej dobi nastale slike so po večini ostale na češkem. Prav dobro delo je videti »Češka kmetica« v narodni noši. Slika je bila prodana na prvi slovenski umetnostni razstavi leta 1904 pri Miethkeju na Dunaju. Iz praških let je tudi več dobrih portretov, med katerimi je izmed najboljših bratov portret.

Ko se je vrnil v Ljubljano, je začel Žmitek, ki je postal član umetniškega kluba »Save«, s katerim je redno razstavljal doma in na tujem, živahno slikati. Takrat so nastale njegove slike: Krvnik, Crimen et Poena, Čuvaj, Naslada, Povest o cesarju, Slovenska idila in še več drugih. Objavljamo »Ribe« iz leta 1910, ki so primer dobrega barvnega izraza.

Žmitek pa ni le slikal z oljem, temveč se je zelo pogostoma posluževal akvarelne tehnike, ki mu je prijala zlasti za delo na prostem. Na popotovanjih po Sloveniji in Dalmaciji je ohranil v svežih in čistih akvarelih premnoge zanimive motive. Taka je objavljena gorenjska kmečka hiša iz bohinjske Srednje vasi, hiša št. 32, ki je bila nekoč last njegovih sorodnikov. Razen te značilne gorenjske, leta 1907 naslikane hiše objavljamo še drugo iz Malega Obreža na Spodnjem Štajerskem. Oblika in zunanost hiše kažeta na bližino hrvatske meje, kjer že prevladuje pisana ljudska ornamentika. Akvarel je iz leta 1914. Zanimiva je tudi slika zibelke (1907), ki jo hrani zdaj ljubljanski Narodni muzej. Kakor kaže letnica na njej, je bila izdelana leta 1869. V njej so zibali v Doslovičah pri Breznici pisatelja Fr. S. Finžgarja.

Mnogo podobnega blaga je bilo že objavljenega, precej gradiva pa je ostalo še v umetnikovi zapuščini, tako slike značilnih kmetijskih hiš, posameznih del in dekorativnih podrobnosti stare slovenske ljudske umetnosti. Ob priliki bomo prinesli še nekaj najznačilnejših primerov. Prav zaslužno dejanje bi storil, kdor bi v barvah izdal reprodukcije izbranih Žmitkovih narodopisnih slik.

K. D.

NOVE KNJIGE

Slovenski biografski leksikon. Šesti zvezek: Mrkun-Peterlin. Urejuje Franc Ksaver Lukman. V Ljubljani, 1935. Založila Zadruga gospodarska banka. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. — Mnogi trdijo, da ima naš narod, ki nima na oko vidne zunanje zgodovine, predvsem kulturno in duhovno poslanstvo v zboru narodov na toplem jugoslovanskem soncu. Vsaj do velike mere bo to res, le bolj živo bi se morali zavedati svoje naloge in poglobljati ali vsaj ohranjati svojo sedanjo kulturo. O naši veliki kulturni zgodovini nas nazorno prepričuje Slovenski biografski leksikon.

Drugi narodi imajo tudi cele galerije s kipi svojih mož, mi imamo vsaj njih opis, njih življenjski potek, njih delo in osebnost ujeto v monumentalni leksikon. Koliko osebnosti v enem samem zvezku, pa niti ena ni bila brez pomena v naši zgodovini. Nad trideset skrbnih sodelavcev, priznanih naših znanstvenikov, je pisalo ta zvezek. Literarno-zgodovinske članke pišejo zlasti Kidrič, Pirjevec, Šlebinger, Glonar, Kolarič, Silva Trdinova in Koblar, ki opisuje literarne osebnosti novejšega slovstva. Cerkvene osebnosti sta obdelala največ Lukman in Steska. V delu je neskončno mnogo drobnega, nevidnega truda. Zlasti pa je treba spomniti tudi skrbnega urednika, ki opravlja z urejevanjem takega leksikona težaško delo, ki pa bo obveljalo za vedno. Leta 1925 je izšel prvi zvezek, šesti je prišel do Peterlina. Da bi le skoro prišli do Župančiča in čez, če bo treba. Želimo pa, da bi založnica na koncu izdala še slike vseh mož, kolikor jih je mogoče dobiti, v istem formatu.

Karel Širok: Kapelica. Pesmi. Akademsko založba v Ljubljani, 1935. Tiskarna Veit in drug, Vir pri Domžalah. — Ta drobna, a okusno opremljena zbirka hoče biti nagrobna kapelica, postavljena bazo-viškim žrtvam v spomin. Širok se je res do dna vglobil v narodno pesem in jo izvirno posnel: v motivih, slogu, izrazu in duhu. Posebno je lepo ponovil in posnel narodno nabožno in legendarno pesem, iz katere je privzel tudi realistični slog svoje religiozne pesmi in se tako približal povsem ljudskemu doživljanju verske vsebine. A v tej posodi je dal tudi svojo novino! Prija zlasti pristrčnost, ljubkost teh pesmi, odlikuje jih tudi prijetna melodioznost. Pač so pa nekatere pesmi, po zgledu narodnih, ostale nezaključeni odlomki, ki pa v celoti ne motijo preproste, a pomembne zbirke.

J. P.

Miran Jarc: Novembrske pesmi. Akademsko založba v Ljubljani, 1936. Tiskarna Veit in drug, Vir pri Domžalah. — Teh petnajst pesmi je nekak epilog k Jarčevi zbirki Človek in noč (izšla leta 1927). Ne prinašajo nič novega, ne miselno ne oblikovno; takega Jarca poznamo že iz prejšnjih pesmi in njegove proze, le zdaj postaja vsebolj socialni kritik (primerjaj značilno pesem Sin: »Izval sem se iz vsiljenih zablod, rodil se iz sebe v novi, spodnji svet... pomešal se

Baragova stolnica v Marquettu po požaru 5. novembra 1935.

med brate z blatnih cest in našel v katakombah novo vero. Jarc kot pesnik je skeptični, grenki opazovalec v zmedu idej in časov, razdvojenec, človek ob strani. Tudi ga je strah pred »sodbo sveta« in zaveda se, da »duh pravekov je zavel... Duh izbira. Kri je vez«. — Oblikovno je Jarc ostal v nekaki lirski prozi, ni mu nič za dovršeno obliko, zlasti mu manjka notranjega ritma in melodioznosti. Najboljše v zbirki so njegove impresije. — Mnogo teh pesmi je priobčil zadnja leta v Domu in svetu, a v zbirko onih z izrazito katoliško miselnostjo ni sprejel, drugim pa jo je mestoma nadomestil z golimi simboli. Ali mu je bilo torej katolištvo le pesniška poza ali le trenutno »prepričanje«? Tudi pesmi, ki so šele lani izšle, je v zbirki često spreminjal — znak, da je še med iskatelji samega sebe in svoje prave pesmi. J.P.

Helena Haluschka: Lamotski župnik. Prev. P. Evstahij. Izdala Delavska založba, Ljubljana, 1935. Krekova knjižnica 17. — To je prvo večje in pomembnejše delo avstrijske pisateljice, rojene Francozinje, H. Haluschke. Zdi se pa, da v tem delu še ni dorasla sama sebi in svojemu talentu, kar dokazuje njen naslednji roman Sin dveh očetov. Dejanje je nastavila v prva povojna leta na švicarsko-francosko mejo, v Lamot. Tu deluje župnik, stara dobričina, njemu ob strani pa mlada protestantska učiteljica. Ta dva sta edina izobraženca v vsem kraju in dasi ju vera loči, ju vendar najdemo pri skupnem delu, ko pomagata ljudem ob vsaki priliki. Potem se župnikova zvezda utrne, učiteljica je prestavljena, v Lamot pa pride mlad učitelj, naprednjak, revolucionar, socialist. Delo, ki sta ga župnik in učiteljica s trudom izvršila, je v kratkem času uničeno. — Lamotski župnik je nekaj pregljevskega tipa, le z bolj mehкими potezami, dasi je odločen. Dejanje ni povezano v enotnost, mestoma je celo razbito, ker pisateljica grabi na vse strani. To morebiti nekoliko moti, na drugi strani nam pa potrjuje, da je v pisateljici neka moč univerzalizma, da hoče zajeti življenje v vseh širinah in globinah. Njen slog je preprost, tekoč, vendar se mu tu pa tam še pozna ženska roka. — Prevod p. Evstahija pa nikakor ni dovršen, nekam po šolsko se včasih opoteka ali pa je prenagel; tudi jezik šepa. Prevod te knjige je izhajal tudi v Cvetju sv. Frančiška. J.V.

Ivan Prijatelj: Duševni profili slovenskih preporoditeljev. Za šestdesetletnico izdali Prijateljevi učenci. Ljubljana, 1935. Str. 172. — V decembru lanskega leta je praznoval profesor novejšega slovenskega slovstva na ljubljanski univerzi, dr. I. Prijatelj, svojo šestdesetletnico. (V Mladiki je Finžgar ob njegovi petdesetletnici toplo pisal o njem in njegovem delu.) Za sedanjost obletnico so njegovi učenci izdali v monumentalni, lepo opremljeni knjigi eno njegovih znanstvenih del pod gornjim naslovom. Znanstvene podobe naših kulturnih razmer od Prešerna do moderne si ne moremo misliti brez Prijateljevih del. (Bibliografija v knjigi jih našteva na sedmih straneh.) V Duševnih profilih je naslikal notranjo podobo slovenske preporodne dobe (približno od 1780 do 1840). Poleg splošne podobe svetovne in slovenske duševne usmerjenosti podaja pisatelj duhovno podobo slovenskih kulturnih delavcev ter kulturnih tokov v dobi našega preporoda. Ta razprava je izmed najboljših slovenskih literarnih esejev, zlasti o duhovni podobi naše romantike in njenih zastopnikov. So misli v njej, ki bi jih sedaj tudi

pisatelj sam najbrž drugače formuliral (saj je spis ponatisnjen iz Ljubljanskega Zvona leta 1921), a to so podrobnosti, ki kličejo znanstvenike, da mu z enako znanstveno vnemo spodbijajo njegovo mnenje. Knjigo spremlja Jakčev portret jubilaranta in spominski spis o njem, ki ga je napisal dr. Slodnjak. V.S.

Molière: Jurij Tepček. Vesela igra v treh dejanjih. Poslovenil Ivan Koštiál. Novo mesto, 1935. Založil prevajalec. — Ta Molièrova vesela igra sicer po vsebini in odrski komiki še daleč ne dosega njegovih znanih komedij, ki jih imamo že v slovenščini (Skopuh, Skapinove zvijače itd.), vendar bo prav prišla posebno manjšim odrom zaradi malega števila nastopajočih oseb, preproste in enotne scenerije, najbolj pa še zaradi občutnega pomanjkanja komedij pri nas. Leto 1935 nam je res prineslo celo vrsto odrske literature, pa so odri vendarle nazadnje v zadregi, kaj naj bi igrali. Le škoda, da Jurij Tepček nima bolj duhovite vsebine in bolj naravne komike. Prevod je lep. S tem smo dobili v slovenščini že sedmo Molièrovo delo. J.V.

Ing. Mirko Šušteršič: Naš gozd. Pouk kmetovavcem in malim gozdnim posestnikom. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935. Str. 128. — Slovenska literatura o gozdarstvu je zelo skromna v primeri z literaturo drugih narodov. Tako je pred vojsko izdalo gozdarsko društvo v Ljubljani najvažnejša navodila za oskrbovanje gozdov in merjenje lesa. Po vojski pa si ljubljanska podružnica Jugoslovanskega gozdarskega združenja prizadeva, razširiti smisel za umno gozdarstvo. Njeno glasilo Šumarski list ima pomen le za strokovnjake. Večjo vrednost za malega posestnika imajo članki o gozdarstvu v Kmetovalcu, dasi je za gozdarstvo odmerjenega tu premalo prostora glede na veliko važnost gozda v kmečkem gospodarstvu. Saj izhajajo za sadjarstvo, čebelarstvo in druge panoge gospodarstva v Sloveniji dobra, samostojna glasila, gozdarstvo pa ne zmora rednega poljudnega časopisa. Tega je deloma krivo med kmečkim ljudstvom ukoreninjeno naziranje, češ, »gozd raste, tudi če človek spi«. Mnogo bo še treba pouka. — Hvalevredno je, da je Družba sv. Mohorja založila knjigo Naš gozd, še bolj pa bi bila storila, da jo je, morda v malo večjem obsegu, izdala kot redno publikacijo. Na ta način bi se še bolj razširila med ljudmi, kar knjiga zasluži. V knjigi podaja gozdarski strokovnjak izvleček iz znanosti o gozdarstvu za naše kmetovalce. Popisuje nastanek gozdov v sivi davnini, nazorno prikaže življenje drevesa kot celice gozda in življenje gozda kot celote ter opiše razne gozdne škodljivce. Nato opiše temeljne oblike gozda in najvažnejše drevesne vrste ter poda najbistvenejša navodila o pomlajevanju, negovanju in sečnji gozda. Nadalje govori o izkoriščevanju gozda in postranskih gozdnih pridelkov ter končno o upravljanju malih kmetijskih gozdov in o pogledih v bodočnost. Knjiga je dobro in pregledno urejena. Dobro bi bilo, da bi bila nekatera poglavja, n.p. glede izkoriščanja gozda, obsežnejša. Radi omejenosti obsega je vsa tvarina zelo zgoščena in pisec se je trudil z malo besedami veliko povedati, kar se mu je tudi odlično posrečilo. Jezik je lep in klen. Knjiga ima precej izrazov, ki se bodo udomačili. Prva polovica knjige je opremljena z mnogimi slikami. — Knjiga je namenjena malemu kmetovalcu. Tako kmečki gozd ne bo več prepuščen samemu sebi, Ing. Franjo Sevnik,

Joža Likovič

NAJINO OZNANJENJE

Pred mesecem se nama je rodila hčerka, drobna in ljubka, prva kaplja ljubezni in uslišanja, najlepše najino oznanjenje, ki sva mu dala ime Marija. Marijino oznanjenje je njen godovni praznik. Tedaj se vračajo zgodnje lastovke in puščajo svojo pesem v oblakih in naših srcih. Prvi dnevi življenja so minevali malemu bitju, kakor bi še blodilo med zvezdami pod polnočjo; zjutraj sva komaj dočakala, da se je dete zganilo, v polsnu zakrilo z ročicami, se oglasilo in naju pozdravilo s tankimi glaski. V svojem posebnem jeziku je hitelo razodevati srečo in zadovoljstvo; ta jezik nima besed in težkih zlogov, ta nepojmljivi jezik se ne zatika in ne more žaliti.

Marija, Marija! Ko se je prebudila in naju zrla s svojimi začudenimi očesci, se nisva mogla ločiti od nje; najmanjša kretnja z ročicami je bila nama nekaj novega in čudovitega. Iskal sem zlatorjavo sled teh oči v tanki in mirni večerni zarji, ko se zahvaljujejo za milost dneva neštevilni bronasti bratje in dosega njihova pesem tisočero zibelk, materinih src in sladkih upov. Iskal sem jo v oljéni lučki pred podobo angelske Gospe, ki navdaja našo hišo z milostjo. Preden se je zopet dotaknil spanec teh neznatnih očesc, je bil njihov lesk podoben belini mladega meseca, ki visi sredi pomladanskega neba kakor čudovita obrv, pod katero se skriva dobrotljivo božje oko. To dete je nama razodelo, da še ni obupal Bog nad človeškim rodом in da mu plačuje izkazano zaupanje s svojo lastno podobo, s katero povečuje nas in naše otročice.

V teh dneh se mi je zdelo, da se je strnilo vse prebujajoče se stvarstvo okoli najine Marije. Zgodnje ptičice so poslej trkale na okence in ji voščile dobro jutro. Potem so se spočele nad bližnjimi barskimi planjavami zlate in vedre zore, podobne lepim pasovom, s katerimi se je ozaljšalo jutro. Zvon je odpel svojo blagovest tako, kakor da je pritisnil svoje bro-

naste ustnice prav na naša vrata. Dnevi tečejo vsem trem v sreči in toplih sapicah. Najlepše pa je zvečer, ko se sklenejo za polhograjskimi grmadami sladke zarje. Tedaj lovi najino dete v otroškem snu prvo zvezdico in dohiti angelčka, ki nese pokoj na zemljo. Mesec potrpežljivo čaka med oblaki, da pošlje tudi on svoj neslišni, srebrni poljub na Marijine ustnice. Ob snežno beli posteljici, opremljeni s čipkastimi tkaninami, ždi poseben čar, ki je ne zapusti vso noč. To so njene drobne sanje: komaj slišni glaski, plaha otroška skrb in svit angela varuha, ki je povsili perut in položil k otrokovemu srcu cvet in pristavil luč.

Nedavno je dobila Marija pisano vetrnico; zatanknili smo jo na konec košarice. Sedaj jo začudeno zre in počasi sledi z očesci nihajočim, šuštečim perutnicam nenavadne igrače. Potem se je znašla pri njej ropotuljka, da bi jo kratkočasila s svojim škrabljanjem. To so bili prvi poskusi, da bi jo navezali na okolico. Toda zdi se nam, da so igrače zanjo vendarle mrtve in nepomembne reči, kajti njeno oko je vajeno še vedno le brezimnih krasot, ki jih je uživala pri Bogu, dokler ni našla moči in duha, da zaživi.

Znanci nas pogosto obiskujejo in modrujejo ob pleteni košarici, v kateri leži beli drobljanček. Za vse se zanimajo. Tudi njim je mala Marija povsem novo razodetje. Ogledujejo njene odeje, prekladajo plenčke in povoje, sprašujejo, kje smo kupili srajčke in drugo. Vse jim je nekam novo, kakor da je nje same osrečil otrok. Varno jo jemljejo v svoje naročje, jo ljubeče ujekajo in prijemajo za voščeno beli noseč; ogovarjajo jo z najlepšimi in najslajšimi imeni ter se skušajo približati otroku s tem, da napravljajo svoj obraz in govorjenje čim bolj otroško. Kakšne težave, nepotrebne težave! Preveč ljubeznivosti, preveč povpraševanja! Zato sva z ženo najrajši sama...

Drugi mesec poteka. Dete nama je nepopisno veseljce. Vsako jutro sva bolj bogata radi njegove iznajdljivosti in nepričakovanega prosjačenja, s katerim naju tako prijetno nadleguje za košček ljubezni. Rada uslišiva svojo Marijo in ji izkaževa ljubezen s poljubi in kraguljčki. Resnično! Oznanjenje zjutraj, oznanjenje zvečer, ko se razbistrijo pomladanske zarje in se spusti nebeška Marija k svoji mali varovanki na zemlji, k naši Mariji!

Marija Kmetova

PRELUDI J

(Za materin god.)

Zazvonilo je poldne. Od holma do holma odjeknil je glas, pobožal brstiče, nasmehnil se zvončkom; še mačic rumenih se je nalahno dotaknil.

Ponekod so izginjale lise snega. Trave — vse medle — so v soncu mežikale in po krtinah so lazili prvi mravljinčki. Na čebelice krilih se je svetlikalo sonce, v odsevih pramenčkov so dlačice stale ko samo srebro.

Oglasil se zvon je najmanjši; drhteče, jokavo je segel v dno duše in prosil pomoči, begal in blodil, za vetrce hitel, krčevito se stiskal med strehami hiš. Tukaj in tam so po hišah prosili za dušo miru.

Pridružil se zvon je še srednji; vsi trije so glasno zavpili, po vetru nosili so svoje besede in pravili vsem o življenja kratkega dnéh. Pravili so o trpljenju, brid-

kostih, težavah; govorili o joku, o solzah veselja, o jedkih bodicah róz pasijonk. Glasneje, glasneje je šla njih beseda, glasnejši, močnejši je bil njih odmev; še grude po njivah so slišale glas, še dim se modrikast preplašen je zmedel, da je vijugasto taval pod modro nebó.

Ljudje so obstali, v zvonov govorjenje molčé se ozrli, nato se potihem spogledali, potlej še tiše izrekli besedo, da umrla je žena, naj v Bogu počiva.

Tedaj si ti, mati, ležala na odru med nami. Počivala si, počivala prvič med nami otroki, zakaj nikdar dotlej privoščila si nisi oddiha.

Da sitno ti je, se je zdelo, ležati pred nami; da nič ti ni všeč, ko priča smo bili, da spiš. Kar slišali smo, kakor da vstajaš in praviš, da te le glava boli, da te ukanil je spanec, da koj boš vstala, da koj greš na delo, da naj oprostimo, ko opoldne ležiš.

Morda si tedaj pri Gospodu klečala, klečala, prosila za duše vseh nas. Morda govorila si tudi o sebi in tudi o nas:

»Gospod, saj nisem te vredna! Predober si bil seveda z menoj. Vsi križi, težave, tudi najhujše, saj niso bile mi breme, saj Ti si jih nosil za mé. Otročki ti moji, saj res jih je osem biló, a Ti si naredil takó, da prestala sem vse te težave.

Predober si bil, Gospod moj, z menoj!

Še veš, kako si me klical, priklical, da pred oltarjem sem Tvojim Ti vse potožila, da govorila s Teboj sem mehkó, ko nikdar z nikomer takó. Na vse moje tožbe si mi takoj odgovoril. Napravil takó si, da to se je z drugim zamenjalo, da na hudó je sonce prišlo in da na bridkó in trpkó se je razlila milina. Ko sem jaz tavela, vsa v skrbeh, si Ti že róko iztegnil in mi pokazal, kje sonce stoji. Ko so ponoči otroci ječali, ko je bolezen pri vratih za kljuko držala, si k meni prišel in mi rekel, da prav je tako in da taka Tvoja je volja. Ko v obupu molila sem križev Tvoj pot, si mi videti dal še vse hujše gorje svoje Matere, ki Te je vsega krvavega v rókah držala. Kadar temà je bila le preveč črna, kadar viharji, nevihte tako so besneli, da mi po koncu je vpilo srce, se mi Tvoja je kronana glava prikázala in sem zagledala Tvoje krvave solzé.

Mehkó si me nosil na svojih rokàh, predober si bil pač z menoj! Vsa leta, dolga so bila, kaj so mi zdaj, ko v Tvojem obličju je sámó nebó! Konček prav majhen, prašek na soncu, drobtinica kruha, ki vrabčku v trenutku izgine v kljunčku, to so mi leta skrbi.

Sladkó in voljnó mi je v Tebi, Gospod! Poglej še te moje, poglej jih! Ob mojem se truplu solzijo, luči prižigajo, rože polagajo v krsto, pa jim hudó je pri srcu in v duši bolnó.

Predober si bil, Gospod moj, z menoj! Predober bodi še z njimi, Gospod!

Preživljal si jih in oblačil, pošiljal v šole, jih v službe postavljaj. Iskreno, goreče, iz vsega srca Ti hvala, moj Bog!

O, bodi dober, predober z njimi, v dušah jim bodi ko skala granitna. Da nikoli od Tebe jim misli ne uidejo in da nikdar o Tebi ne izgubijo spoznanja! In ljubijo naj te takó, da v osatu deltečih róz najdejo vero, da križ je le sládka bolest...«

Morda takó govorila si Bogu o sebi, o nas.

Leta prešla so, pota se vijejo, silne so grude sredi cestà. Ti, mati, nad nami bediš. Nam pa ostal je tvoj križ in tvoj grob.

Krista Hafner

B E G Z D E Ž E L E

ŽENA NA VASI IN NJEN DOM.

Najtrdneje je na zemljo navezan kmet. Njemu je zemlja vse. Zemlja redi njega in po njem vse človeštvo. Zemlja mu pa tudi kaže, kako naj živi in kje ter kako naj si postavlja svoje domovje. Že prvotni človek si je znal za svoje domovje izbirati najprikladnejše in najlepše kraje. Zakaj stoletja in stoletja si je gradil svoje hiše in svoja naselja ponajveč vedno na istem mestu. Prvotna naselbina je sicer v toku časa lahko razpadla, a skoraj povsod se je na njenem mestu dvignila nova.

Kmečke naselbine so po različnih krajih tudi silno različne. Pri nas živi kmet ponajveč v vasi, kjer se hiše stiskajo okoli cerkve, ki je središče vsega vaškega življenja. Drugod se je kmet naselil v samoto in neizmerna dalja ga ščiti pred roparskim človekom. Zopet drugod je vsaka kmetija zase majhna trdnjava, obdana z visokim obzidjem, kamor na večer seženó živino, da je varna pred tatinskimi ljudmi in roparskimi zvermi. Ta si je postavil svojo domačijo na ravnini sredi polja, drugi v gorski kotlini, tretji na pobočju griča. Narava sama je vsakemu pokazala, kje in kako naj se naseli, da bo čim udobneje in kar se da varno živel.

Življenjske potrebe, naravni pridelki in način dela pa so kmeta učile tudi, kako naj si postavi svojo domačijo. Po tem, kar mu daje bližnja okolica, si je kmet izbiral stavbni material za svojo hišo. Pri nas v Sloveniji, ki ima bogate gozdove, so bile hiše do novejšega časa iz večine lesene. Dalmatincu je dala siva skala potrebni stavbni material, Macedonec pa si je v močvirjih svoje domovine poiskal trsja, blata in ilovice in s tem postavil svojo preprosto hišico.

Za vnanjost hiše skrbi po večini mož. Notranjost pa je skoraj povsod prepuščena ženi, da si jo uredi po svojem okusu in danih možnostih.

Pri nas v Sloveniji poznamo predvsem dve vrsti ali dva tipa kmečkih domov. To sta gorati ali planinski in dolinski tip naše kmečke hiše.

Ostro podnebje in les kot stavbni material, dalje živinoreja in poljedelstvo so dali naši gorenjski hiši svojsko vnanje lice. Vasi v goratih krajih naše Gorenjske so precej neurejene, hiše so razmetane ob ozki srednji cesti. Večina hiš ima pod isto streho stanovanja in gospodarska poslopja. Glavni prostor v taki stavbi je »hiša« s prideljeno kamro. V hišo prideš iz veže, ki je na pol predeljena, da je tudi kuhinja. Na drugi strani veže je še shramba in »štibe«, nato pa sledi hlev, pod itd. Viseč leseni hodnik moli za en meter čez spodnji del hiše in ima lično izrezljane deske. Streha je po navadi precej strma in pokrita z deskami ali škodlami.

Nižinski tip kmečke hiše se močno razlikuje od gorenjske hiše. Medtem ko je v hribovitih krajih treba varčevati s prostorom in se hiše rajši dvigajo v višino, pa nižinski tip tega pomanjkanja ne pozna. Hiše so na dolgo raztegnjene; enonadstropne hiše so tu redkost. Hlevi in podi so večji, shrambe in kašče, razne svišli in kleti raztegujejo zlasti gospodarska poslopja, ki so ponekod še pod isto streho s hišo, po večini pa že samostojne stavbe. Stavbe so lesene ali zidane ali pa deloma lesene deloma zidane. Čim bogatejša je kaka hiša, tem več sob ima. Streha je bila do nedavna še iz večine s slamo krita; slamo je namreč kmet sam pridelal in je ni bilo treba kupovati. Na hodnikih so drogi za sušenje koruze, kar dá hiši prijeten vtis. Vežna vrata so navadno velika, bahaška in vdolana v kamenite podboje ali bangarje.

Nekaj posebnega so kmečki domovi na poti od Loke do Kranja. Tam hiše ne stojé ob cesti, ampak so pomaknjene navznoter, da je med cesto in hišo velik vrt in razsežno dvorišče. Hiše same so obrnjene s pročeljem k cesti, gospodarska poslopja pa gledajo proti cesti s konci. Tako so posamezne kmetije med seboj ostro ločene in vsaka zase tvori samostojen dvor, kjer se življenje družine lahko nemoteno razvija. Ta način v postavljanju domov so prinesli ti prebivalci, ki so se naselili v te kraje iz Nemčije, iz svoje prvotne domovine in so ga še v današnje čase ohranili.

Dolenjske hiše so zlasti v vinorodnih krajih precej zanemarjene. Tam se vse življenje vrti okoli zidanice, koder preživlja družina vse vesele dogodke. Zato tam kmet hiši ni posvečal posebne pozornosti. Vegaste, neznatne stojé druga ob drugi in napravljajo vtis revščine tudi tam, kjer sicer domuje bogastvo.

V novejšem času izgublja kmečka hiša svojo posebnost. Nove hiše so si skoraj povsod enake, ne ozirajo se več ne na pokrajino ne na potrebe življenja v tistem kraju. Razlikujejo se le po tem, v kolikor je ena bolj bahava od druge in v koliko se bolj približuje mestni stavbi. Ne glede na to, da s tem izgublja pokrajina svoje lice, se ta način zidave tudi ne obnese povsod.

Res, nihče ne bo zahteval, da bi si moral kmet graditi svoje hiše še dandanes tako kot v nekdanjih časih. Potrebščine in higienske zahteve so dandanes drugačne kot nekdanj in tudi življenje na vasi mora iti s tokom časa. Toda novejši stavbeniki so že dokazali, kako se tudi v tipični gorenjski ali nižinski hiši dasta združiti udobnost in lepota.

*

Notranjščina hiše pa je zrcalo gospodinje. Tu ona odloča in od nje je odvisno, ali naj bo hiša prijeten domek njej in njeni družini, ali pa zamazana in odbijajoča stavba, kamor bo vsakdo le nerad in prisiljen zahajal. V prejšnjih časih naša žena ni dala dosti na snago. Zato je moral že Slomšek v svoji knjigi »Blaže in Nežica« tudi žene učiti, kako morajo skrbeti za svoj dom. Poslušajmo ga, zakaj marsikaj velja še za današnje dni:

»Preden stopim čez hišni prag, lahko vem, kaj veljajo ženske. Pri eni je pred vrati vse polno človečnikov, da človek blizu hiše ne more, po drugih izbah je toliko smeti in kurnikov, da se pošten človek uvesti ne more, pa vendar zanemarenih krščenic ni

sram. Postelje so po navadi veliko grše kakor pa gnezdo v svinjaku. Stenice, grilov in takega mrčesa je toliko, da bi tujega človeka ujedle, ako bi v taki čumnati prenočil. Prtiči in krušence, če jih imajo, so grše od kuhinjske cunje. Ni čuda, če imajo pri takih hišah garje in otroci blede kot smrt okoli lazijo. Vse drugače pa je, kjer so skrbne gospodinje in snažne dekletke. Zato si zapomnite: kuretine in druge živali ne redi v hiši, tudi jih ne vabi v kuhinjo ali pred prag. Mačke naj miši lovijo in ne skačejo po mizi. Prebivalnica za ljudi naj bo snažna, lepo svetla. Vsake svetke (praznike) naj pridne devotke in skrbne ženske stopnice in stene ometejo in špranje zamažejo kakor brglezi gnezdo, da se ne zareži žival. Zidane izbe se morajo vsako leto pobeliti. Kjer imajo že od starega pri hiši ščurke in drug mrčes, se mora pokončati, postelje in klopi popraviti. Po malem se vse odpravi. Vsako soboto večer morajo umiti mize in klopi, očediti okna in stole, da je vse belo ko pražnja ruta. Dobre gospodinje oskrbijo domačim, da se preoblečejo vsako nedeljo zjutraj, posebno otroke, kateri se lahko umažejo. Prtiče, plahte ali rjuhe deni vsak mesec v pranje. Brez vse postelje po goli klopi se valjati ali po trdi peči se pariti dobra gospodinja ne dá svojim. Ženske morajo vsako jutro postelje popraviti, hišo pomesti, pred kosilom pobrisati prah z mize, klopi in stole ter vsako stvar postaviti v kraj, da vsakdo, ki pride k hiši, spozna, da so ženske kaj vredne. — Po obedu ne puščati skled, krožnikov, pisrov in žlic obrzdanim muham v pašo, ampak brez odloga posodo pomiti ter jo pospraviti v sklednike in žličnike. Hišne priprave ne pusti križem ležati po prebivalnici; vsako reč se navadi dejati na svoj kraj, da ti ne bo na poti. Pa tudi same sebe ne pozabijo čedne ženske. Ženske gredó tudi poslednje spat in morajo prve vstati. »Nič zaljšega ni«, Sveti Duh govori, »kakor čedna duša. Kar je svetlo sonce na svetlem nebu vsemu svetu, je dobra ženska svoji hiši — svetla luč in zlat steber.«

Tako Slomšek. Danes so razni gospodinjski tečaji po deželi, pouk v šoli in po časopisih tudi na naše kmečke gospodinje že tako vplivali, da je tudi kmečka hiša iz večine postala snažna in njen dom ljub in prijeten. Zares se moramo čuditi, kje najde marsikatera kmečka žena in dekleta poleg svojega silnega, težkega, nenehnega dela na polju in pri družini še toliko časa, da tako lepo osnaži in opremi svoj dom. Pometena in poribana tla, mize in stoli, beli prtiči, lepe zavese: skoraj sleherna kmečka hiša se že lahko pohvali s temi stvarmi. Tak trud za dom pa je navadno obilo poplačan. Zakaj v prijetnem domu se bo mož rad mudil in ne bo silil v gostilne in drugo družino. Navezati moža na dom je ena velikih umetnosti vsake žene in za to je treba marsikaj žrtvovati. A potrebno je to, zakaj če mož začne uhajati v gostilne, pade še njegovo delo ženi na rame in trud in garanje bo podvojeno. Res bi moral biti marsikateri mož uvidevnejši in ženi omogočiti, da bi mogla skrbeti tudi za dom. A boljša je prva, četudi huda skrb kot potem dvojna, še hujša nadloga. Zato bo vsaka prava žena tudi na kmetih skrbela, da bo njen dom res njeno kraljestvo in njen ponos in da se bo uresničilo, kar Slomšek piše: »Dobra žena je svoji hiši svetla luč in zlat steber!«

KUHARICA

Ječmenčkova juha s karfijolnim perjem.

Namoči zvečer $\frac{1}{4}$ l drobnega ječmenčka, ga drugi dan zavri in takoj odcedi. Nato zalij ječmenček z 2 l juhe iz prekajenega svinjskega mesa in ga kuhaj dve uri. Kuhaj posebej 4–5 listov karfijolkinega perja s toliko vode, da se lahko kuha. Ko je perje kuhano, ga pretlači z vodo vred in ga stresi v kozo, v kateri si razgrela žlico masti in zarumenila žlico drobno zrezane čebule. Stresi vse to v ječmenček, prideni še strok strtega česna in ko vse skupaj še nekaj minut vre, je juha pripravljena.

Karfijola ocvrta.

Razcepi karfijolo na posamezne cvetke in jih skuhaj v slani vodi, a ne premehko. Nekoliko ohlajene povaljaj v moki, raztepenem jajcu in drobtinah ter jih rumeno ocvrta na masti. Postavi kot prilogo k raznim mesnim jedilom ali kot prikuho s krompirjem v prežganju.

Čebulni piré.

Zreži $\frac{1}{4}$ kg olupljene čebule na kose in jo kuhaj deset minut v zavreli slani vodi. Nato jo odcedi in pretlači. Deni v kozo za drobno jajce sirovega masla in pretlačeno čebulo ter pokrij in duši četrto ure.

Makaroni s svinjskim mesom.

Razgrej v kozi žlico masti in zarumeni v njej kosček čebule, prideni dve žlici paradižnikove mezge, dobro premešaj in prideni dve žlici drobno zrezane šunke ali klobase, zopet zmešaj in prideni $\frac{1}{4}$ kg kuhanih in odcejenih makaronov. Vse skupaj premešaj, praži še dve minuti in postavi še za nekaj minut v pečico. Postavi makarone s kašnatim zeljem ali repo na mizo.

Kuhano goveje meso v papriki.

Razgrej v kozi žlico masti, prideni potem žlico drobno zrezane čebule in majhen kos črnega kruha. Ko čebula nekoliko zarumeni, prideni sčep paprike in prilij zajemalko juhe. Ko nekaj minut vre, omako dobro zmešaj, prilij žličico kisa, sol in $\frac{1}{2}$ kg govejega mesa, ki si ga kuhala v juhi. Ko meso v tej omaki nekaj minut vre, postavi s krompirjevim pirejem na mizo.

Pesa z jabolki in hrenom.

Kuhano in olupljeno peso nastrgaj, osoli, (na dve tretjini pese) nastrgaj eno tretjino hrena in eno debelo jabolko, prilij nekoliko olja in limonovega soka, prideni še žličico sladkorja, premešaj in postavi na mizo.

Švicarski krompir.

Zreži na rezance eno čebulo, en koren, majhno zeleno in korenino petršilja ter praži vse skupaj v kozi s sirovim maslom (za eno jajce). Ko se je zelenjad nekoliko zmehčala, prideni olupljen in na listke zrezan krompir, zalij z juho iz karfijole ali s kostno juho, prideni nekoliko drobno zrezanega petršilja in sol ter

ga kuhaj do mehkega. Prideni nekaj kapljic limonovega soka in postavi kot prikuho z ocvrto karfijolo ali zabeljenim stročjim fižolom na mizo.

Plošča iz zelene, jajc, mesa in majoneze.

Zreži kuhano in olupljeno zeleno na liste in jo stresi na krožnik. Zreži na liste kuhana jajca in jih naloži na zeleno, nekoliko osoli in oblij vse skupaj z majonezo. Okrog pa naloži mrzlo, na listke zrezano meso ali pečenko in postavi kot samostojno jed ali predjed na mizo.

Narastek iz ohrovtovih brstičev.

Kuhaj v slani vodi desertni krožnik ohrovtovih brstičev. Kuhane odcedi in stresi na pekačo, v kateri si razgrela za drobno jajce sirovega masla in obtresla z majhno pestjo krušnih drobtin. Vrh kosmičev nadevaj jajčno mešanico in postavi v srednje vročo pečico, da se v četrto ure rumenkasto zapeče. Postavi kot samostojno jed ali predjed na mizo.

Jajčna mešanica.

Zmešaj 4–5 rumenjakov in jim primešaj sneg vseh beljakov. Jed je tudi za sladkorno bolne zelo pripravna, samo drobtine opusti.

Rezančni narastek.

Skuhaj krožnik širokih rezancev v nekoliko oslajenem mleku in stresi kuhane v dobro pomazano skledo. Razmotaj v lončku eno jajce, žlico sladkorja, sčep cimeta in dve žlici sladke smetane. Polij po rezancih to mešanje in še žlico razpuščenega sirovega masla. Postavi jed v srednje vročo pečico, da se rumenkasto zapeče.

Pomarančne rezine.

Mešaj četrto ure 10 dkg sirovega masla, 7 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato primešaj sok drobne pomaranče in drobno zrezano lupino polovice pomaranče in mešaj še pet minut. Primešaj sneg dveh beljakov, 10 dkg moke in 5 dkg neolupljenih, drobno zrezanih mandeljnov. Ko si vse narahlo primešala, stresi testo na pomazano, z moko potreseno pekačo in postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče.

Pomarančna torta.

Mešaj četrto ure 12 dkg sladkorja in pet rumenjakov, primešaj sok in drobno zrezane lupine pomaranče ter mešaj še četrto ure. Nato primešaj sneg petih beljakov, 14 dkg moke in 1 dkg kokosove moke in jo speci kakor navadno torto. Drugi dan jo ploskoma prereži in sredino nadevaj s pomarančno kremo. Zloži oba dela in oblij torto s pomarančnim ali rumovim ledom. Okrasi jo z oslajenimi pomarančnimi krlji.

Pomarančna krema.

Stepaj v kotliču na sopari dva rumenjaka, 5 dkg sladkorja, 1 dkg moke, dve žlici vina in sok polovice pomaranče. Stepaj toliko časa, da se zgosti in naraste, ter tolci še na hladnem deset minut. Posebej mešaj 6 dkg sirovega masla in primešaj zgoščeno kremo.

M. R.

ČARODEJEVA DELAVNICA

Meh.

Marsikdo od bralcev se bo pri branju tega sestavka živo spomnil ljudske šole. Mogoče se mu bodo pred očmi razvrstile vse najrazličnejše umetnosti, ki jih je tedaj znal pričarati iz neznanega koščka papirja. V naslednjih številkah jih bomo nekaj objavili, nekaterim, ki jih še ne znajo, v prijetno razvedrilo, drugim v spomin na nekdanje dni. Teh umetnij se bodo gotovo razveselili najmlajši, ki jim bo s tem dana priložnost, da si z lastnim delom ustvarijo vse polno veselih ur. Danes prinašamo natančno navodilo za sestavo meha.

Poišči si papir, ki ne bo pretrd in ki bo imel kvadratno obliko. Potem si natančno oglej našo risbo a) na priloženi podobi. Kaj pomenijo pikčaste in črtkaste črte? To so pregibi, ki jih izvrši po temle navodilu: Črtkasta črta pomeni, da moraš upogniti papir tako, da nastane zgib. Če papir, ki si ga tako zganil, na mizi spet razprosteš, boš videl na preganjenem mestu vglobljeno ravno črto. To je zgib, ki ga bomo zmeraj na naših risbah označili s črtkasto črto: --- Če pa papir, ki je pred nami, obrnemo, dobimo namesto vglobljene črte pridvignjen rob, ki ga bomo imenovali guba in ga na naših risbah zaznamovali s pikčastimi črtami:

Če si pravilno prepognil po diagonalah in srednjicah, bo papir dobil zvezdasto obliko in ga boš lahko postavil na njegove prejšnje stranice, kakor ti kaže skica b) na naši podobi. Sedaj pa to zvezdo zloži tako, kot vidiš na skici c). Zgani potem ogel 1, ki je zaznamovan s piko (.), na ogel x, tako da bosta robova 1—4 in 2—4 natančno pokrila srednji zgib 4—x. Na tak način dobiš obliko, kot ti jo pokaže skica d). Seveda moraš na zadnji strani prav tako preganiti oba ogla. Zdaj pregani rob 5—7—x od vrha x natančno po srednji črti x—4, kakor ti pokaže puščica na skici e). Prav tako moraš preganiti rob 5—6—4 na 4—x, to

seveda iz vrha 4. Isto stori tudi na zadnji strani. Zdaj imamo že zgiba 7—8—4 in 6—8—x. Na skici pa vidiš še tretji zgib 5—8. Tega narediš tako, da stisneš ogel od zadnje strani tako, da se točki 6 in 7 združita. Na isti način moraš zdaj preganiti vse štiri ogel. S tem pregibanjem boš dobil nekake rogljiče, ki ti predstavljajo ročaje. Če primeš po dva in dva taka ročaja in potem poteguješ narazen in spet stiškaš, boš kmalu opazil, da tvoj meh dobro deluje. Na enem ostrem koncu bo namreč pri vsakem stisnjenju s precejšnjo silo uhajala sapa. S tem je tvoj kovaški meh v pomajšani obliki dovršen.

Nevidna pisava.

Napiši s kisom ali s sokom pomaranče na papir to ali ono ime. Ko se tekočina posuši, se boš brez uspeha trudil, da bi ime prebral. Če pa papir podržiš za trenutek nad ognjem ali nad vročo pečjo, se bodo črke takoj zelo razločno prikazale.

Kratkovidnost.

Kača se je prelevila,
v grmovju svoj lev je pustila.
Ga vidi pastir in — pobije.
»S kamnom sem kačo!« zavpije.

*

Marsikdo išče pravice...
Lupino le najde resnice,
a že na ves glas oznanjuje:
»Resnica pri meni stanuje!«

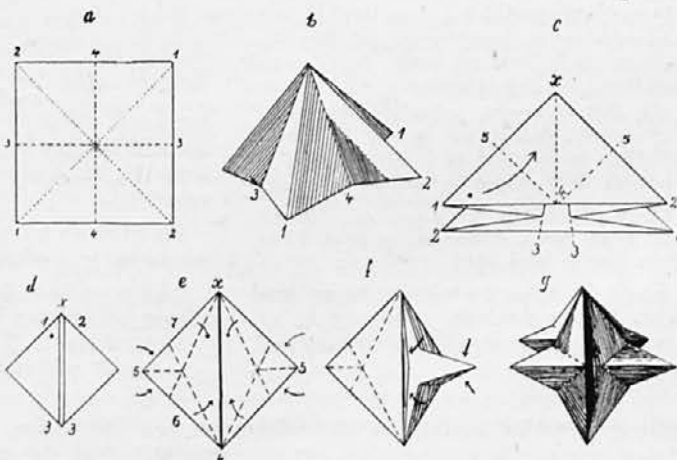
Trmoglavce.

Prosil je kmetič goreče Boga,
da blagodejnega dal bi dežja.
In res se oblak pripodi,
a kmetič se zdaj razjezi:
»Prekleti oblak,
ki sonce si zlato zakril.
Naj vzame te vrag!«
Čudo naj zdaj se zgodi,
iz jasnega néba dež naj rosi!

*

Zgodba, kajne, neverjetna je ta,
a vendar se vsak dan ponavlja.
Kot da bi bila najhujša nesreča,
se marsikdo temu upira, ustavlja,
kar je njegova največja le — sreča.

P. Špan.

OPAZKE O NOVEM PRAVOPISU

22. Ali smemo (po nemškem kopitu) govoriti herkulična moč, apolinična lepota, drakonična strogost, platonična ljubezen, žena junoničnih oblik; bengaličen ogenj, lakoničen odgovor, lesbična ljubezen, ko vendar izvajamo pridevnik iz osebnih in geografskih (deželnih, mestnih) imen le s pripomočki? Ali ni edino pravilno herkulski (heraklejski), apolonski, drakonski, platonski, junonski; bengalski (tiger), lezbovski, lakonski? — Pravopis ima: apoliničen, sokratičen, lesbičen, bengaličen (poleg bengalski), lakoničen (kar je tako nenaravno, kakor če bi pisali: francozičen, angličien, prešerničen), drugih pa sploh nima.

23. Ali se imenuje trgovec, ki prodaja droge, pravilno drogist ali (kakor beremo pogosto v listih) drožist? — Pravopis ima poleg edino pravilne oblike drogist tudi pošast drogerist, ki ni niti francoska niti nemška niti slovenska.

24. Ali se glasijo prislovi 2. stopnje nižje, višje, blažje, težje... ali pa (kakor srednji spol pridevnikov) nižje, višje, blažje, težje...? — Pravopis jih piše večidel brez j, a vendar: blažje, kračje (nedosledno).

25. Ali naj pišemo Innsbruck, Salzburg, München, Wiener-Neustadt, Freisingen, Frankfurt... ali pa tiste umetne skovanke, nastale v drugi polovici 19. stoletja: Inomost, Solnograd, Monakovo, Dunajsko Novo mesto, Brižinj, Frankobrod itd.? — Pravopis sicer uči (str. XII, 15): »Prisiljeno je sloveniti imena kakor Inomost, Frankobrod itd.; boljše je rabiti tujo obliko: Innsbruck, Frankfurt, a kljub temu boljše spoznanju priporoča (nekaj vrstic višje) Solnograd! Mesto ob mostu čez Inno bi se (če že hočemo imena prevajati) imenovalo Inski most (prim. Sanski Most, Savski Marof, Murska Sobota — ne Sanomost, Savomarov, Murosobota!); Salzburg je dobil ime po reki (Salzach), ne po soli (Salz) — in če bi imel ime po soli, bi bil primeren prevod Solni grad (prim. Gornji grad, Stari grad — ne pa Starograd!) ali pa Solnik, kakor so prvotno imenovali ogrsko mesto, ki nosi zdaj ime Szolnok. München ima svoje ime po menihih — to bi bilo torej Menihovo (prim. češko Mnichov), ne pa Monakovo (laški monaco = menih)! Freisingen leži v pokrajini, kjer je na stotine drugih, čisto nemških krajevnih imen z obrazilom -ing(en). Frankfurt bi bil v slovenskem prevodu Frankovski (Franški) brod, ne pa Frankobrod!

26. Ali so naredbe, ki jih izdaja vlada, vladne ali vladine? — Pravopis pravi na str. 275: »vladne (ne: vladine) naredbe« — toda na str. 7 pa ima vendar pridevnik antantini! Doslednost je lepa reč.

27. Ali se naj piše Ovidij, Horacij, Vergilij, Bizancij (Bizantij) ali (po nemškem zgledu) Ovid, Horac, Vergil, Bizanc itd.? — Pravopis omahuje; v § 17 uči: »V imenovaniku ednine so bolj znana imena (staroklasična) tuje končnice odpahnila: »Livij, Ovid...« (če je prav Livij, mora biti tudi Ovidij!). V slovarju pa bereš: Ovidij = Ovid (163), Horacij (71), Vergil (272), Bizanc (17) — torej pri dveh samo nemška (kratka) oblika, pri enem imenu samo daljša, pri enem pa oboje! — Nedosledno je tudi to, da ima Pravopis poleg oblike »Mesija« (v novem zakonu Messias iz hebr. Mašiah) imensko obliko Avgij (Avgijev hlev) za grško Augéias; če je Mesija prav, mora biti prav Avgéja (po grščini), oziroma Avgija (po latinski obliki).

28. Nikakor se ne more odobriti novotarija Car Lazar (27), Kralj Matjaž, Kraljevič Marko (103). Z isto »pravico« bi se lahko pisalo Car Stalin (v Moskvi), Cesar Adolf I. (v Berlinu), Kralj Benito I. (v Rimu) itd. Kdaj smo pa pisali nazive dostojanstev z veliko začetnico?

29. Odločno odklanjam takele spake: Janez Trdinova ulica (254), Galileo Galileijevli nazoril (58), Jules Vernovli romanil (272), Anatole Franceovi romani (57), Car Lazarjeva vojska (27), Kraljevič Markovla dela (103) i. dr. To je že »gospod Primož Trubarjeva kranjščina«! Če nam ne zadostuje »Trdinova ulica«, »Miklošičeva cesta«, »Krekov trg«, pa naj se piše »ulica Janeza Trdine«, »cesta Franca Miklošiča«, »trg Janeza Ev. Kreka« — ne pa tako, kakor hoče novi Pravopis!

30. V Pravopisu se razne tuje napačno opisujejo ali definirajo, n. pr. žargon, perspektiva, Bezjak, bastard, bannavz, avtodafé, kavalirski, plastika, frivolen, prononsiran, blondinec itd. Kdor mi ne verjame, naj izvoli odpreti kak »Slovarček tujk« ali »Konversations-Lexikon«, da najde prave definicije ali vsaj parafraze. (Konec.)

UGANKARJEM

REŠILCI UGANK IZ FEBRUARSKE ŠTEVILKE

Ložar Janez (100), Vovk Joža (100), Dobrovolje Lojze (100), Toman Tine (100), Jeglič Stanko (100), Kalan Luka (100), Demšar Stane (100), Perkavec Albin (100), Papler Marija (100), Lukovšek Ivanka (100), Počivalnik Danica (100), Jeraša Janez (100), Demšar Viktor (100), Steiner Vilko (100), Oblak Franc (100), Modrinjak France (100), župni urad, Pišece (100), Rošker Justina (100), Kržišnik Angela (100), Sodja Franc (100), Cesar Anton (100), Sodja Anton (100), Mlakar Jožef (100), Bulovec Ivo (100), Mihelčič Franc (100), Pavlin France (100), Kržišnik Helena (100).

Jan Lovro (83), Benedičič Jakob (56), Lipoglavšek Slava (60), Rakevec Josip (60), Jug Franjo (61), Gruden Franc (93), Imperl Peter (65), Trebše Alojzij (65), Briški Jože (84), Kladenšek Jernej (52), Čekuta Vilko (80), Štiherle Alojzij (71), Videnšek Ana (72), Aleš Franc (84), Benedik Franc (93), Ahačič Metod (71), Cistercijski samostan, Stična (68), Erjavec Amalija (68), Zorec Alojzij (68), Golnar Franc (68). Kocijančič Anton (39), Ornik Cilka (40), dr. Vračko Edvard (49).

Cukala Anka (5), Papler Julka (20).

Posebno uganko so rešili: Jan Lovro, Ložar Janez, Vovk Joža, Dobrovolje Lojze, Toman Tine, Jeglič Stanko, Kalan Luka, Demšar Stane, Perkavec Albin, Papler Marija, Lukovšek Ivanka, Briški Jože, Počivalnik Danica, Kladenšek Jernej, Jeraša Janez, Demšar Viktor, Steiner Vilko, Oblak Franc, Modrinjak France, župni urad Pišece, Rošker Justina, Kržišnik Angela, Aleš Franc, Sodja Franc, Cesar Anton, Sodja Anton, Mlakar Jožef, Bulovec Ivo, Mihelčič Franc, Pavlin France, Kržišnik Helena, Cistercijski samostan Stična, Erjavec Amalija, Zorec Alojzij, Golnar Franc.

Izžrebani so: Za prvo nagrado: Oblak Franc, tehnik, Ljubljana, Tavčarjeva 11; za drugo nagrado: Kladenšek Jernej, Zadobrova 5, pošta Celje; za tretjo nagrado: Čekuta Vilko, dijak, Ljubljana, Podrožnik C VII/31.

POMENKI

Iva J., Ljubljana. »Vdana ugankarica in naročnica.« Precej ugank sem že videl na svoji življenjski poti, vendar tako nemogočih, kot sta tvoji, pa še ne! Upanje, da bi uganki zagledali beli dan, se ti, žal, ne bo to pot še izpolnilo. Oglasi se pa še kdaj in svoje ime povej, da ne bom še tega ugal.

K.M., Ljubljana. Tvoje januarske rešitve so prišle prepozno, da jih nisem mogel več upoštevati.

Castor & Pollux, Maribor. Nekaj prav dobrih orehov sta mi poslala. Bojim se le, da bo ta ali oni pretrd. Več pismeno!

Pepe, Kropa. Kaj izrednega v poslanih ugankah ni, vendar bodo počasi prišle nekatere na vrsto. Poskušaj poiskati kaj novega!

Demšar, Poljane. Da si se od zadnjic že precej popravil, o tem ni dvoma, toda za zdaj so tvojim umotvorom vrata v svet še zmeraj zaprta. Še se poskusi in uspehe pošlji!

Franc Sodja, Jereka. Od poslanega bi mi mogoče šaljivke bile še najbolj všeč, če bi bile za kaj. Pa so na nesrečo slabo sestavljene in s tem seveda izgubé vso vrednost in ves pomen. Poskušal bom iz katere izluščiti dobro jedro in jo priobčiti. Še pošlji!

France, Središče. Drugič računaj s tem, da dobrih reči vendar ne bom metal v koš in piši samo na eno stran. Pa še to: poskušaj prihodnjic vsako uganko spraviti na poseben list, mogoče se ti bo posrečilo. Od poslanega bom najboljše prepisal na posamezne liste samo na eno stran in jih o priklji priobčil. Pa kmalu za uredniški koš kaj pošlji, ki se mu to pot zastonj sline cedé!

Gorenje, Radovljica. Če se boš drugič malo dalje pomudil pri svojih ugankah, boš najbrž lahko kaj boljšega poslal. Poskušaj se v tej smeri poboljšati in prihodnjic vsaj še enkrat preberi svojo besednico, da ne bo toliko vpitja po slovnici!

RAZPIS NAGRAD ZA MAREC

1. nagrada: Slovenska zemlja v podobah (platno).
2. nagrada: Fr. Ks. Lukman: Martyres Christi (platno).
3. nagrada: Marija Remec: Kuharica (platno).

Poleg tega bo žrebanje za četrtletne knjižne nagrade za reševalce neocenjenih ugank in pa žrebanje četrtletnih nagrad, ki jih v smislu razpisa dobi vsak deseti reševalec.

KNJIŽNI DAR

Družbe sv. Mohorja za leto 1936

1. Koledar za leto 1937.

Oprema pa tudi notranja ureditev Koledarja bo v vsakem oziru odlična, vsebina pa je nadvse praktična, zanimiva in poučna.

3. Električna.

Spisal prof. Leopold Andrée. Ta dragocena knjiga ne bo smela manjkati v nobeni hiši. Obravnava vsa vprašanja na polju elektrike nazorno in izčrpno. Nad 300 slik spremlja obširno besedilo. Knjiga bo imela obliko našega Koledarja in bi bila sama zase vredna najmanj 50 din.

2. Slovenske Večernice: Lovrač.

To izvirno Plestenjakovo povest bodo pač vsi mohorjani radi brali. Je vseskozi zanimiva in pisana v živem jeziku.

4. Zgodovina slovenskega naroda.

Letos izide 14. zvezek tega monumentalnega dela, na katerega smo Slovenci z vso upravičenostjo lahko ponosni. Ta zvezek Malove Zgodovine bo obravnaval kmečko in šolsko vprašanje v letu 1848 ter tedanji boj za slovensko vseučilišče in za demokracijo. Zelo aktualne stvari.

5. Življenje svetnikov

obsega v svojem 11. snopiču svetnike in svetnice od 7. julija dalje. Obsegal bo tudi življenjepisi sv. Mohorja — našega zavetnika, sv. Vincencija Pavelskega — ustanovitelja reda usmiljenih sester, sv. Ane, sv. Ignacija — ustanovitelja jezuitskega reda, in mnogih drugih.

Vseh 5 knjig samo 20 dinarjev

Kar je že leta 1899 napisal dr. Jakob Sket: »Mohorjevih udov število je verskega in slovenskega duha merilo. Pomnimo si to in delajmo tako!«, velja tudi danes.

Vsak Slovenec mora biti mohorjan

Priglasite se pravočasno pri naših poverjenikih gg. župnikih, ker poteče rok za nabiranje udov že 5. marca. Upoštevajte ta rok, ker nam s tem zelo olajšate delo!

KNJIGE ZA DOPLAČILO

1. Škof nove Mehike.

Roman iz sodobne ameriške literature. Spisala Willa Cather. Prevedel A. Anžič. Opisuje žrtve in težave misijonstva v Ameriki. Broširan izvod 27 din, v platno vezan 36 din.

3. Naš pes.

Izvirna pripovedna knjiga, namenjena zlasti mladim bralcem. Spisal jo je Narte Velikonja. Broširan izvod 18 din, v platno vezan 27 din.

2. Oliver Twist.

Roman. Spisal Charles Dickens. Prevedel Oton Župančič. Obsega 550 strani. Nobena knjižnica ga ne bo mogla pogrešati. Broširan izvod 72 din, v platno vezan 90 din.

4. Sto basni za otroke.

Spisal Viljem Hey, prevedel † Anton Funtek. Ilustriral Hinko Šmrekar. Broširan izvod 18 din, v platno vezan 27 din.